

Torsdagen den 21 januari

Kl. 10.00

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. villkoren för
svenskt statligt
bistånd till Etiopien*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 13 innevarande månad.

§ 2 **Ang. villkoren för svenskt statligt bistånd till Etiopien**

Herr utrikesministern NILSSON erhöll ordet för att besvara herr *Werners* i Malmö (m) i kammarens protokoll för den 12 januari intagna fråga, nr 13, och anförde:

Herr talman! Herr Werner i Malmö har frågat mig om jag anser att man som villkor för fortsatt statligt bistånd till Etiopien utöver jordreformen även skall kräva att landets regering respekterar FN:s beslut om federal självständighet åt Eritrea.

Vårt bistånd till Etiopien, som har pågått under rätt många år, är genomgående inriktat på insatser som skall komma den fattigaste delen av befolkningen till godo. Det gäller t. ex. vårt stöd till skolbyggnadsprogrammet och det regionala jordbruksprojektet, CADU, där man i första hand vill förbättra småbrukarnas och arrendatorernas förhållanden. Under förhandlingarna om fortsättning av Sveriges medverkan i CADU har vi ställt villkor om att förslag till ny arrendelag som ger bättre skydd åt arrendatorerna skulle framläggas. Så har också skett. Sverige har vidare förbehållit sig rätten att säga upp avtalet om CADU om ny arrendelag inte har börjat tillämpas i projektområdet inom två år. Det är här fråga om åtgärder som har direkt betydelse för möjligheterna att uppnå projektets mål. Detta utesluter naturligtvis inte att en ändrad arrendelag kan få gynnsamma verkningar även i övriga delar av landet.

Jag anser det motiverat att visa återhållsamhet i fråga om nya biståndsinsatser i Etiopien. De stora posterna i biståndet till landet kommer förmodligen att under de närmaste åren utgöras av CADU och skolbyggnadsprojektet.

Att, utöver sådana villkor som har direkt samband med det aktuella samarbetsprojektet, ställa villkor t. ex. av utrikespolitisk natur för fortsatt svenskt bistånd kan däremot inte normalt vara någon lämplig utgångspunkt för samarbete. Om förhållandena i ett mottagarland av ett eller annat skäl skulle bli sådana att svenskt bistånd inte kan främja målen för utvecklingssamarbetet, blir slutsatsen, att vi bör avstå från fortsatt medverkan.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret, som ju andas rätt stor lyhördhet för allvaret i min fråga. Jag anser naturligtvis

inte att vi i nuläget skall avbryta biståndet till Etiopien, men övergreppet mot Eritrea är ändå så allvarligt, att Sverige som biståndsland inte bör stillatigande åse det. CADU-projektet har ju visat hur man i Etiopien har tagit hänsyn till de meningar vi har om jordreformen. Vi skall självfallet inte ingripa i ett lands inrikespolitiska förhållanden i normala fall, men krig är ett tillstånd som vi inte kan acceptera, i synnerhet inte under pågående biståndsverksamhet.

Om ett mottagarland vill bygga en skola eller ett sjukhus, skall vederbörande själv bestämma, men om man i stället för fred föredrar krig och nonchalerar FN-resolutioner, bör biståndsgivaren på något sätt framföra sin mening. Det har också utrikesministern gjort så skickligt tidigare. Jag kan utöver CADU-projektet erinra om det nya biståndet till Sudan, som var aktuellt för drygt ett år sedan. Då Sudans delegation besökte Sverige lyckades utrikesministern få till stånd ett avtal, enligt vilket mottagarlandet lovade att fördela biståndet så, att också de södra och krigshärjade provinserna i Sudan skulle komma i åtnjutande av de nya biståndspengarna. Att det sedan inte blev så mycket av detta bistånd är en annan historia.

Jag menar nog att man har rätt att spela med biståndsmiljonerna när det gäller så fundamentala frågor som krig och fred, vilka alltid måste bli avgörande för utvecklingseffekten av det bistånd man ger.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. utredning i tobaksfrågan, m. m.

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara de av herrar *Wikström* (fp) och *Öhvall* (fp) till herr socialministern ställda, i kammarens protokoll för den 12 januari intagna frågorna, nr 1 och 8, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat socialministern när regeringen avser tillsätta den utredning i tobaksfrågan som 1968 och 1970 års riksdagar begärt. Vidare har herr Öhvall frågat socialministern, om han avser vidta några särskilda åtgärder med anledning av i dagarna framlagda nya forskningsrapporter om tobaksrökningens skadeverkningar. Frågorna har överlämnats till mig för besvarande.

1968 års riksdag biföll en hemställan av andra lagutskottet om utredning av frågan om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen. I utlåtande år 1970 i anledning av motioner om varudeklaration på tobaksvaror, m. m., framhöll utskottet att det var angeläget att den begärda utredningen snarast kom till stånd. Detta skedde efter erinran om ett uttalande från regeringshåll, att man med hänsyn till de tryckfrihetsrättsliga aspekterna ansett att begränsningar i tobaksreklamen borde åstadkommas genom överenskommelser mellan de marknadsförande företagen och att resultatet av dessa förhandlingar borde avvaktas innan den begärda utredningen tillsattes. Detta överensstämmer med ett svar som jag lämnade den 17 december 1969 på enkel fråga i dåvarande andra kammaren.

Under den tid som därefter förflutit har justitieministern tillkallat särskilda sakkunniga med uppdrag att utreda frågan om en enhetlig reglering i grundlag av yttrandefriheten i massmedier m. m. I direktiven för utredningen erinras om 1968 års riksdags behandling bl. a. av tobaksfrågan, och det angavs som en viktig uppgift för utredningen att finna en sådan utformning av nya grundlagsregler att man bl. a. får möjlighet att ingripa mot reklam och annan marknadsföring av varor, som är skadliga eller på annat sätt olämpliga. Kungl. Maj:t har till utredningen överlämnat kopia av 1968 års riksdagsskrivelse i tobaksfrågan jämte utskottsutlåtandet och i sammanhanget aktuella motioner och anser sig för närvarande böra avvakta utredningens resultat.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Man har beräknat att överdödligheten i lungcancer, blodkärllsjukdomar, kronisk bronkit och liknande sjukdomar, orsakade av för hög cigarrettkonsumtion, lägger ungefär 8 000 svenskar om året i en för tidig grav. Det officiella brittiska hälsoupplivningsorganet Health Education Council har uttalat följande: "Den förebyggande medicinens viktigaste uppgift i dag är att nedbringa cigarrettrökningen."

Trots att riksdagen både 1968 och 1970 har begärt en utredning om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen, har regeringen nonchalerat detta krav. Den svenska sjukvårdsbudgeten för den statliga och den kommunala sektorn uppgår för närvarande till ungefär 8 miljarder om året. Det är märkligt att myndigheterna fortfarande visar så svagt intresse att förebygga vårdbehoven genom att hyfsa konsumtionen av varor, som bevisligen är hälsofarliga. Cigarrettrökningen är inte längre de rökandes ensak. Den är ett allvarligt problem för folkhälsan och samhället, och detta faktum lägger självfallet ett stort ansvar på de politiska instanserna.

Det minsta man kunde begära av regeringen vore ändå att den tillsatte den utredning som riksdagen vid två tillfällen begärt och som faktiskt inte enbart skulle gälla tobaksreklamen utan hela frågekomplexet om tobaksbruket och vad som kan göras för att förebygga det.

Samtidigt som jag tackar för svaret måste jag säga att jag ingalunda är tillfredsställd. Det har i någon tidning insinuerats att den kärva hållningen från regeringens sida skulle bero på att det är finansdepartementet och inte socialdepartementet som handlägger dessa frågor. För min del vägrar jag tro det. Men skulle det ändå inte vara rimligt att socialministern och finansministern gemensamt överlade om saken? Det är ju ett stort ansvar regeringen tar på sig, om man säger att det bara är frågan om tobaksreklam som är viktig i sammanhanget. Det gäller ett betydligt större problemkomplex, som verkligen vore värt den utredning riksdagen har begärt.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Min fråga sammanfaller med herr Wikströms, och jag skall inte uppta kammarens tid lång stund. Också jag vill framföra ett tack till finansministern, även om jag måste konstatera att svaret inte är engagerat. De argument som anförs känner vi redan till.

Anledningen till att jag ställde min fråga var närmast professor Gösta

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. utredning i
tobaksfrågan, m. m.*

Biraths framträdande i massmedia den 8 januari i år. Professor Birath underströk mycket kraftigt hur allvarligt han såg på tobaksbruket, framför allt när det gäller hälsofaran för tonåringarna. Det påpekades också i programmet att det bara finns en rökavvänjningsklinik här i landet men att man skulle kunna göra en insats med mycket enkla och billiga medel, om verksamheten anknöts till alkoholpoliklinikerna.

Det är alldeles tydligt att vi frågeställare inte kan vara nöjda med det engagemang som visats. I vårt land tar man inte lika allvarligt på frågan om tobaksrökningen som man gör i flertalet andra länder. Men jag ber i alla fall att få tacka för svaret.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! För att inga missförstånd skall föreligga beträffande kommunikationerna mellan regeringens olika ledamöter vill jag framhålla att den här saken självfallet har diskuterats inom regeringen, således icke bara mellan mig och socialministern. Liksom alla andra meddelanden till riksdagen har frågesvaret delats i samtliga departement, och varje regeringsledamot har haft tillfälle att tillkännage sin uppfattning. Bakom varje meddelande som lämnas till riksdagen finns således en accept från regeringen.

Nu kanske jag också borde tillägga att det har tagits vissa initiativ för att strama upp den kampanj för upplysning om tobaksrökningens risker som pågår. Den mera attraktiva tobaksreklamen avlägsnas efter överenskommelser mellan producenterna, marknadsförarna och myndigheterna. I vad mån man kan komma längre genom en direkt förbudslagstiftning på reklamens område tillhör ju det som den i mitt svar omnämnda utredningen skall överväga.

Jag tror emellertid inte att man bör leka med tanken på ett direkt förbud. Ingen nation har vågat sig på det. En och annan nation har provat det i fråga om alkoholkonsumtionen, men givit upp därför att människorna är som de är. Detta är närmast en upplysningsfråga, möjligen rehabiliteringsfråga, och där kan naturligtvis tanken på avvänjningskliniker bli aktuell. Men den är redan uppmärksammas av de ansvariga myndigheterna.

Därför har jag, herr talman, kommit fram till uppfattningen att man i dagsläget inte kan göra mer än jag här redovisat.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är uppenbarligen värre än vad som framgick av det tidigare svaret, om regeringen således diskuterat saken och kommit fram till att man inte vill tillmötesgå de krav om en utredning på denna punkt som riksdagen vid två tillfällen framfört. Om det gällde någon storpolitisk fråga eller någon fråga som berörde bara ett fåtal människor, skulle vi möjligen kunna överse med en sådan nonchalans. Men här gäller det en företeelse som många av oss är djupt oroade inför. Och det är inte fråga om förbud utan om att försöka hitta positiva åtgärder som kan minska tobakskonsumtionen.

Eftersom jag personligen tror på möjligheten till sinnesändring och omvändelse skulle jag vilja föreslå att regeringen tar sig en funderare till

på denna fråga. Det är den faktiskt värd!

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. informationen
om kontroll av upp-
gift om erlagd
preliminär skatt*

§ 4 Ang. informationen om kontroll av uppgift om erlagd preliminär skatt

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Sjöholms (fp) i kammarens protokoll för den 12 januari intagna fråga, nr 6, och anförde:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat om jag anser den information vara tillräcklig som utgår till den skattebetalande allmänheten om nödvändigheten av att kontrollera det å debetsedeln för slutlig skatt upptagna beloppet för erlagd preliminär skatt.

Alla som får debetsedel på slutlig skatt erhåller samtidigt med debetsedeln en särskild upplysningsbroschyr, där bl. a. finns en direkt uppmaning att genom avlöningskvitton eller annan uppgift kontrollera att erlagd preliminär skatt tillgodoräknats vid debiteringen. Denna information, som alltså lämnas varje skattebetalare individuellt, anser jag tillräcklig.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Finansministern och jag är helt säkert ense om att det är viktigt att alla skattebetalare erlägger den rätta skatten – alltså inte för litet och inte heller för mycket. När det gäller för litet betald skatt gör man väl en del för att komma åt saken, även om det kanske skulle kunna göras mer.

Men det finns också exempel på att människor får betala för mycket, och det är bl. a. detta som ligger inneslutet i min fråga.

Arbetsgivarna gör genom skatteuppbörden ett fantastiskt bra arbete för statsverket – oavlönat. Men det finns arbetsgivare som drar, låt säga 300 kronor och inlevererar 200 kronor från en anställd. Då märks ingenting i maskineriet. Det fungerar fortfarande. Det enda sättet att kontrollera detta är att en anställd när han får sin slutliga skattsedel jämför uppgiften på den rad där det står "Erlagd preliminär skatt" med sina lönekvitton.

Finansministern säger att det finns en broschyr, och det är alldeles riktigt. Den är ganska omfattande. Men bara på tre och en halv rader står detta med kontrollen omtalat. Det är otillfredsställande. Jag skulle vilja fråga finansministern om han har en uppfattning om hur många som verkligen gör en sådan kontroll. Jag skulle uppskatta dem till ungefär 5 procent av alla skattebetalare.

Det görs för litet, herr finansminister. Jag menar att man verkligen skulle uppmana människorna att kontrollera uppgiften om preliminärskatten. Det är t. o. m. litet ojust av samhället, staten, att införa ett skattesystem som har dessa inbyggda risker och inte bättre söka förebygga verkningarna av dem. Det viktigaste med denna broschyr är att människorna blir uppmärksammade på att de skall göra denna kontroll. Varför inte fästa en särskild liten lapp på den slutliga skattsedeln och

*Ang. informationen
om kontroll av upp-
gift om erlagd
preliminär skatt*

uppmåna människorna att kontrollera preliminärskatten. Hur många läser denna broschyr? Den är bra, men den är alltför mångordig i många avseenden. De flesta människor tycker nog att detta ser mycket besvärligt ut, och så läser de ingenting. Men en särskild väl formulerad uppmaning att göra denna kontroll tycker jag att finansministern, så kraftfull i övriga ting, skulle kunna hjälpa de skattskyldiga med.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Man kan inte gärna vara dels för utförlig och dels för knapphändig i samma broschyr, men det var ungefär resultatet av herr Sjöholms uppfattning. Jag har den uppfattningen att allt vad som står i denna firsidiga broschyr är för den skattskyldige viktiga ting. Ett av dessa ting är bl. a. den klara uppmaningen att kolla upp skattsedeln emot de avlöningskvitton som man har erhållit under året.

Herr Sjöholm och jag har fört denna diskussion en gång tidigare – 1965. Då fanns det kanske litet mer underlag för herr Sjöholms fråga; då kritiserade han att man inte i broschyren hade med denna uppmaning att kolla upp de avlöningskvitton som regelmässigt innehåller ett besked om preliminärskatteavdragen utan att man inskränkte sig till att det strax före deklarationen skulle lämnas besked om vad hela det avdragna skattebeloppet under året utgjorde. Numera är denna broschyr kompletterad med just den uppmaning som herr Sjöholm efterlyste.

Herr Sjöholm hade visserligen ett yrkande till den gången, nämligen att man från skattemyndigheterna skulle distribuera till varje deklarerant ett särskilt kuvert att lägga kvittona i. Detta har inte de lokala skattemyndigheterna tillmötesgått, och det tror jag också är tämligen likgiltigt. Om man förvarar dessa besked i ett kuvert, en låda eller en påse eller vad man kan hitta på är ju tämligen egalt. Den klara anmaningen om att kolla upp slutskattsedeln mot lönekvittonas besked om vad som har dragits av i preliminär skatt innebär ju en ganska klar anvisning till vederbörande att han i fortsättningen bör ta vara på sina kvitton.

Jag är medveten om att en stor del av vårt lands folk har en viss ovilja mot att läsa instruktioner och formulär från myndigheterna. Hur man skall komma till rätta med det problemet har emellertid varken herr Sjöholm eller jag någon patentanvisning för.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jodå, herr finansminister, man kan samtidigt vara både för utförlig och för knapphändig – utförlig i fråga om ord men knapphändig i fråga om sakliga upplysningar; jag tror att kammarens talarstol någon gång har givit exempel på det.

Det är alldeles riktigt att jag ställde samma fråga för sex år sedan, och det har gjorts vissa framsteg sedan dess. Jag hoppas att det inte skall dröja ytterligare sex år innan vi kan komma ännu ett steg på vägen.

I broschyren finns väldigt många upplysningar, och det är alldeles rätt som finansministern säger att människor inte gärna läser sådana här instruktioner. Men just därför skulle denna upplysning om kontroll ges på en särskild liten lapp där det bara stod ett par rader. Sådant läser människor, men de tröskar inte igenom en hel broschyr.

Mitt förslag om ett kuvert var egentligen inte så dumt, även om det naturligtvis skulle ha blivit litet omständligt. Meningen med det var att man skulle fästa människornas uppmärksamhet på hur viktigt detta var: Här skall ni förvara era kvitton. När ni får debetsedeln på slutlig skatt skall ni kolla rad så och så.

Jag är tacksam för att det har blivit vissa framsteg. Att frågan är viktig tror jag att finansministern och jag kan vara överens om. Mycket av det som står i broschyren är betydelsefullt, men jag håller fortfarande på att den viktigaste upplysningen av alla är just den om kontrollen. Den borde inte försvinna på tre rader i all denna text i broschyren. Sätt en lapp på debetsedeln om att man skall kontrollera uppgifterna om erlagd preliminär skatt!

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag nödgas vidhålla att alla uppgifter i broschyren är ungefär lika viktiga. Då kvarstår egentligen bara två alternativ för att lösa detta: Antingen får man sammanföra alla dessa uppgifter i en enda broschyr på fyra sidor och ställa den till skattebetalarnas förfogande eller också får man dela upp upplysningarna på, jag vet inte hur många, smålappar och ställa dem till skattebetalarnas förfogande. Jag är inte säker på att det sista alternativet skulle medföra någon fördel.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. föreslagen skatt på ideell annonsering

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Wikströms (fp) i kammarens protokoll för den 13 januari intagna fråga, nr 18, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig om jag anser det rimligt att även ideell annonsering belastas med den aviserade annonskatten.

Förslag om annonskatt kommer att föreläggas riksdagen i mars månad. Beredning av ärendet pågår varför jag inte har någon möjlighet att nu besvara frågan.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det här var ett kort och mycket bra svar, bra därför att det visar att det ännu finns möjlighet att påverka utformningen av den annonskatt som regeringen tydligen har bestämt sig för. Jag skall inte alls ta upp problemet om annonskatten i hela dess vidd. Den får vi återkomma till i annat sammanhang. Däremot har jag tyckt att det är angeläget att efterlysa besked om verkligen herr Sträng anser det vara rimligt att *all* annonsering skulle drabbas av annonskatten.

I min enkla fråga har jag nämnt några exempel på annonsering som jag inte kan betrakta som kommersiell. Annonser om gudstjänster, om studieförbundens utbud av studiecirklar, om kulturförbund osv. — detta är ju information om sammankomster av närmast ideell art. En 10-procentig annonskatt måste uppfattas som att staten vill begränsa den annonsering

*Ang. de värnpliktigas
förhållanden vid
avtjänande av
militärt arreststraff*

som belastas med en sådan skatt. Ingen tror väl att annonsörerna i det här fallet utan vidare kan öka sina annonskonton med 10 procent. Det kan i varje fall inte studieförbunden, föreläsningsföreningarna, kulturorganisationerna och de kristna kyrkorna.

De människor som utan ersättning satsar av sin tid och sin kraft på ideellt arbete kan knappast tolka ett förslag – om ett sådant nu skulle komma – om skatt också på ideell annonsering på annat sätt än att staten vill inskränka denna, att den verksamhet man annonserar om anses mindre önskvärd. Även om det är dåligt beställt med den svenska ekonomin, kan det inte vara så illa att vi av statsfinansiella skäl behöver beskatta också information om gudstjänster, studiecirklar och kulturarrangemang.

Jag är alltså tacksam för att finansministerns svar var så kort den här gången och att det alltså finns möjlighet för departementet att fundera över dessa synpunkter.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. de värnpliktigas förhållanden vid avtjänande av militärt arreststraff

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Svanströms* (c) i kammarens protokoll för den 15 januari intagna fråga, nr 26, och anförde:

Herr Svanström har frågat mig vilka bestämmelser som för närvarande gäller beträffande rastning, bespisning, hygien m. m. i fråga om värnpliktiga som avtjänar militärt arreststraff.

Bestämmelser om behandlingen av dem som undergår arrest finns intagna bl. a. i lagen (1948:449) om disciplinstraff för krigsmän och kungörelsen (1948:691) angående den militära rättsvården. Vidare har närmare föreskrifter i hälsovårdshänseende lämnats av försvarets sjukvårdsstyrelse. Dessutom har överbefälhavaren meddelat vissa anvisningar.

I de hänseenden som särskilt berörs i frågan innebär bestämmelserna i korthet följande.

Straffarrestant som inte deltar i tjänstgöring skall beredas tillfälle att dagligen vistas utomhus minst en timme. Detta är en förmån, som arrestanten frivilligt kan avstå från att utnyttja. Utomhusvistelsen bör äga rum på lämplig, avskild plats. Bevakningen av arrestanten bör därvid vara anordnad på sådant sätt att uppmärksamhet inte onödigtvis väcks. Sålunda bör bevakningspersonalen inte vara beväpnad med eldvapen annat än om särskilda skäl föranleder detta. Om arrestant under utomhusvistelsen har att uppehålla sig inom särskild inhägnad eller annat avskilt område, bedöms med hänsyn till omständigheterna, om bevakning är nödvändig.

Straffarrestant skall erhålla mat och dryck i enlighet med vad som tillkommer meniga. Friskt dricksvatten skall tillhandahållas honom även då utspisning inte äger rum. Han skall ha tillfälle att sköta sin personliga hygien och får ha toalettartiklar m. m.

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. Sveriges
Radios ställning
i förhållande
till statsmakterna*

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret. Av detta, som var ganska utförligt och för mig tillfredsställande, framgår att i de fall där utomhusvistelse accepteras av arrestanten bör den äga rum på lämplig, avskild plats, och bevakningen bör därvid vara anordnad på sådant sätt att uppmärksamhet inte onödigtvis väcks.

Det händer väl ganska ofta att en fråga är föranledd av en inträffad händelse. De regler som gäller för vårt frågande här i riksdagen omöjliggör emellertid att särskilda händelser behandlas. Av svaret torde emellertid med betydande klarhet framgå att t. ex. åsättande av handbojor vid sådan rastning icke kan anses vara en på lämpligt sätt arrangerad övervakning. Jag får därför med tacksamhet notera att försvarsministerns uppfattning är att om sådant skulle förekomma som jag nu nämnt får det anses mindre lämpligt.

I väntan på att arreststraffet som sådant skall slopas är jag också i övrigt nöjd med det besked beträffande förhållandena i samband med straffets avtjänande som svaret innehåller, och jag ber därför, herr talman, att än en gång få tacka försvarsministern för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. Sveriges Radios ställning i förhållande till statsmakterna

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöi ordet för att besvara herr *Ahlmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 12 januari intagna fråga, nr 2, och anförde:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig om det är förenligt med Sveriges Radios självständighet gentemot statsmakterna att en ledamot av regeringen tar kontakt med radiochefen för att försöka stoppa radio-TV-journalisternas nyhetsförmedling.

Sveriges Radio bestämmer själv över sin nyhetsförmedling.

I den mån en särskild överenskommelse har träffats om tillhandahållande i förväg av visst nyhetsmaterial för publicering vid bestämd tidpunkt, som fallet är med statsverkspropositionen, är den som tillhandahåller materialet oförhindrad att diskutera förutsättningarna för och tillämpningen av överenskommelsen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Min fråga handlar om den princip som finansministern har aktualiserat för hela svenska folket.

Ett förslag ur den kommande statsverkspropositionen kunde avslöjas i TV-nyheterna just före jul. Finansministern ringde upp radiochefen för att protestera. Därefter förklarade herr Sträng för Vestmanlands Läns Tidning att han fått "radioledningens garantier mot ett upprepande".

Detta uttalande är sensationellt av åtminstone tre skäl.

1) Det är oroande att radiochefen uttryckt sig så att finansministern ansett sig ha fått "garantier" mot fortsatta nyheter ur propositionen. Att radiochefen sedan från Malta försökt leva upp till sina löften är ännu mer

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. Sveriges
Radios ställning
i förhållande
till statsmakterna*

anmärkningsvärt. Jag delar indignationen bland journalisterna på Sveriges Radio och bland många andra över det som inträffat.

2) Enligt en uppgörelse med pressens samarbetsnämnd, TT, Sveriges Radio och statsrådsberedningen är jakten på nyheter ur statsverkspropositionen fri fram till den 7 januari. Innan massmedia får sitt förhandsmaterial har de alltså rätt att leta fram och publicera nyheter. Den uppgörelsen har finansministern vägrat att respektera, och utbildningsministerns dimmiga formuleringar i dag ger inte besked om vad han anser om den överenskommelsen.

3) I radiolagen, dess förarbeten och officiella uttolkningar har man betonat Sveriges Radios självständighet gentemot statsmakterna. Det får inte förekomma någon statscensur, staten får inte lägga sig i programverksamheten och statsråd har inte rätt att söka undertrycka misshagliga program.

Den principen har herr Sträng struntat i. Han har med radiochefens hjälp försökt stoppa de nyheter som journalisterna på radio och TV kan få fram och som de har rätt att offentliggöra också enligt en särskild överenskommelse för tre år sedan.

I kraft av sin ställning som regeringens mäktigaste man har finansministern med direkta ingripanden försökt förhindra en fullt legal och anständig nyhetsrapportering. Jag ser det som ett brott mot andan i radiolagen.

Visst är det i regel bra om propositioner blir kända först när de når riksdagen. Men den strävan får man klara genom arbetsformerna i departementen, inte genom att beskära den fria nyhetsförmedlingen.

Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga. Det var tomt och utan större intresse. Jag hoppas att Ingvar Carlsson blir mera klar och bestämd när han nu förklarar för finansministern att Sveriges Radios självständighet är viktigare än herr Strängs irritation över att Kanslihuset inte kan hålla tätt med innehållet i kommande propositioner.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Herr Ahlmark besväras tydligen av den av honom åberopade dimman mera än jag kunde föreställa mig när han ställde sin fråga, så jag skall gärna något utveckla min syn på detta problem.

Det är intressant att se hur folkpartiet uppträder i denna fråga. Det började nämligen med ett angrepp i en folkpartitidning och en våldsam attack mot finansministern för att nyheter läckt ut i förtid ur budgeten. Tidningen skrev i en ledare följande:

”Som skvallrare ur kanslihuset satte TV i går nytt rekord: kontentan av statsverkspropositionen trumpetades ut i båda kanalerna. Det är egentligen något oerhört, men herr Sträng och hans statssekreterare blundar och ler väl som vanligt?”

Det var en av våra mera kända folkpartitidningar som skrev detta. Tidningen ansåg vidare i ledaren att finansministern borde avgå. Tidningen vet rimligtvis om att enligt tryckfrihetslagen varken Sträng eller någon annan i regeringen har rätt att efterforska vem som har lämnat ut en uppgift.

När finansministern använder möjligheten att åberopa den träffade

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. Sveriges
Radios ställning
i förhållande
till statsmakterna*

överenskommelsen med massmedia uppträder i stället herr Ahlmark och antyder att herr Sträng försöker stoppa nyheter. Hur skall man egentligen bära sig åt för att vara folkpartiet i olika skepnader till lags?

Statsverkspropositionen är ju ett unikt material. Därför har en speciell överenskommelse – som herr Ahlmark antydde – träffats mellan nyhetsmedia och regeringens kansli om publiceringen av denna. Jag kan tänka mig att det fanns två syften bakom den överenskommelsen:

1. Journalisterna skall få nyhetsmaterialet i god tid. Därmed får de möjligheter att presentera fakta för allmänheten på ett bättre sätt.
2. Statsverkspropositionen är den utan jämförelse viktigaste framställningen från regeringen till riksdagen. Riksdagens ledamöter kan därför göra anspråk på att enligt i förväg bestämda former få del av huvudtitlarna. Man eftersträvar naturligtvis här en samlad samtidig och korrekt redovisning.

Det är obestriddligt att förhandsuppgifter om huvudtitlarna varit sällsynta. En långvarig praxis har utvecklats, som innebär att riksdagen och allmänheten fått en samlad, av journalisterna genomarbetad presentation av budgeten. Om emellertid, som inför årets budget, väsentliga nyheter läckt ut innan de fyra dagarna, förlorar man båda motiven för överenskommelsen.

Frågan gäller därför, herr Ahlmark: Menar herr Ahlmark att finansministern inte skulle ha rätt att till massmedia uttrycka sin uppfattning om konsekvenserna av en sådan utveckling?

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det finns en träffad överenskommelse. I den har statsrådsberedningen och Ivar Sundvik varit med. Den innebär att man inte får publicera en nyhet sedan releasen har kommit och TT givit sitt förhandsmaterial, fyra helgfria dagar före statsverkspropositionens avlämnande. Men det står också, och detta har statsrådsberedningen skrivit under: "Releaseförfarandet får under inga omständigheter användas så, att det under onödigt lång tid hindrar en aktiv nyhetsförmedling."

Det är den överenskommelsen som Gunnar Sträng har brutit. Det är den uppgörelsen som Ingvar Carlsson nu försöker nonchalera.

Jag ser alltså detta som ett brott mot andan i radiolagen. § 8 i radiolagen lyder på följande sätt: "Myndighet eller annat allmänt organ får ej i förväg granska eller föreskriva förhandsgranskning av radioprogram och ej heller förbjuda radiosändning eller trådsändning på grund av dess innehåll."

Den tanken utvecklade Olof Palme så här i riksdagen när han var kommunikationsminister: "Mitt politiska ansvar i denna fråga är att föra en sådan politik att jag värnar Sveriges Radios oberoende ställning visavi statsmakterna som ett fritt och självständigt radioföretag. Jag skulle svika detta mitt ansvar om jag försökte lägga mig i de enskilda radioprogrammen. — — — På den punkten måste jag alltså stå absolut fast — icke någon inblandning i de enskilda programmen hos Sveriges Radio."

Detta utomordentliga uttalande av den nuvarande statsministern — "icke någon inblandning i de enskilda programmen" — måste självfallet

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. Sveriges
Radios ställning
i förhållande
till statsmakterna*

gälla för samtliga statsråd, således även för finansministern. Riksdagens rätt att vara först att ta del av propositionerna när de kommer får klaras genom departementens arbetsformer. Men man kan inte beskära den fria nyhetsförmedlingen.

Utbildningsministern tycks inte ha insett att den princip som vi nu diskuterar är oerhört viktig. Om radio-TV blir beroende av statsmakterna för sin rapportering, leder det till en allvarlig styrning av nyhetsförmedlingen, därför att etermedierna är så viktiga, har så stark genomslagskraft. I förlängningen av påtryckningar av Gunnar Strängs typ ligger det system för radio och TV som man hade i Frankrike under president de Gaulles tid: en stark styrning från regeringens sida. Dit har vi självfallet inte kommit. Dit skall vi inte komma. Men därför är det också oerhört viktigt att så många har reagerat så hårt inför finansministerns prestationer under juldagarna förra året.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag tror att vi lugnt kan låta de Gaulle vila i frid i denna diskussion. Det är våldsamma överdrifter som herr Ahlmark här gör sig skyldig till.

Det har inte brutits någon överenskommelse. Finansministern har rätt att göra en tolkning av den överenskommelse som träffats, och praxis är obestriddligen att man tidigare i stort sett har hållit huvudtitlarna fria från publicering. Jag kan här åberopa en tredje folkpartiföreträdare, Sundsvalls Tidning, som på denna punkt den 10 januari har visat klar förståelse för finansministerns handlande.

Sedan försökte herr Ahlmark också lägga något slags moraliskt ansvar på finansministern för att uppgifter ur statsverkspropositionen läckte ut. Nu är det emellertid så att statsverkspropositionen skickas för kontroll till många ämbetsverk och myndigheter. Sveriges Radio fick t. ex. utbildningsdepartementets huvudtitel, som innehåller uppgifter om licenshöjningen, den 14 december. Därmed är dock inte sagt att TV-programmet Rapport hämtade sina uppgifter ur det exemplaret. Man kan mycket väl ha fått uppgifterna från annat håll, eftersom utbildningsdepartementets huvudtitel delas till verk och myndigheter utanför kanslihuset i inte mindre än 46 exemplar.

Med detta har jag velat belysa hur lätt det är för en journalist i Stockholm att plocka fram nyheter före de fyra dagar det här gäller. Som Gunnar Sträng framhållit är det inte någon journalistisk bragd att hitta sådana nyheter. Inte heller är det fråga om – vilket herr Ahlmark ville göra gällande – att i dagsljuset ta fram några dolska avsikter, som regeringen försöker hemlighålla. Lika litet är motivet att förhindra att regeringen väljer en särskilt lämplig tidpunkt för publicering, ty den är fastställd i grundlagen. Frågan gäller om vi så att säga droppvis från mer eller mindre säkra källor skall få kännedom om innehållet i statsverkspropositionen före den 12 januari, eller om vi skall få det den dagen.

Jag vill betona att det inte är av hänsyn till regeringen utan till riksdagen som denna överenskommelse har arbetats fram. Regeringen skulle säkerligen ha mycket att vinna på att i lämpliga portioner släppa ut nyheter ur statsverkspropositionen på ett sätt som passar regeringen. Men

vi skall vara mycket aktsamma om den öppenhet gentemot pressen som vi nu har i kanslihuset och i vår förvaltning. Den får inte försämrats. Men en skärpning är just den utväg och det reella alternativ som här skulle stå till buds.

Från borgerliga ledamöter har det vid flera tillfällen ifrågasatts om man inte skulle ingripa mot vissa radio- och TV-program. Vid sådana tillfällen har jag emellertid inte hört herr Ahlmark slå vakt om Sveriges Radios självständighet. Men då har det förstås gällt program, vilkas rätt att sändas man inte har kunnat försvara utan att riskera sin popularitet i vissa grupper.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Ahlmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare anförande i denna debatt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. viss prisstegringskompensation inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Gustafsons i Göteborg (fp) i kammarens protokoll för den 12 januari intagna fråga, nr 7, och anförde:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har frågat mig när de kvinnor som får pension i den statliga frivilliga pensionsförsäkringen kan räkna med att få särskilda pensionstillägg som kompensation för prisstegringarna.

Som jag har sagt i svar på en interpellation av herr Gustafson vid förra årets riksdag bedrivs i riks-försäkringsverkets regi en frivillig pensionsförsäkring enligt försäkringstekniska grunder. Dessa grunder bygger på premiereservmetoden och innefattar antaganden om framtida ränteavkastning, dödlighetsförhållanden m. m. Försäkringen finansieras genom avgifter som skall vara så beräknade att de jämte ränteavkastningen täcker pensionskostnaderna för de försäkrade inom respektive tariffgrupp.

För att pensionsbeloppen skall kunna höjas fordras således att överskott uppkommer på försäkringsrörelsen. Ett överskott som uppkommit inom tariffgruppen har – som jag nämnde i mitt svar på herr Gustafsons interpellation – möjliggjort pensionstillägg till manliga försäkrade enligt den tariff som gällde åren 1938–1957.

Enligt vad jag nu har inhämtat från riks-försäkringsverket räknar verket med att pensionstillägg till kvinnliga försäkrade inom motsvarande tariffgrupp skall kunna börja utgå under år 1972.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det var en mycket värdefull upplysning som socialministern lämnade. Jag ber att få tacka honom för den.

Det är över 30 000 kvinnor försäkrade i den frivilliga statliga

Ang. viss prisstegringskompensation inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. uppförande
av ämnet DMT (di-
metyotruptamin)
på narkotikaför-
teckningen*

pensionsförsäkringen, och de har inte fått några som helst pensionstillägg som kompensation för prisstegringarna, under det att försäkringstagarna i praktiskt taget alla andra pensionsystem — även stora grupper av män i den statliga frivilliga pensionsförsäkringen — har fått det. Nu meddelar socialministern att också dessa kvinnor från och med nästa år kan räkna med att få ett pensionstillskott. Jag tror att det kommer att hälsas med stor tillfredsställelse inom denna grupp.

Överläggningen var härmed slutad.

**§ 9 Ang. uppförande av ämnet DMT (dimetyotruptamin) på narkotika-
förteckningen**

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara fru Fränkels (fp) i kammarens protokoll för den 15 januari intagna fråga, nr 29, och anförde:

Herr talman! Fru Fränkel har frågat mig om jag överväger att vidta åtgärder för att få det narkotiserande ämnet DMT (dimetyotruptamin) uppfört på narkotikaförteckningen.

DMT tillhör den grupp av ämnen som avses bli underkastade internationell kontroll genom den konvention om psykotropa ämnen som utarbetas vid den nu pågående narkotikakonferensen i Wien. Enligt vad jag inhämtat har socialstyrelsen för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att DMT och vissa andra ämnen skall betraktas som narkotika och därigenom föras upp på narkotikaförteckningen.

Fru FRÄNKEL (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka socialministern för svaret; jag är glad över det positiva innehållet i det.

Förra veckan var jag dock i kontakt med socialstyrelsen i denna sak och fick då beskedet att man inte hade för avsikt att föra upp DMT på narkotikaförteckningen. Man har alltså ändrat sig på den punkten.

Jag tycker att det är mycket tråkigt att det skall behöva gå så lång tid innan man kan få upp ett narkotiserande ämne på narkotikaförteckningen.

Längst ner på s. 178 i statsverkspropositionen finns tio rader — och det är allt som sägs i narkotikafrågan — om vilka åtgärder man ämnar vidta mot narkotikamissbruket. Där sägs, att myndigheterna följer problemet med uppmärksamhet. Jag tycker inte att man kan säga att myndigheterna har följt det med uppmärksamhet, när detta preparat under en ganska lång tid på Västkusten har sålts för 3 kronor trippen i stället för LSD som säljs för mellan 40 och 50 kronor trippen; DMT har samma verkan som LSD. Man har propagerat för det genom tidningsartiklar och genom intervjuer i Västkvartern, och tyvärr, måste jag säga, står ju också jag här i dag och reklamerar för det. Jag vet inte om det är så bra, men jag har känt mig manad att ta upp frågan, därför att man, så länge ämnet inte är uppsatt på narkotikaförteckningen, inte kan komma åt langarna. Polisen har sagt mig att man gör så gott man kan för att ta

giftet i beslag. Men langarna har alltså nu, under denna tid, haft möjlighet att föra in detta gift i Sverige och lagra upp det. De vet att de inte får något straff för denna handling. Jag är emellertid tacksam för att detta gift nu skall komma upp på narkotikaförteckningen, och jag hoppas att det i framtiden blir möjligt att ha en något bättre beredskap så att åtgärder snabbt kan vidtagas.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Först bör det slås fast att man inte utan vidare kan komma över detta medel på legal väg.

Socialstyrelsen har velat avvakta en viktig internationell konferens som nu pågår i Wien innan en framställning görs. Det föranleder mig, herr talman, att i detta sammanhang i korthet nämna att regeringens ansträngningar under praktiskt taget hela 1960-talet och under de senaste åren direkt i FN:s narkotikakommission att få till stånd en effektivare internationell kontroll av narkotika – och då speciellt beträffande centralstimulerande medel – nu synes bli krönta med framgång.

I anslutning till arbetet i FN:s narkotikakommission pågår just i dessa dagar en konferens i Wien, där man mera slutgiltigt kommer att ta ställning till ett förslag om en särskild konvention rörande de centralstimulerande medlen. Avsikten är att dessa medel skall kunna underkastas samma internationella kontroll som nu gäller för sedan länge erkänt farliga narkotika, sådana som morfin, heroin och cannabis.

Vi noterar med stor tillfredsställelse att de svenska bemödandena på detta område nu synes vara på väg att vinna en omfattande internationell anslutning.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Jag är glad för att åter få denna upplysning. Jag vill dock notera att det gjorde mig verkligt ängslig när det från socialstyrelsens sida anfördes att förekomsten av detta gift inrapporterats till socialstyrelsen vid ett par tillfällen, men att förekomsten hittills har bedömts vara så sporadisk att den inte ansetts utgöra någon fara. Jag ansåg att det var förfärligt. Även om detta narkotikagift förekommer sporadiskt är det nämligen mycket farligt. Man skall inte invänta ett, två eller tre dödsfall, utan slå till med detsamma. Jag är dock tacksam för de här upplysningarna och förstår att åtgärder mycket snart kommer att vidtagas.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill understryka att bakgrunden till socialstyrelsens handlingslinje har varit strävandena att få till stånd en internationell kontroll. Det är smugglingen det gäller, fru Frænkel. Våra olika åtgärder är exempel på hur viktigt det är att vi på det internationella planet kan åstadkomma en effektivare kontroll. Vi hoppas att våra ansträngningar nu slutligen skall kunna krönas med framgång, såsom jag anförde i mitt tidigare inlägg.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. uppförande
av ämnet DMT (di-
metyotruptamin)
på narkotikaför-
teckningen*

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. bestämmelserna
om 1973 års
kommunala val*

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Turessons (m) i kammarens protokoll för den 12 januari intagna fråga, nr 12, och anförde:

Herr talman! Herr Turesson har frågat mig om jag ämnar förelägga riksdagen förslag till ändrad lagstiftning, som innebär att de olika partiernas röster även i kommunala val får lika värde, i så god tid att en sådan ordning kan tillämpas vid 1973 års val.

Frågan om valsystemet vid kommunala val har utretts av kommunalvalskommittén, som lämnar sitt betänkande i dagarna. Regeringen kommer, efter sedvanlig remissbehandling, att ta ställning och därefter underställa riksdagen frågan i så god tid att ett eventuellt nytt valsystem kan tillämpas vid 1973 års val.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för hans svar.

När vi utformade den nya författningen tillmättes frågan om valsystemet en mycket stor betydelse. Inte minst förre statsministern talade många gånger med stor brio om nödvändigheten av att få ett valsystem, som vid sammanräkningen gav varje röst i möjligaste mån lika värde. Den principen bör självfallet gälla även vid val till kommunfullmäktige och landsting. Så är emellertid inte fallet för närvarande. Det är upprörande skillnader i fråga om s. k. rättvisa vid tilldelningen av mandat till de olika partierna.

Jag kan från mitt eget landstingsområde peka på hur ett litet parti får betala 6 000 röster per mandat, medan det stora partiet får sina mandat för något under 2 000 röster per mandat. Så kan vi naturligtvis inte ha det i fortsättningen. Självklart måste vi snarast möjligt få en förändring.

Den kan ske på flera sätt. Man kan slopa valkretsindelningen, som ju är en anordning som konserverar dessa orättvisor. Man kan även utforma ett system med utjämningsmandat, ungefär som vid val till riksdagen.

Det är bra att civilministern är beredd att lägga fram förslag till ett nytt system, om det nu av tekniska skäl går att genomföra i så god tid att vi kan tillämpa det vid 1973 års val. Men vad som inte är bra är ordet "eventuellt" i sista meningen i svaret. Det får helt enkelt inte vara en eventualitet, om vi skall få rättvisa här. Det skall vara en självklarhet att vi får ett rättvist valsystem. Får vi inte det snarast möjligt, är det verkligen dåligt beställt med efterlevnaden av jämlikhetsprincipen på detta område.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Självfallet måste ett "eventuellt" stå där, eftersom regeringen inte i dag kan föregripa den remissbehandling som bör ske av detta betänkande. Först sedan den remissbehandlingen har skett, kan vi lägga fram ett definitivt förslag. Vår ambition är dock att detta förslag skall föreligga och att vi skall få ett avgörande i denna fråga i så god tid att vi 1973 kan tillämpa det valsystem som vi bestämmer oss för.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Jag fäste mig vid att det står "i så god tid att ett eventuellt nytt valsystem". Civilministern tvekar eller inte. Det är detta som jag hänger upp mig på. Vi *måste* få ett förslag till nytt rättvist valsystem. Hur det sedan skall utformas, kan vi självfallet inte begära att få något svar på i dag.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. åtgärder för
att minska olycks-
fallsriskerna vid
skolskjutsar*

§ 11 Ang. åtgärder för att minska olycksfallsriskerna vid skolskjutsar

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Oskarsons* (m) i kammarens protokoll för den 12 januari intagna fråga, nr 3, och anförde:

Herr talman! Herr Oskarson har frågat mig om jag avser att mot bakgrunden av de allvarliga olyckor, som under den senaste tiden inträffat i samband med skolskjutsar, vidta några särskilda åtgärder för att minska olycksfallsriskerna för dessa.

Så sent som den 26 november förra året besvarade jag en enkel fråga i andra kammaren om säkerheten för skolskjutsar. Jag anförde då bl. a. att jag i proposition 1970:109 redogjort för skolskjutsutredningens synpunkter och för de åtgärder som planerades i syfte att öka säkerheten för elever vid skolskjutsning.

I kungörelsen (1970:340) om skolskjutsning, som trädde i kraft vid årsskiftet, har meddelats ingående bestämmelser för denna trafik. Bl. a. föreskrivs, att skolskjutsning skall ordnas så att kraven på trafiksäkerhet tillgodoses. De kommunala skolstyrelserna skall verka för att särskilt anordnade hållplatser utformas så att olyckor i möjligaste mån undviks. Skolstyrelse skall vidare efter samråd med trafiknämnd, polis och väghållare bestämma färdväg och plats för på- eller avstigning samt svara för att eleverna undervisas om vad de skall iaktta för att undvika olyckor i samband med skolskjutsning. Förare av skolbuss måste enligt de nya bestämmelserna ha trafik kort för buss även vid icke yrkesmässig skolskjutsning. I fråga om fordonens beskaffenhet gäller särskilda krav för både buss och annat fordon som används såsom skolskjuts. Skolbuss skall dessutom kontrollbesiktigas redan inom ett år efter den första besiktningen.

Närmare anvisningar för tillämpningen av kungörelsen om skolskjutsning har utfärdats av trafiksäkerhetsverket. Härutöver kan nämnas att trafiksäkerhetsverket fått i uppdrag att utreda lämplig utmärkning av skolskjutsarna. En möjlighet är att fordonen förses med en upplyst skylt som bringas att blinka när fordonet står stilla för barnens på- eller avstigning.

De olyckor i samband med skolskjutsning som herr Oskarson syftar på har inträffat innan de nya reglerna börjat tillämpas. De föreskrifter jag här redogjort för har varit i kraft endast några veckor, och det är givetvis alldeles för tidigt att säga något om den effekt de kommer att få. Jag avser emellertid att följa utvecklingen och vid behov överväga de kompletterande åtgärder som kan vara motiverade.

Torsdagen den
21 januari 1971

*Ang. åtgärder för
att minska olycks-
fallsriskerna vid
skolskjutsar*

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret, och jag ber också att få tacka för den positiva syn som — helt naturligt, skulle jag vilja säga — kommunikationsministern har på detta problem.

Som statsrådet vet hände det under hösten ett stort antal olyckor i samband med skolskjutsar varav inte mindre än fem med dödlig utgång. Alla trafikolyckor är upprörande. Men när det är skolbarn som förolyckas vid färd till och från skola blir allmänheten — detta med alldeles särskild rätt — mycket upprörd, särskilt om det framstår som möjligt att man med tämligen enkla åtgärder eller föreskrifter skulle kunnat förhindra tragedin.

Det är riktigt som statsrådet säger, att vi så sent som vid förra årets riksdag behandlade detta problem i samband med propositionen 109. Vid det tillfället framfördes också motionsvägen krav på att skolskjutsar borde vara utrustade med blinkljus som skulle tändas i samband med att bussen stannade för av- eller påstigning, detta för att varna förbipasserande trafikanter. Detta förslag vann emellertid inte riksdagens bifall.

Som skolskjutsutredningen framhåller i sitt betänkande visar all statistik att eleverna löper den största risken att råka ut för olycksfall när de är utanför fordonet. De mest riskfyllda momenten är just i samband med av- och påstigning. Eleverna är ofta inte medvetna om den risk och de faror som de löper. Förbipasserande trafikanter har ofta svårt att se skolskjutsen, särskilt under nedsatt sikt, mörker och dimma, och sådana förhållanden har vi ju under en stor del av året. Många trafikanter tar heller inte nödvändig hänsyn till skolskjutsskylden och tyvärr blir följden ofta påkörningsolyckor.

I propositionen redovisade statsrådet, som sägs i svaret, vad skolskjutsutredningen hade sagt angående blinkljus vid av- och påstigning. Vid det tillfället gick inte departementschefen med på det av den anledningen att det ansågs vara förenat med vissa tekniska och kostnadsmässiga problem som inte då kunde överblickas. Statsrådet sade vidare att frågan borde ytterligare utredas. Trafiksäkerhetsverket har nu fått detta uppdrag och det är jag tacksam för.

I samma proposition diskuterades också möjligheten att begränsa hastigheten vid passerandet av stillastående skolskjutsar. Inte heller detta kunde statsrådet gå med på, även om många remissinstanser hade förordat det. Jag och många med mig skulle vara tacksamma om statsrådet ville deklarerat sin uppfattning om möjligheterna att bestämma en hastighetsbegränsning vid passerandet av stillastående skolskjuts. Detta gäller inte en stopplikt, ett krav som vid samma tillfälle framfördes, utan en hastighetsbegränsning där sådan inte redan finns.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Som svar på den fråga herr Oskarson nu ställde vill jag hänvisa till mitt skrivna svar, där jag säger att jag är beredd att följa utvecklingen och vid behov vidta de kompletterande åtgärder som kan vara behövliga.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr tredje vice talmannen medgav kammaren, att besvarandet av återstående på dagens föredragningslista upptagna frågor uppsköts till ett senare sammanträde.

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

§ 12 Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 114 och 115 till konstitutionsutskottet,
motionen nr 116 till inrikesutskottet,
motionen nr 117 till konstitutionsutskottet,
motionerna nr 118 – 121 till skatteutskottet,
motionen nr 122 till justitieutskottet,
motionen nr 123 till lagutskottet,
motionerna nr 124 och 125 till utrikesutskottet,
motionerna nr 126 – 130 till socialförsäkringsutskottet,
motionerna nr 131 – 133 till socialutskottet,
motionerna nr 134 – 138 till utbildningsutskottet,
motionerna nr 139 – 146 till trafikutskottet,
motionerna nr 147 – 149 till jordbruksutskottet,
motionerna nr 150 – 153 till näringsutskottet,
motionerna nr 154 – 157 till inrikesutskottet,
motionen nr 158, såvitt avsåge expeditionsavgiften för ansökan om svenskt medborgarskap, till skatteutskottet och i övrigt till inrikesutskottet,
motionerna nr 159 och 160 till inrikesutskottet samt
motionerna nr 161 – 165 till civilutskottet.

*Allmänpolitisk
debatt*

§ 13 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 25 – 30.

§ 14 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Vid planeringen av denna debatt har det gjorts vällovliga försök till en ämnesgruppering. Under de två dagar som gått har det dock visat sig att det inte varit möjligt att följa dessa rågångar. Också jordbrukspolitiken har tidigare varit berörd. I och för sig är detta inte så konstigt, därför att jordbrukspolitiken mycket väl kan inrymmas såväl under den allmänna politiken som under rubriken Samhällsekonomi och näringspolitik och naturligtvis inte minst under rubriken Miljövård.

Vad jag tänkte säga här kommer kanske vid en eftergranskning att förefalla vara av det slaget att det lika gärna skulle ha kunnat komma in under i varje fall de två första rubrikavsnitten.

Jag vill börja med en anknytning till den pågående lönerörelsen, som inte är ovidkommande för jordbruksnäringen. Dels inverkar lönerna både direkt och indirekt på jordbrukets kostnadsläge, dels bör inkomsterna följa löne- och inkomstutvecklingen i övrigt i detta land, även om en direkt inkomstjämförelse inte längre ligger till grund för prissättningen på jordbruksprodukter. Alltjämt pågår förhandlingar, och ingen vet på vilken nivå en slutlig uppgörelse kommer att träffas. Kraven är ju emellertid högt ställda, och jag är övertygad om att förväntningarna

också är det. De rymmer förutom krav på direkta löner också förbättrade sociala förmåner. Den förkortade arbetstiden skall också kompenseras, och den förhöjda arbetsgivaravgiften ligger i botten som kostnad inte bara för jordbruket utan också för all företagsamhet här i landet.

Alldeles särskilt intressant i detta sammanhang är ju avtalsverkets låglönebud om 2 500 kronor i månaden – låt vara som slutlön – som en lägsta lön inom statlig förvaltning och administration. Det är ju ett utspel i jämlikhetens tecken, och det skall som sådant inte kritiseras av mig – jag har inte avsett att över huvud taget fälla några omdömen. Skulle jag ha gjort det, skulle jag självfallet från mina utgångspunkter snarare ha kritiserat den övre delen på löneskalan. Vad som emellertid föranlett mig att ta upp frågan om låglönebudet är kanske först och främst att vi när det gäller jordbruket i första hand brukar göra jämförelse med de lägre inkomsttagarna i detta land. Vidare är det fråga om hur denna lönenivå över huvud taget korresponderar med och passar in i näringslivets förutsättningar, hur det rimmar med priserna på varor som produceras för hemmaförbrukning eller export. Enkelt uttryckt betyder ju detta att inte något arbete på det statliga avtalsområdet – jag förmodar inte heller på det kommunala området – görs under 20 kronor per timme. Med fullt påslag av sociala avgifter o. d. kommer man kanske t. o. m. en bit däröver.

Hur passar då dessa löner in inom näringslivet, inom industrin, och hur passar de in inom det prisreglerade jordbruket? Det är detta som jag tycker är det mest intressanta i sammanhanget. I och för sig är det naturligtvis föredömligt att vara först med ett sådant bud, men låt mig säga att prestationen kanske inte är så stor när det är fråga om att betala med utdebiterade pengar och när man slipper att ta hänsyn till företagets lönsamhet eller konkurrensförmåga. ”I jämlikhetens land” – jag vill gärna sätta orden inom citationstecken – bör ju varje arbetande inom produktionen naturligtvis också vara värd lika mycket, för att inte tala om nödvändigheten av en löneanpassning för att det över huvud skall gå att få arbetskraft inom den produktionsprocess som ändå utgör grunden för vårt välstånd. Det är ju rimligen inte inom den svällande administrationen här i landet som man höjer välståndet.

För att stanna vid jordbruket, vars förhållanden jag i någon mån känner till, vill jag säga att det i detta fall skulle behövas ett lönepåslag om ca 50 procent. Att jordbrukets produktpriser skulle behöva justeras ganska avsevärt under sådana förhållanden, torde väl stå utom all diskussion. Till bilden hör ju också att jordbrukets utgångsläge – det har redan vittnats därom tidigare i debatten – är svagt. Allt sedan 1967 har jordbrukarna vid jordbrukets prisöverläggningar endast tillerkänts kompensation för inflationen, och jordbruket har inte i grunden erhållit några inkomstförbättringar utöver dem som framkommit genom rationaliseringar inom näringen. Framför allt på mjölksidan har kostnaderna skenat i väg, medan priset i huvudsak stått stilla. Detta har också lett till en mycket stark minskning av produktionen, och situationen är den att vi redan 1970, alltså föregående år, kommit ner till den nivå som 1960 års jordbruksutredning enligt ett lägre alternativ räknade med såsom sannolikt 1975, alltså redan fem år tidigare. Trenden pekar därtill

alltjämt på en ytterligare minskad produktion.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det icke – som statsminister Palme påstod under remissdebattens första dag – enbart är åtskilliga småproducenter som slutat med sitt slitsamma arbete. Självfallet har många sådana fallit bort, och man kan på mycket säkra grunder förutsäga att ytterligare ett stort antal kommer att försvinna under de närmaste åren. Men det är också många stora, som producerar mjölk i rationell ordning, vilka av bristande lönsamhet har upphört med sin produktion. Jag vågar påstå att det också är ofantligt många som står i begrepp att göra det, om det inte blir en radikal förändring i lönsamheten.

Med den centrala roll mjölkproduktion och kobestånd spelar rent försörjnings- och beredskapsmässigt kan statsmakterna, såsom jag ser det, inte underlåta att förutsättningslöst gripa sig an med lönsamhetsproblematiken inom i första hand mjölkproduktionen men också inom jordbruket i dess helhet. Vi är sannolikt ur försörjningssynpunkt mycket nära den produktionsnivå, där detta enligt 1967 års riksdagsbeslut också skulle ske.

Man möts här huvudsakligen av två argument i den allmänna debatten. Det ena gäller anpassningen till EEC, det andra gäller omsorgen om de ekonomiskt svaga konsumenterna i samhället.

Beträffande EEC-anpassningen vill jag kort anföra, att rimligen kan inte kostnadsläget lämnas helt utanför de faktorer som tillåtes påverka prisnivån. Vi har vidare, framför allt inom mjölkproduktionen, gjort en produktionsanpassning, som knappast mer än börjat inom EEC, men som kommer och som säkert också där framtingar högre priser. För övrigt synes krav på prisförbättringar redan göra sig gällande inom EEC.

Beträffande den senare argumenteringen kan ifrågasättas om inte prissättningen på jordbruksprodukter snarare bör sättas efter vad det kostar att producera dessa än efter vad de svagaste konsumenterna har råd att betala. Det får sedan bli samhällets sak att förstärka deras konsumtionskraft. Det sker ju på andra betydelsefulla områden.

Jag frestas i detta sammanhang att göra en jämförelse med vad som sker på bostads- och hyresmarknaden i vårt land. Inte heller där har de ekonomiskt svaga konsumenterna råd att betala de bostadskostnader, som faktiskt förekommer i vårt land, men trots detta stoppas inte löne- och lönsamhetsutvecklingen inom byggnadssektorn. Lönsamhetsutvecklingen inom denna sektor får utvecklas ganska fritt. I stället rabatterar man med ett administrativt rätt krångligt system bostadskostnaderna för stora grupper av svenska folket. Jag finner inga svårigheter att i princip göra detsamma på livsmedelsområdet. Vi har ju redan ett system för stöd till barnfamiljerna, som mycket väl kunde tillämpas för detta ändamål. De ekonomiskt svaga grupperna i vårt samhälle utgörs ju i första hand av barnfamiljer.

Herr talman! Jag förmenar således, att det finns anledning att förutsättningslöst gripa sig an jordbrukets lönsamhetsproblem. Med det system vi har för transferering av köpkraft till låginkomsttagare och barnfamiljer förlorar – som jag redan sagt – låginkomstargumentet sin egentliga betydelse.

Jag vill vidare beträffande EEC-jämförelsen som motargument tillägga

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

att, såvitt jag har uppfattat saken, ingen grupp eller något politiskt parti har talat om anslutning utan neutralitetsförbehåll. En första förutsättning för neutralitet är ju ändå en livsmedelsförsörjning åtminstone vid den lägsta nivå som 1967 års riksdagsbeslut förutsatte.

Slutligen några ord om vårt försörjningsläge.

Det pågår i dag en diskussion om var vi egentligen befinner oss beredskapsmässigt, alltså om vilken grad av självförsörjning vi egentligen har i vårt land. Jag vet att det har interPELLERATS i detta spörsmål, och jag hoppas att vi så snart som möjligt får ett uttömmande svar på den frågeställningen. Jag skall inte gissa på något procenttal. Det är möjligt att man enligt gammal beräkningsmetodik kommer fram till att vi alltså befinner oss över talet 80, men siffran som sådan är egentligen ointressant, om man inte också tar i beaktande hur denna självförsörjningsgrad byggts upp, vilken lagerhållning vi har etc.

Det torde stå utom allt tvivel att beredskapen är långt sämre vid nuvarande låga och alltså fallande mjölkproduktion än om mjölkproduktionen varit större. Det kan ju rimligen inte vara utan betydelse ur beredskapssynpunkt att vår kostam jämfört med 1939 minskat från 1,7 miljoner till något över 700 000 kor. Kons betydelse kan i detta sammanhang inte överskattas. Det finns inget annat djurslag som på ett sådant sätt som kon kan omsätta grovfoder och bete till högvärdiga livsmedel.

En relativt stor nötkreatursstam är i sig själv också en beredskapsreserv. Den kan i ett beredskapsläge till viss grad decimeras. Vallareal kan plöjas upp och användas för vegetabilieproduktion, som i ett sådant läge får tillgodose en större andel av vårt kaloribehov. Den beredskap som ligger i denna levande lagerhållning och i en sådan möjlighet till omDispositionering av mark och resurser, som vi hade i så hög grad 1939, har vi inte nu. Den har vi redan diskonterat. Det finns därtill många andra skillnader av negativt slag i förhållande till 1939, som gör att vad många i dag bedömer som överproduktion mycket snabbt kan förändras till dess motsats. Äggviteförsörjningen är en sådan fråga, på vilken hela produktionen, framför allt storproduktionen, av fläsk, ägg och broiler står och faller. Drivmedelstillgången är en annan, där förhållandena har radikalt förändrats — ja, inte bara förändrats utan försämrats — jämfört med den gång vi senast hade avspärrning i vårt land.

Herr talman! Jag vill självfallet inte på något sätt beröra jordbrukets förhandlingsläge. Jag vill sluta mitt anförande med att säga att jag tror att det är nödvändigt ur beredskapssynpunkt att fördomsfritt se på den problematik som här föreligger. Det är också — det hoppas jag har framgått av mitt anförande — rimligt och riktigt att göra det med hänsyn till de människor som alltså arbetar inom jordbruket. Allra sist vill jag understryka att vad som här skall göras måste göras snart.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Rubriken för överläggningsämnet är just nu "Jordbruk och fiske", och jag vill be herr talmannen om tillgift för att jag med några ord berör ett annat ämnesområde. Det skall i varje fall röra sig om vatten.

Utan att närmare gå in på ämnet vill jag påminna våra makthavare om

att vi i västra Sverige har en för näringslivet och därmed också för befolkningen viktig trafikled i Göta älv och Vänern, och jag vill kort uttrycka förhoppningen att man inte skall glömma bort de stora problem som i olika avseenden rör kanalen utan se till att trafikförhållandena där förbättras. Jag behöver säkerligen inte orda om var svårigheterna är mest påtagliga, var skon klämmer som värst – eller rättare var farleden är alltför trång eller alltför grund.

Så några funderingar om jordbrukspolitiken. Den år 1967 beslutade jordbrukspolitiken har nu praktiserats ute på fältet i snart fyra år. Majoritetens målsättning var ju att åstadkomma en kraftig krympning av produktionen och därmed också överförande av arbetskraft till annan sysselsättning och jordbruksmark till skogsproduktion.

Om behovet av rationaliseringsåtgärder på jordbrukets område var alla partier eniga, däremot inte vare sig i fråga om takten eller omfattningen av den ifrågasatta produktionsminskningen. Från den meningsriktning jag företräder yrkades att man skulle ta på den här frågan med mjukare grepp än vad regeringspartiet ansåg vara rimligt och riktigt. Och det hade kanske inte varit så dumt, om man varit litet mindre kategorisk i vissa avseenden.

Som redan framkommit i flera yttranden här, råder i dag en ganska stor oro ute i landet inför utvecklingen och detta såväl bland producenter som bland konsumenter, även på verkligt initierat och sakkunnigt håll, varifrån varningssignaler har hissats. Måhända är den förklaring till minskad efterfrågan på statligt stöd till jordbrukets rationalisering som departementschefen lämnar på s. 13 i jordbrukshuvudtiteln inte helt fullständig. Den kanske bör kompletteras med att tron på myndigheternas vilja att bereda drägliga villkor åt näringens utövare har fått sig en törn.

I vissa avseenden är det påtagligt att produktionen minskar snabbare än vad som kan vara lämpligt, kanske t. o. m. snabbare än vad 1967 års riksdagsmajoritet avsett. Kreatursskötseln har visat en starkt nedåtgående kurva, och det är bl. a. på det här området som vi för några dagar sedan hörde en sakkunnigs varnande röst. Jag skall inte trötta kammaren med sifferuppgifter på detta område. De har nämnts redan förut. Men jag vill understryka en sak, nämligen att för folkhushållet och för folkhälsan är mjölk- och köttproduktionen av omistligt värde. För familj jordbruket, grundvalen för vårt jordbruk, framför allt i de bygder där jord och skog växlar, är mjölk- och köttproduktionen i många fall förutsättningen för ett lönsamt och ur miljö- och trivselsynpunkt lämpligt jordbruk.

Jordbruksministern signalerar nu att han skall komma med förslag om gynnsammare villkor för det norrländska jordbruket, och det är bra att han gör det. Men det finns starka skäl att nu göra en grundlig undersökning av det hittillsvarande resultatet av 1967 års jordbrukspolitik och därtill en analys över utvecklingstendenserna. Det är alltid nyttigt att veta vart den är på väg, så att man i god tid kan ändra kompassriktningen några streck om så skulle behövas.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! När 1967 års jordbruksbeslut om riktlinjerna för den

framtida jordbrukspolitiken fastställdes, hette det bl. a. att det är klarlagt att nu befintliga produktionsresurser i jordbruket betydligt överstiger vad som krävs för att vid avspärrning i tre år trygga livsmedelsberedskapen och att en minskning av produktionsresurserna är möjlig med bibehållen fullgod beredskap.

Det förutsattes sålunda att den svenska jordbruksproduktionen skulle bantas ner till cirka 80 procent av vårt behov. Man skulle kunna klara livsmedelsberedskapen gott och väl med denna produktionsvolym plus en väl avvägd lagring av livsmedel jämte en lagring av sådana produktionsfaktorer som köps från andra länder, såsom drivmedel, handelsgödsel och oljekraftfoder. Men då krävs en lagerhållning som är riktigt anpassad efter förhållandena. Här får intet lämnas åt slumpen. Ju längre ner på skalan i fråga om den inhemska produktionsvolymen jordbruket kommer, desto större behov föreligger i fråga om lagerhållning för att uppnå en garanterad livsmedelsförsörjning i händelse att avspärrningstider olyckligtvis skulle inträffa.

Tyvärr är lagerhållningen i fråga om jordbrukets produktionsfaktorer ingalunda avpassad efter det påfordrade behovet. Detta framkom bl. a. vid en konferens av "Folk och försvar" redan i början av 1970. Sedan dess har en ytterligare försämring ägt rum. Enligt denna konferens har lagringen av dessa produktionsfaktorer nära nog behövt fördubblas. Det har också centern i motioner yrkat på. Men den socialistiska majoriteten i den gamla riksdagen ville inte lyssna, inte ens till vad objektiva statliga organ framförde i ärendet.

Denna försummelse betyder i händelse av avspärringstider ett allvarligt hot mot livsmedelsförsörjningen genom att jordbruket i avsaknad av dessa produktionsfaktorer inte maximalt kan utnyttja sin kapacitet. I stället kommer jordbruket i händelse av avspärrningar att ytterligare minska med cirka 10 procent.

Det är landets hela befolkning, vi alla, som får sitta emellan och får kännas vid denna livsmedelsbrist, och det är sålunda inte någon speciell jordbrukarfråga i detta sammanhang.

1967 års jordbruksbeslut innebar som sagt att produktionsvolymen skulle skäras ned till 80 procent av vad som sammantaget konsumerades; resterande 20 procent skulle importeras. Regeringen och speciellt den dåvarande jordbruksministern menade den gången att såväl konsumenterna som producenterna skulle vinna på detta. Konsumenterna skulle få billigare livsmedel och producenterna skulle få ut bättre priser. Men detta var en felspekulation. Den svenska livsmedelsberedskapen befinner sig i dag i en prekär situation. Man kan säga att den majoritet som genomdrev 1967 års jordbruksbeslut har blivit bönhörd över hövan. Jordbruk läggs i dag ned i ett accelererat tempo och något stopp i den utvecklingen tycks inte kunna skönjas.

Statsminister Palme försökte i tisdags förklara orsakerna till jordbruksnedläggningarna, speciellt den minskade mjölkproduktionen. Han menade att de yngre jordbrukarna inte vill fortsätta med ett arbete som är bundet till obekvämt arbetstid osv. Detta är i och för sig alldeles riktigt. Men han nämnde inte ett ord om livsmedelsproduktionens övriga problem, t. ex. den dåliga lönsamheten som ändå är grundorsaken till

nedläggningarna, ovissheten för framtiden etc.

Statsministern sade vidare att det gäller att skapa stora enheter speciellt för mjölkproduktionen. Men varför är det då särskilt inom mjölkproduktionen som de stora enheterna i första hand lägger ned produktionen? Jo, just av den enkla anledningen att lönsamheten är så låg att arbetskostnader och övriga fasta utgifter inte kan täckas. Under de senaste åren har i första hand de stora kobesättningarna slagits ut. Den utvecklingen har varit särskilt markant under 1970 och den fortgår alltjämt. Den har skapat stora problem för mjölkförsörjningen i de stora konsumtionsorterna Stockholm, Göteborg och Malmö. Till hösten kommer vi säkerligen befinna oss i den situationen att det här i landet råder brist på mjölk. Det har redan aviserats att det kan bli nödvändigt att införa ransonering av mjölk.

Herr Palme uttryckte vidare tillfredsställelse över att vi i dag inte behöver exportera smör till andra länder till underpris. Det är riktigt, eftersom vi inte har något smör att exportera; vi måste i stället importera smör för att tillfredsställa konsumtionsbehovet. Det väldiga smörberget, som det tidigare talades om, har helt smält bort. Vi har dessutom redan nu begynt en viss import av mjölk.

När jordbrukspriserna och jordbrukspolitiken diskuterades 1967 och när utredningen 1966 framlade sitt betänkande, lovade dåvarande jordbruksministern – det var under valrörelsen 1966 – svenska folket, i en broschyr här i Stockholm, att om ett visst antal miljoner hektar lades ned och förvandlades till skog skulle konsumenterna få uppleva en tid då de kunde köpa mjölk och övriga livsmedel till önskepriser. Vi har fått svar på detta, och vi har sett hur utvecklingen gestaltas när vi blir beroende av import av livsmedel. Svenska folket får i dag betala högre priser än någonsin för importerade livsmedel när vi har en bristsituation i Sverige. Vi såg detta bl. a. föregående år under potatisbristtiden. Den höjda momsens på livsmedel drabbar alldeles särskilt barnfamiljer och låginkomstgrupper. Man kan anse det vara felaktigt att ta ut en speciell skatt på sådana varor som är nödvändiga för livets uppehälle och nödtorft.

Det kan klart konstateras att vi är inne i en tid då det råder en kris i fråga om försörjningsberedskapen. Detta är ett observandum för såväl regering som riksdag. Jag hoppas att de tomma bänkarna här inte är ett uttryck för ointresse för denna problematik framöver. Jag tror att svenska folket i dag är mycket lyhört för den utveckling som pågår, och jag tar de nära nog fullsatta bänkarna på läktaren som ett omen.

Herr talman! Det är således hög tid för en omprövning av jordbrukspolitiken för att säkerställa det svenska folkhushållets möjligheter till en riktig försörjning av livsmedel. Centerns förslag om en utbyggnad av familjejordbruken bör vara den bästa och den billigaste vägen till uppnåendet av detta mål. Vidare torde det vara riktigt att ge möjligheter för s. k. deltidjordbruk att etableras och leva vidare. Inte minst har detta betydelse ur naturvårds- och miljösynpunkter, som diskuterades i går. Naturvården kommer aldrig att kunna genomföras praktiskt, om man i fortsättningen skall skilja mellan jordbruks- och naturvårdspolitik. Redan nu finns det belägg för vilka orimliga kostnader

som kommer att åsamkas det allmänna i händelse 1967 års jordbruksbeslut om en skiljelinje mellan dessa grupperingar skall vara bestående. Det har också klarlagts vad jordbrukaren betyder just i fråga om naturvården i vårt land. Om vi inte i fortsättningen skall få en igenbuskning av stora områden, måste som sagt jordbruks- och naturvårdspolitik sammanföras.

Under efterkrigstiden har det pågått en ständig rationalisering inom det svenska jordbruket, och det har undan för undan byggts upp ändamålsenliga och rationella brukningsenheter. Men landets topografiska struktur är sådan att om vi skall klara en riktig jordbruksrationalisering, måste det vara möjligt att sammankoppla jord- och skogsbruk till enahanda brukningsenheter. Så har tidigare varit fallet, men efter 1967 års jordbruksbeslut har detta inte kunnat gå för sig. Dessa bestämmelser har förorsakat svårigheter när det gällt att åstadkomma en ändamålsenlig rationalisering över hela landet. Genom statlig låncgaranti måste det skapas möjligheter att bilda kombinationsjordbruk med både jord och skog. De hindrande spärrensarna måste således borttas.

Samma förhållande råder när det gäller bestämmelserna beträffande familjeskogsgårdar. Också i detta fall lägger 1967 års beslut hinder i vägen. I stora områden av landet skulle möjlighet till etablering av familjeskogsgårdar vara en ändamålsenlig komplettering till den samlade jordbrukspolitiken.

Herr talman! Av det sagda framgår att det föreligger en rad frågekomplex som redan varit föremål för beslut men som pockar på tillägg och förändringar, liksom en rad andra frågekomplex, om jordbruket skall få möjlighet att producera livsmedel i tillräcklig utsträckning för att trygga landets försörjning. Riksdagen måste alltså ta ställning till dessa frågor.

Jag vill till sist uttala den förhoppningen att det under årets riksdag måtte ges möjlighet att fatta positiva beslut i de apostroferade frågorna. Det är nödvändigt för tryggheten av vår livsmedelsförsörjning framöver. I annat fall går vi en bekymmersam tid till mötes. Detta bör vi alla här i denna kammare ha klart för oss, även den svenska regeringen.

Fru NILSSON i Kristianstad (c):

Herr talman! Under tisdagens debatt här i kammaren uppehöll sig statsminister Palme ovanligt länge vid sådana frågor som produktionslivets villkor och aktiv näringspolitik. I årets statsverksproposition kan man också utläsa att regeringen något mer fått upp ögonen för att vi här i landet behöver stimulera företagsamheten för att nå de syften i ekonomiskt avseende som vi beslutat oss för.

Det duger inte att svenska folket lever över sina tillgångar på det sätt som skett under senare tid. Det kan vi se bl. a. på underskottet i bytesbalansen, som vi har stort besvär med.

Jag konstaterar alltså att en viss ljusning kan skönjas när det gäller regeringens inställning till produktionens villkor. Det är emellertid, herr talman, hög tid – jag hoppas att det inte är för sent – att vi får en annan tingens ordning i det här avseendet. Detta har vi från centerns sida sedan länge riktat uppmärksamheten på och vi kan se att våra propåer åtminstone delvis tagits ad notam i statsverkspropositionen.

Det är hög tid, sade jag, att vi får en mera positiv inställning till näringslivets villkor. Jag tänker då närmast på de små och medelstora företagen. Deras betydelse för vår nationalekonomi är känd. De har bl. a. till uppgift att förse hemmamarknaden med varor. De har stor betydelse för många mindre tätorter i landet med avscende på sysselsättningen där. De har också lättare att behålla den äldre arbetskraften, som herr Johansson i Norrköping talade så varmt för i går.

I det sammanhanget vill jag passa på att nämna att vi vid slutet av höstsessionen förra året behandlade ett förslag från centerns sida angående den äldre arbetskraften. Det gällde undantag för äldre arbetskraft för avgift till tilläggs pensioneringen, men jag kan inte erinra mig att herr Johansson i Norrköping röstade för det förslaget. Han hade kanske inte tänkt så mycket på förslaget då som han gjort i dag.

Trots att de små och medelstora företagen har så stor betydelse för vårt ekonomiska liv har pressen på de företagen numera blivit så stor att man sedan länge är allvarligt oroad för deras situation både i dagens läge och för framtiden. Om det allvarliga läget vittnar de allt flera nedläggningarna av småföretag liksom det ökande antalet konkurser som vi hört talas om förut här i debatten. Allvarligast tror jag att det är att nyrekryteringen till småföretagen är så begränsad och blir allt mindre.

Det är nödvändigt att vi på allt sätt försöker stimulera den yngre generationen till att driva småföretag – det är nödvändigt därför att de betyder så mycket i vår samhällsekonomi. Men vi som är småföretagare i dag, vi som upplever den allt starkare pressen både i ekonomiskt avscende och ur arbetssynpunkt, har svårt för att påverka våra uppväxande ungdomar i denna riktning. Vi har svårt för att uppmana och uppmuntra dem att satsa på ett företag där det krävs att de arbetar från tidigt på morgonen till sent på kvällen. Där existerar inte någon åtta timmars arbetsdag. Man har heller inte lördagar och söndagar lediga – tvärtom är man då hänvisad till sin egen och den övriga familjens arbetskraft. Inte heller är det fråga om ordnad semester – företaget kräver påpasslighet hela året av den som står i spetsen för det.

Förhållandena blir inte bättre genom den styvmoderliga behandlingen i fråga om sociala förmåner och i skattchänseende. Till detta kommer i dag osäkerheten i inkomsthänseende och den oro för framtiden som följer egenföretagaren natt och dag året om.

När man framför dessa synpunkter får man ofta frågan: Varför håller du på med detta arbete när det är så kämpigt? Ja, i den strukturrationalisering som vårt näringsliv just nu upplever är vissa branscher mer utsatta än andra. Befinner man sig inom en sådan är man helt enkelt tvingad att fortsätta, om man inte vill förlora allt som man investerat och i övrigt satsat i företaget.

Jag tror att dessa småföretagare ännu – jag stryker under ordet ”ännu” – bärs upp av intresset för det yrke som de en gång har valt. De utför alltså det hårda arbetet av intresse för just detta sitt arbete och är besjälade av tanken att svårigheterna är till för att övervinnas. I dag är emellertid stämningen inom dessa grupper tryckt och allt annat än förhoppningsfull.

Jag vill gärna ha detta sagt i årets allmänpolitiska debatt därför att

man ur vårt lands samhällsekonomiska synpunkt har all anledning att värna om alla dessa samvetsgranna småföretagare och inte bara komma med extra pålagor undan för undan. Vi måste skapa ett sådant klimat för dem att även nästa generation blir villig att föra verket vidare. Vårt land har inte råd att undvara människor med stor initiativkraft, arbetsvilja och framtidstro – egenskaper som en småföretagare måste ha för att kunna leva vidare. Det är en ytterst angelägen uppgift för både företagare och samhälle att få till stånd en bättre värdering av företagen och företagandet. Alla måste inse – företagare, anställda och alla andra – vilken tillgång dessa företag är för vårt land, inte minst ur de anställdas synpunkt.

Så vill jag, herr talman, säga några ord om trädgårdsnäringsen med utgångspunkt i dels statsverkspropositionen, dels de pågående EEC-förhandlingarna.

Den yrkesmässiga trädgårdsodlingens årliga produktionsvärde utgör i dag en viktig del av vårt lands sammanlagda produktionsresultat. Konsumtionen av trädgårdsprodukter stiger också kontinuerligt, glädjande nog, dels beroende på ökad köpkraft, dels – beträffande frukt och grönsaker – av näringsfysiologiska skäl. Det är av flera skäl angeläget att denna ökade konsumtion kan tillfredsställas genom produktion inom vårt land – det är angeläget ur nationalekonomisk synpunkt, ur kvalitets-synpunkt och ur konsumentprissynpunkt. Med utgångspunkt i detta måste det vara ett samhällsintresse att också i framtiden utveckla den svenska trädgårdsnäringsen. Även ur beredskapssynpunkt är det viktigt att man ger den svenska produktionen inom trädgårdsnäringsen sådan omfattning och sammansättning att beredskapskraven på livsmedelssidan ur näringsfysiologisk synpunkt blir tillgodosedda.

Statsmakterna har under senare år vidtagit åtgärder som förbättrat näringsens konkurrensförutsättningar. Bl. a. har verksamheten för ökad rationalisering, rådgivning samt försök och forskning byggts ut och givit gott utbyte i effektiva trädgårdsanläggningar.

I årets statsverksproposition noterar jag tre positiva punkter för trädgårdsnäringsens del:

1. Vidgade möjligheter att erhålla driftslån för att lösa tillfälliga kreditvärigheter som uppkommit på grund av skördeskador eller andra omständigheter.

2. Kreditgarantier skall kunna lämnas för nyetablering av företag inom trädgårdsnäringsen.

3. Ytterligare en tjänst föreslås vid utrikeshandelsbyrån inom statens jordbruksnämnd. Departementschefen skriver att denna förstärkning bör möjliggöra en bättre bevakning av utvecklingen av handeln med trädgårdsprodukter.

Detta är tre positiva förslag, och jag är tacksam för att de tankegångar som jag motionsledes förde fram i riksdagen förra året nu har vunnit gehör. Jag vill också uttrycka den förhoppningen att utrikeshandeln med trädgårdsprodukter får en bättre bevakning, dels med tanke på det dåliga läget för vår handelsbalans, dels från växtskyddssynpunkt.

Härefter skall jag gå över till EEC-förhandlingarna. Efter det inledande mötet den 10 november förra året överlämnade Sverige den 17 december

promemorior om tullunionen och jordbrukspolitiken till EEC-kommis- sionen. Det är med anledning av dessa skrivelser som trädgårdsodlarna i vårt land känner sig oroliga. Trots att en mening i promemorian om jordbruket lyder så: "Trädgårdsnäringen innefattas icke i den svenska jordbruksregleringen och erbjuder problem som kräver särskilda övervä- ganden", har man anledning att hysa oro. De generella deklarationer som gjorts på dessa båda betydelsefulla områden innebär enligt min mening redan från början betydligt minskade möjligheter för vårt land att komma fram till detaljöverenskommelser, och sådana är livsviktiga för vissa näringar.

En anslutning till EEC skulle ställa den svenska trädgårdsodlingen inför mycket stora svårigheter, om en alltför snabb avveckling av det nuvarande gränsskyddet skulle krävas.

I detta sammanhang vill jag påminna om att de nuvarande EEC-länderna tillämpar en förhållandevis lång anpassningsperiod till gemensamma marknadsregler.

Även om Sverige är ett lågtulland betyder det nuvarande gränsskyddet för trädgårdsnäringen mycket. Det består av, utom för äpplen och päron, säsongmässiga tullar under den tid av året då den huvudsakliga svenska produktionen är i gång. För att ge utrymme åt en successiv utjämning av arbetslönerna mellan Sverige och de nuvarande EEC-länderna behöver den svenska trädgårdsnäringen längsta möjliga övergångstid vid tullav- vecklingen.

Vad sedan gäller importförbudet för frukt är det nödvändigt att ägna särskild uppmärksamhet åt den eventuella avvecklingen av nu gällande importreglering för äpplen och päron. Behovet av skyddsåtgärder om marknaden skulle störas allvarligt bör också uppmärksammas.

Inom EEC har under en förhållandevis lång övergångstid ett särskilt skyddssystem tillämpats, som ger möjligheter till importstopp om marknaden störs eller hotas att störas i ett eller flera medlemsländer. Även den svenska trädgårdsnäringen bör vid en anknytning till EEC tillförsäkras liknande skyddsåtgärder.

För att undvika marknadsstörningar på grund av utbud från tredje land finns inom EEC en gemensam yttre tulltariff och referenspriser. Detta system är till för att försöka hindra utbud från tredje land till s. k. onormala priser. Nu är det emellertid så att dessa referenspriser fastställs på grundval av produktpriserna på de mest representativa marknaderna i de områden där priserna är lägst. Referenspriser finns i dag bara för ett tiotal produkter, som alla är av intresse för de sydeuropeiska länderna. Här bör från svensk sida kraftigt betonas att även nordiska produkter och marknadsförhållanden måste beaktas.

Stödet till producentkooperativa organisationer i olika medlemsländer liksom möjligheterna att ge rationaliseringsstöd till berörda näringar är av stor omfattning inom EEC. För att på allt sätt stimulera produktions- anpassning och rationalisering bör den statliga rådgivningsverksamheten här i landet koncentreras helt på den yrkesmässiga trädgårdsnäringens mest angelägna behov.

Genom en effektiv inspektion av till vårt land inkommande trädgårdsprodukter försöker vi undvika att olika slag av växtsjukdomar

och skadedjur orsakar förluster för växtodlingen. Det är av vikt att denna inspektion kan bibehållas och helst skärpas, om en liberalisering i handeln med trädgårdsprodukter kommer till stånd vid en eventuell svensk anslutning till EEC.

Det är också angeläget att man från svensk sida försöker påverka exportländerna att införa effektivare växtskyddsbestämmelser.Utförda analyser visar att det finns all anledning att observera olägenheterna av mindre restriktiva växtskyddsbestämmelser i dessa länder. Detta är verkligen allvarligt, eftersom många länder har svårigheter att hålla tillbaka växtparasiter och därför tillgriper kemiska bekämpningsmedel i långt större utsträckning än vad som sker i vårt land.

Jag har här tagit upp några detaljfrågor som med hänsyn till trädgårdsnäringsens förhållanden i vårt land bör analyseras och penetreras inför de överläggningar med EEC som från och med denna vecka går in i ett mer aktivt skede.

Om vissa näringsgrenar kan vinna fördelar genom att Sverige i en eller annan form anknys till EEC, får detta dock inte undanskymma det faktum att andra näringar, bl. a. trädgårdsnäringsen, kommer att möta omfattande anpassnings- och omställningssvårigheter. En EEC-anslutning skulle nämligen komma att innebära den största genomgripande omvälvning som vårt lands yrkesmässiga trädgårdsodling någonsin genomgått. Detsamma kommer givetvis att gälla andra näringar. Det måste ligga i allas intresse, inte minst statsmakernas, att beakta de svårigheter som vissa delar av vårt näringsliv kommer att ställas inför och vidta solidariska åtgärder för att på bästa sätt komma till rätta med dessa svårigheter. Jag vill i detta sammanhang också understryka vad dr Hedlund sade i debatten i tisdags.

Om en enhetlig Europamarknad bidrar till att ge de svenska hushållen ökad köpkraft, så bidrar den också till en ökad konsumtion av frukt och grönsaker och till en ökad användning av blommor – det är de svenska trädgårdsodlarna medvetna om. Vi vet också att EEC:s fria arbetsmarknad kommer att medföra en viss utjämning av de stora skillnaderna i arbetslöner mellan de europeiska länderna. Givetvis bör detta på lång sikt vara till fördel även för oss, eftersom det bl. a. är de mycket låga arbetslönerna i vissa europeiska länder som gör deras produktion av trädgårdsprodukter så konkurrenskraftig. Men eftersom denna utjämning i lönehänseende kommer att gå relativt långsamt, är det oundgängligen nödvändigt att den svenska trädgårdsnäringsen vid en EEC-anknytning får övergångsbestämmelser av tillräcklig omfattning och varaktighet.

Detta är ett centralt spörsmål i sammanhanget, som jag särskilt vill understryka och be statsmakerna att noggrant beakta.

Till sist, fru talman, noterade jag med tillfredsställelse statsministerns löfte i tisdags att EEC-överläggningarna inte kommer att vara föremål för någon tyst diplomati. Det är enligt min mening ytterst angeläget att förhandlingarnas gång kan följas av så många som möjligt.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ÅBERG (fp):

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Fru talman! Vid flera tidigare tillfällen har jag i riksdagen påtalat de svårigheter som svenskt fiske alltsedan 1966 har varit inne i. Dessa svårigheter är ingalunda övervunna, även om en del tecken tyder på en viss förbättring av förhållandena. Tyvärr är det dock så att de skadeverkningar som uppstod under de allra svåraste åren ännu släpar med. Statsmakterna har beslutat om vissa åtgärder, som olika myndigheter för närvarande håller på att effektuera. Stödåtgärdernas omfattning har varit till gagn i en hel del fall, men dessvärre otillräckliga i en del andra.

De stora motgångarna har resulterat i en kraftig flykt från yrket. T. o. m. inom gamla genuina fiskarbygder har det skett en stark överströmning till industrin. På ett sätt kan det vara gott och väl, då de flesta av dem som bytt yrke har fått det bättre ekonomiskt. Tyvärr har emellertid följden blivit att många båtägare tvingats sälja sina fartyg till utländska köpare — oftast till rena realisationspriser. Fiskeflottan har på så sätt krympt avsevärt. Det mest beklagliga är dock att det i allmänhet är de största och modernaste båtarna som säljs och som lämnar landet. Kvar blir en alltför stor del av äldre, mindre ändamålsenliga fartyg.

Dessa förhållanden kommer så småningom att resultera i ett tvingande behov av ett kondemneringssystem i rationaliseringssyfte. Denna fråga har tidigare varit uppe till behandling, men regeringen gick den gången mot förslaget. Utan tvekan kommer vi i vårt land att behöva slå in på denna väg, lika väl som man gjort det i våra grannländer.

Den största prövningen för fiskerinäringen är säkerligen det felslagna sillfisket i Nordsjön. Den minskning i tillgången som ägt rum har också varit en av den tidigare krisens orsaker. Det internationella organ som övervakar nordostatlantiska fiskekonventionens bestämmelser träffade i maj 1970 — efter långa och ganska besvärliga förhandlingar — en överenskommelse om att förbjuda allt sillfiske i Nordsjön och Skagerack under sammanlagt cirka tio veckor, närmare bestämt under maj månad samt tiden 20 augusti—30 september. En oerhört drastisk åtgärd, anser yrkesfiskarna, även om de är införstådda med bakgrunden. En halvmesyr, säger fiskeribiologerna, vilka ansett att sillfisket borde ha skurits ned med 50 procent under de närmaste åren för att effekt skulle kunna nå tillräckligt snabbt.

Beslutet har ratificerats av de flesta staterna, bl. a. Sverige. Då särskilt höstfisket är mycket viktigt för våra fiskare — i augusti och september tar vi ca 30 procent av vår årliga sillfångst — uppstår ju för de enskilda fiskelagen ett inkomstbortfall, som de helt enkelt är oförmögna att själva bära. För närvarande utarbetar fiskerinäringsutredningen på Kungl. Maj:ts uppdrag förslag till någon form av kompensation. Det är med spänning berörda fiskare ser fram emot resultatet.

De dystra erfarenheterna från sillfisket gör att mången nu med viss rätt fruktar för att också makrillfisket i Nordsjön skall gå samma väg. Vissa Nordsjöländer övar ett mycket starkt tryck på detta bestånd. Om det enbart hade rört sig om fiske till mänsklig konsumtion, hade det kanske inte varit så mycket att säga om det. Men trots att man exempelvis i Norge frivilligt gått in för smärre begränsningar landades i nämnda land

33

förra året inte mindre än 235 000 ton makrill, som maldes ned till fiskmjöl. Kvantiteten till mänsklig konsumtion stannade samtidigt vid 29 000 ton. Alltså gick 8 gånger så mycket av den fångade makrillen till fiskmjölsframställning som till mänsklig konsumtion. Denna utveckling måste brytas i tid. I det internordiska samarbetet har vår regering här en möjlighet och ett ansvar att söka få övriga länder med på att i tid bromsa en ännu mer ödesdiger utveckling för vårt Nordsjöfiske.

I början nämnde jag att en viss ljusning inträtt för fiskerinäringen. Denna förbättring ligger nästan uteslutande på prissättningsidan. Jag tänker då närmast på exporten. Världsmarknadspriset på fiskets produkter har blivit bättre. Detta är inte minst en följd av vissa strävanden inom EEC att stabilisera och harmonisera prissättningen. Därför följer också fiskerinäringens folk med stort intresse diskussionen om en anslutning till EEC i den ena eller andra formen. Visserligen kan en dylik anslutning även för fisket innebära vissa nackdelar, exempelvis beträffande fiskegränserna, men fördelarna vid export är påtagliga på den kommersiella sidan.

Ett problem som har fått ökad aktualitet för alla som fiskar i Nordsjön är de hastigt ökande oljeborrningarna. De provbörningar som nu pågår över så gott som hela Nordsjön har fått till följd att stora områden som förr var givande fångstfält nu håller på att förstöras. Stora redskapsförluster uppstår på fiskebankar där man förr kunnat släpa sina trålar utan risk. Dyrbar tid går till spillo och fångsterna decimeras ytterligare.

Frågan diskuterades nyligen på en internationell konferens i Skottland i vilken deltog representanter för ett tiotal nationer. Då jag själv där väckte frågan fick den ett mycket starkt gensvar och man enades om att göra sina respektive regeringar uppmärksamma på att förhållandena håller på att bli alltmer olidliga. Alla berörda var överens om det horribla i att fiskenäringen ska åsamkas stora förluster därför att en del nationer och oljebolag beräknas göra stora vinster i framtiden. Det bör ju vara en rimlig begäran att de skadelidande kompenseras av dem som vållar förlusterna, även om skadorna uppstår ute på internationellt vatten.

Och med detta, fru talman, vill jag gå över till den andra delen av vad jag tänkte säga. Jag lämnar — om jag får uttrycka det så — fiskerinäringens i detta fall litet snävare aspekter då det gäller oljeletningen men måste ändå litet grand i fortsättningen sysselsätta mig med samma problem.

Sedan kontinentalsockeln uppdelades mellan randstaterna, har oljefyndigheter gjorts på de olika ländernas respektive områden som pekar mot en stordrift i framtiden. Experterna påstår att Nordsjöns botten relativt snart kan komma att beträffande oljeproduktion mäta sig med ganska framstående oljestater. Mycket tyder på att de har rätt.

Om det blir så, betyder det att vi här i Sverige geografiskt kommer ganska nära ett givande oljedistrikt och därmed närmare problem som vi säkerligen aldrig riktigt satt oss in i. Vi får inte glömma bort att Nordsjön är ett relativt grunt och mycket stormhärjat hav. Risken för att oljan kommer lös måste man här räkna med — en risk som ju inte finns på samma sätt vid oljekällorna på land.

I vårt land har under en lång tid pågått diskussion om vår beredskap mot oljeskador. Tyvärr har denna diskussion nästan uteslutande rört sig om beredskap i samband med intagning av tankfartyg till olika hamnar. Redan här har man, enligt min mening, alltför mycket förenklat diskussionen.

Helt naturligt skall man ha en ordentlig beredskap vid raffinaderier, det må sedan vara i Göteborg, vid Brofjorden eller på andra ställen. Men detta räcker ingalunda. De större olyckor som skett vid exempelvis transport med tankfartyg har så gott som samtliga ägt rum på andra platser än mottagningshamnar. Det kan ha gällt grundstötningar som vid Torrey Canyon-olyckan vid Cornwallkusten, att tankfartyg brutits itu i rykande storm som hände med World Concord i Irländska sjön eller kollisioner som den vilken nyligen inträffade i Engelska kanalen. I dessa och många andra fall har olyckorna inträffat långt från mottagningsplatser och raffinaderier.

I stor utsträckning har diskussionen rört sig om stora eller små tankfartyg. Även här har skett och sker en beklaglig förenkling. Det kan visserligen med fog sägas att om en olycka inträffar med en supertanker, kan skadeverkningarnas dimensioner bli mycket stora. Men å andra sidan kan en jättelast uppdelad på en del mindre fartyg rent matematiskt räknat innebära ökade navigatoriska risker, om olyckan är framme. Det må vara hur som helst med detta. Vad vi måste ha klart för oss är den enorma utveckling som äger rum beträffande oljan som värme- och energikälla.

Världens kolproduktion går ner mycket snabbt. Atomkraftverken, som man i USA satte stort hopp till, har inte alls blivit vad man väntade. I vårt eget land har inte elförsörjningen för exempelvis uppvärmning av fastigheter fått den omfattning som man trodde för några år sedan.

Oljeförbrukningen är hos oss i Sverige ökade förra året, om jag är riktigt underrättad, med ca 16 procent, en rätt anmärkningsvärd ökning. Denna siffra visar vårt stora beroende av oljan. Ser man ut över världen har nu den sammanlagda konsumtionen betydligt överskridit 1 miljard ton per år. Av alla frakter på världshaven utgöres i dag ca 60 procent av oljefrakter.

Trenden är ganska klar. Oljan måste vi ha, och det i ökande omfattning. Därmed ökar riskerna – det är lika självklart som att en hastigt ökande vägtrafik inom ett speciellt område för med sig större risker.

Men har vi i vårt land, i grannländerna och på andra håll mött den ökande konsumtionen med skyddsåtgärder i samma takt?

Svaret måste tyvärr bli nej. Den oundvikliga konsumtionsökningen och transportutvecklingen har gått mycket snabbare. Visserligen föreslås i år en procentuellt sett betydande utökning av anslagen till beredskapsåtgärder, men dessa är ändå för små. Vår oljeskadeberedskap måste få helt andra proportioner. Alltför stor del av vår långa kust är så gott som helt oskyddad. Oljehamnarnas beredskap är alltför lokalt begränsad. Och det måste ju vara hela landets intresse att vi är rustade på detta område. Ansvaret för detta kan inte och får inte enbart läggas på kustlän eller kustkommuner. Den olja som förs in till våra kuster förbrukas ju även i inlandet.

Jag vill sluta med att åter nämna något om oljan i Nordsjön. Dessa förekomster och den roll nordsjöoljan förmodligen kommer att spela i en ganska snar framtid kräver en väsentligt skärpt beredskap, en beredskap som i första hand måste samordnas med våra grannländers, Danmarks och Norges. Om exempelvis en oljefyndighet i Nordsjön skulle "komma lös", betyder det att olja i oanade mängder kan komma att driva ned mot den danska kusten och vidare in till Bohuslän och Halland. Strömmarna utefter Jyllands nordkust sätter ju nästan alltid österut.

Vad betyder då oljeberedskap? Är det mycket stora mängder av emulgeringsmedel som binder oljan? Kanske, kanske inte. Allt fler som sysslar med dessa frågor börjar i dag bli ängsliga för att emulgeringsmedlen på sikt kan bli lika farliga som oljan. Detta då det gäller alger, plankton, småfisk och skaldjur. Om så är fallet kan skadeverkningarna bli katastrofala i hav som Nordsjön, Skagerack och Kattegatt med deras förhållandevis ringa vattendjup. Detsamma gäller givetvis också Östersjön. Troligen vet vi alldeles för litet på dessa områden. De erfarenheter vi hittills mest har vunnit kommer från vattenområden på vår jord med ganska höga medeltemperaturer. Skadeverkningarna av såväl oljan som emulgeringsmedlen anses försvinna mycket snabbare inom dessa vatten med högre temperaturer än exempelvis i Skagerack, där medeltemperaturen under en stor del av året är ganska låg. Vi har här ett vetenskapligt område där statsmakterna måste sätta till all kraft för att vi skall vara beredda. Och här är också skyndsamhet av nöden.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Fru talman! Vi gick i skolan och lärde oss att jordbruket var modernäringen. Det var näringen som vi blev inpräntade hade sin verksamhet nära livets ursprung. Jag gick en gång i en lantmannaskola där en lärare med lidelse förfäktade denna uppfattning. Vi insöp med ungdomlig entusiasm detta, och vi trodde att framtiden var vår ty vi skulle på ett eller annat sätt ägna oss åt bondeyrket.

Blev vi invaggade i en falsk föreställning? Nej, vår lärares uppfattning är fortfarande sanning i så måtto att nog är jordbruket modernäringen, om än antalet sysselsatta i denna näring blir mindre och mindre. Med modernäring menas då inte att den ur nationalekonomisk synpunkt är avgörande. Men enligt min mening kommer jordbruket alltid att vara ett lands modernäring, och man kan aldrig komma ifrån att det är en näring som har sina rötter tangerande livets ursprung. Det sista kan verka litet övernaturligt abstrakt, men låt oss inte fördjupas mer i detta, eftersom vi ändå inte kommer så mycket längre.

Men vi trodde att jordbruket med det där talet om modernäring skulle innebära en framtid för dem som ägnade sig åt näringen. Vi som gick i lantmannaskola i början på 1950-talet ville i alla fall tro det.

Det är här som besvikelserna har tornat upp sig. Nu är det ju inte enbart jordbruket som fått vidkännas förändringar – inte heller andra näringar har förblivit opåverkade. Men omstrukturering och rationalisering har kanske mer än i någon annan näring förekommit i jordbruket. Och vad som här är värt att notera är att ingen annan näring har fått så liten utdelning av denna sin rationalisering.

”Bli större, du kan därmed få fram billigare produkter och själv tjäna mer!” var myndigheternas paroll. De två första leden av parollen har slagit in, men detta med inkomsthöjningen har i stort sett uteblivit.

Det finns en grupp yngre jordbrukare som följt direktiven från rationaliseringsorganen. Jag tycker att detta är riktigt, ty rationalisering och effektivisering måste ju vara även jordbrukets paroll. Dessa jordbrukare har skaffat sig större enheter och de har skaffat sig utbildning. De har trott att den insatsen skulle ge en med andra grupper jämförbar inkomst. Men vad har följden blivit? Jo, som regel en mycket låg räntabilitet – om en sådan nu över huvud taget har funnits – och en inkomst som klart understiger vad som kan anses som jämlik. Man har svårt att klara ränta och amortering, och konkurser inom jordbruket händer ofta i dag.

Det finns helt naturligt inom jordbruket liksom inom andra näringsgrenar folk som lyckas bättre och folk som lyckas sämre. Vissa omständigheter har exempelvis gjort att man har fått tag i en billig fastighet, och man har kanske även lyckats komma över billiga pengar av anhöriga, och även de personliga kvalifikationerna kan naturligtvis ha ett visst avgörande. Men det kan utan överdrift påstås, att lönsamheten generellt har varit dålig. Det är klart som dagen att med dessa ekonomiska resultat tar sig unga människor mer än en funderare, innan de satsar på jordbruk. De gör jämförelser med kamrater i andra yrken, och då blir valet ofta till jordbrukets nackdel. Nu är jordbrukarens yrke i mångt och mycket tjugigt, och det finns i det dagliga arbetet många ljusa inslag. Av denna anledning kommer väl människor även i fortsättningen att ägna sig åt denna näring, även om utkomstmöjligheterna ter sig mindre uppmuntrande. Men det går inte att leva på solsken och frisk luft, och det går inte att leva enbart på idealitet. Vi ser i dag en snedvridning i produktframställningen inom jordbruket. Den animaliska produktionen viker till förmån för den vegetabiliska. Det talas om mjölkbrist. En förskjutning till den vegetabiliska sidan kommer att skapa problem för jordbruket och landet. Här kan uppkomma överskottsproblem. Mjölproduktionen är en arbetssam och kostnadskrävande produktion, varför många jordbrukare lämnar denna gren.

Jag är glad att före jordbruksministern, nuvarande inrikesministern, är närvarande här i kammaren. Vi som var med i riksdagen under åren 1966 och 1967 minns väl hur dåvarande jordbruksministern Eric Holmqvist med åthävor framförde som sin synpunkt att produktionen måste skäras ner och att många enheter och lantbrukare måste rationaliseras bort. Han talade om höga smörberg. Ja, bekymren var stora för dåvarande jordbruksministern. Han bytte ganska fort departement, om det nu berodde på problemen som tornade upp sig för honom eller på att han förstod att han hade hoppat i galen tunna. Jag tror att om man 1967 mera hade slagit in på linjen att stödja det mindre jordbruket, hade man i dag inte haft den hotande mjölkbristen. Jag vill faktiskt påstå att herr statsrådet Holmqvist spred en omotiverad pessimism hos den svenska jordbruksungdomen under dessa år. Men låt oss försöka glömma detta och låt oss sprida vår optimism i stället! Det finns nämligen anledning därtill, om vi i fortsättningen driver en positiv jordbrukspolitik.

Kostnaderna inom jordbruket måste hållas på en rimlig nivå. Vad kommer den nya livsmedelslagen att innebära för kostnader för jordbruket? Regeringen har aviserat en ny lag med anledning av livsmedelsstadgekommitténs betänkande. Vi är alla överens om att vi skall ha en god livsmedelshygien. Avsikten är att det på det centrala planct och på länsplanet skall bildas organ som svarar för kontrollen av livsmedlen. Om jag är riktigt underrättad, kommer det att inrättas ett helt nytt statligt verk med en generaldirektör i toppen. Länsstyrelsen kommer att få ett organ med 12–15 tjänster, som skall svara för livsmedelshygienen på det lokala planet.

Som jag sade nyss, får vi inte göra avkall på kravet om livsmedelshygien, men det skall inte vara någon okynneskontroll. Vi har i dagarna importerat smör; vi har sökt över hela Europa för att få tag i ett smör, som något så när håller sådan kvalitet som vi är vana vid. Det visade sig då att Finland var det land som kunde tillfredsställa våra behov av en god vara. Just detta att vi sökte ger väl också besked om att vi har en god livsmedelshygien. Den kan bli bättre, men jag är betänksam inför förslaget att bygga upp ett helt nytt statligt verk för detta ändamål. Vi har i dag på länsplanet länsveterinärer och läns hälsovårds konsulenter. Vidare har vi hälsovårdsnämnderna, som kunde byggas ut och få bättre resurser för att klara dessa nya uppgifter. Detta är mina personliga åsikter. När propositionen kommer, får vi se vad den innebär. Jag vet emellertid att det i remissyttrandena över kommitténs förslag har framkommit opposition.

Till sist kommer jag med min käpphäst sedan ett par år tillbaka, nämligen att vi skall försöka åstadkomma ett system som kan ge ordnad ledighet för jordbrukare. Dagens hotande bristsituation på mjölkområdet är inte enbart ekonomiskt betingad. I allt större utsträckning söker sig människor till arbeten som ger hygglig semester och fritid. De yrken som inte kan följa med utvecklingen på detta område kan bedömas stå sig sämre i konkurrensen om arbetskraft. För unga människor som står inför valet av yrke måste det vara mindre lockande att ägna sig åt ett yrke som ger ringa möjligheter till semester och fritid. Mjölproduktionen är den gren av animalieproduktionen, som man är starkast bunden till tidsmässigt. Djurskötseln kräver en daglig insats från jordbrukarens sida. Det talas ibland om jordbruket som en fri och självständig näring. I realiteten är denna frihet högst illusorisk.

För stora grupper av vårt folk är lagfäst semester en realitet. Vi noterar med tillfredsställelse att ökningen av vårt lands samlade resurser har givit en levnadsstandard som även kan ta sig uttryck på detta sätt. Men vi får inte glömma bort att det finns minoriteter som ännu har långt dit. För jordbrukarkåren skulle det vara en framgång, om man kom så långt, att ett avlösningssystem kunde tillämpas vid sjukdom eller när något oförutsett inträffar.

Fru talman! Jag har faktiskt under den session, som nu har börjat, bland mina riksdagskamrater tyckt mig märka en mer positiv inställning än tidigare till ett sådant avlösningssystem. Det bådar gott för framtiden, och jag hoppas att vi i år kan komma något närmare en lösning av detta problem.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Fru talman! Samhället måste vara individens vän. Samhället är vårt gemensamma instrument för att skapa bättre förhållanden. Hur skall ett bra samhälle fungera och vara utformat för att ge utrymme för olika meningar, ge trygghet och gemenskap för individen och ge individen möjlighet till självförverkligande under samhälleligt ansvar och solidaritet? Det är frågor som vi politiker alltid självkritiskt måste ställa oss.

Har 1950- och 1960-talens utveckling, som lett till sådan materiell standardstegring och koncentration i vårt land, varit lycklig? Har produktionsresultaten fördelats på rätt sätt? Allt fler människor – inte minst unga människor – reagerar i dag mot koncentrations- och centraliseringstendenserna i industrisamhället. I koncentrationsregionerna finner vi de dyra samhällskostnaderna, svåra sociala problem med starkt stigande sociala kostnader som följd, en nedgången och svåråtkomlig, ibland obefintlig fritidsmiljö och den på människan förslitande stressen. De spegelvända problemen har blivit alltmer accentuerade i glesbygderna. I båda miljötyperna kan vi snart närma oss akuta situationer. Det är risk för att takten i denna utveckling kommer att accelerera under 1970-talet. Varför låter då den styrande statsmakten denna utveckling fortsätta?

Förmodligen upplever inte regeringspartiet denna utveckling som särskilt negativ eller i varje fall inte som en fara för framtiden. Stockholms regionplan är t. ex. anpassad så att området i fråga skall kunna ta emot 90 procent av landets folkökning under 20–30 år. Endast centern har i Stockholm reserverat sig mot detta. En begränsning av storstädernas tillväxt skulle enligt vår mening medverka till att avhjälpa många av deras miljöproblem samtidigt som det övriga landet fick en bättre chans att lösa sina problem. Utan att starkt begränsa storstädernas tillväxt är det inte möjligt att få till stånd en rimlig balans i vårt land. Det är därför nödvändigt att vi får till stånd en riksomfattande regional planering med befolkningsramar för varje särskilt område innefattande underlag för ett självbärande näringsliv, en varierande miljö med valmöjligheter till rimliga kostnader och på överkomliga avstånd och med en miljö där människor i olika åldrar kan finna både ro, vila och förströelse liksom också utlopp för skapande energi och kulturupp-levelser.

Det talas vackert om nödvändigheten av att skapa balans i samhället genom sysselsättningsskapande åtgärder i sysselsättningssvaga regioner. Det räcker inte. Jag tror det förblir vackert tal, ett sätt att upprätthålla en välvillig attityd, medan utvecklingen fortsätter som förut. Vi måste i vårt land sätta upp näringspolitiska, sociala och ekonomiska mål för olika regioner och följa upp dem med energiska åtgärder.

Dessa målsättningar måste underordnas människans biologiska förutsättningar och krav på rimlig valfrihet till arbete och miljö. För närvarande pågår upprättande av s. k. KELP-program i primärkommunerna. Regionala länsprogram arbetas fram i länsstyrelserna. De skall ligga till grund för en rikspanering, som enligt statsverkspropositionen skall föreläggas 1972 års riksdag. Med den teknik som hittills använts är risken utomordentligt stor för att resultatet av detta arbete leder till

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

ytterligare koncentration i vårt samhälle. I progressiva orter accelererar de optimistiska förhoppningarna hos kommunalmännen, och det tar sig uttryck i lika optimistiska planer. I de regressiva orterna får man den omvända bilden. Prognoser upphöjs ofta till riktlinjer och planer, som styr utvecklingen via vår samhällsbyråkrati. Det blir en samhällets anpassning i efterhand.

Varför söker sig då näringslivet till en viss ort? Ja, givetvis har de s. k. naturliga förutsättningarna en given betydelse, men inte sällan sker det därför att man har en progressiv samhällsplanering och samhällsutveckling. Och varför det? Jo, därför att just denna omständighet får större och större betydelse för företagens möjligheter att utvecklas. Kommunalmän och myndigheter måste tillgodose näringslivets behov – man upplever det så – och klara samhällsplaneringen för de tillströmmande människorna. Det ena är en följd av det andra, utan att det behöver vara en avsikt eller en målsättning med vad som görs.

I regressiva orter får man den motsatta inställningen från näringslivet, kommunalmän och myndigheter, med en därmed påskyndad tillbakagående trend. Det är denna cirkelgång som måste påverkas av en samhällspolitisk målsättning. Samma mekanism ligger också bakom svängningarna i konjunkturerna. Dem försöker vi påverka genom på förhand planerade åtgärder och målsättningar. Någon plan eller målsättning för hur tillvaron kan byggas bättre för människor, med överblick över regioner och över hela vårt land och med övergripande samhälls-ekonomisk och miljömässig värdering, har vi inte. KELP och länsplanerna är i sig själva inga sådana målsättningsplaner. Enligt centerns mening måste en övergripande samhällsmålsättning bli 1970-talets stora politiska fråga. Om 1950- och 1960-talens centraliseringspolitik fortsätter, leder detta enligt vår mening till förslitna och förslummade miljöer med allt större andel stressade och sjuka människor. Sjukvårdskostnaderna stiger på ett hissnande sätt, det vet vi alla som är landstingsmän. Vi får inte fortsätta denna låt-gå-politik.

Vi i centern tror att en planerad decentraliseringspolitik ger helt andra chanser för många människor att välja önskade miljöer. Även de som föredrar storstadstillvaron – och de kommer att bli tillräckligt många – får utrymme och chans att skapa miljövänliga städer och rekreationsområden där.

En politik i denna riktning tror vi också förutsätter ett decentraliserat beslutsfattande i samhället. Länsparlamenten – landstingen – bör tillerkännas utvidgade befogenheter och bör vara huvudmän för den regionala planeringen, såväl fysiskt och ekonomiskt som socialt. Det är bl. a. på denna punkt som de decentralistiska och centralistiska idéerna kolliderar och förmodligen kommer att kollidera under 1970-talet. Åtskilliga av de statliga besluten i de centrala verken och nämnderna kan utan tvivel decentraliseras till regionerna och till kommunerna. Det räcker inte bara att flytta ut några få statliga verk från Stockholm med bibehållna centralistiska funktioner. Det är en av de många nödvändiga åtgärderna.

En decentraliseringspolitik är särskilt angelägen i vår tid, när så många och starka krafter verkar för koncentration och centralisering. Den

tekniska utvecklingen leder till större företag och sammanslagningar av mindre sådana. Detta kan vara nödvändiga förutsättningar för att klara konkurrensen, inte minst konkurrensen med utlandet, samt för att vidmakthålla en trygg sysselsättning och öka produktiviteten. Detta har av många politiker uppfattats som en naturlag, som samhället och människan måste anpassa sig till, och därmed koncentreras produktionsenheterna till redan upphettade expansionsregioner. Exempel härpå kan vara den från i synnerhet socialistiskt håll mångomsjungna flyttningen av människor till expansionsorternas företag utan kostnader för företagen. Dessa borde själva få betala flyttningen av arbetare till regioner som tidigare är ytterst ansträngda.

Det torde knappast råda delade meningar om att socialismen som politisk idé är centralistisk. Jag tvivlar inte på att socialdemokraterna i dag vill arbeta för jämlikhet och trygghet i ett *centraliserat* samhälle. Enligt vår mening går jämlikhet, trygghet och centralisering inte ihop. Centern arbetar för jämlikhet och trygghet i ett *decentraliserat* samhälle. I ett sådant samhälle tror vi att målsättningarna om jämlikhet, trygghet och valfrihet skall kunna tillgodoses. Vi tror att en decentraliseringspolitik kan rädda många människor i det framtida av allt att döma ännu mera teknokratiska samhället. Inte bara för teknikens skull utan framför allt *för människans* krävs en långtgående samhällsplanering. Denna samhällsplanering måste då ha en klar målsättning, som vi vill skapa fram i de regionala målsättningsplanerna med ramuppgifter för nödvändiga och önskvärda befolkningstal. De regionala målsättningsplanerna bör samordnas i en riksplan.

För att nå de uppställda målen erfordras en rad instrument. Ännu har vi inte målsättningen klar för de olika regionerna och för landet i sin helhet. Detta gör det inte möjligt att använda de medel, som behövs för att nå målen. Ändå har vi inte tid att vänta och avvakta den pågående utvecklingen med de medel som regeringen till slut gått med på. Vårt parti kommer i år liksom tidigare år att återkomma med en rad förslag som syftar till ett mera decentraliserat samhälle. Låt mig i detta sammanhang aktualisera en fråga. Finansministern föreslår i år investeringsavdrag för maskininvesteringar i industrin generellt över hela landet. Det borde enligt min mening övervägas att differentiera detta avdrag så att en maskininvestering inom allmänna stödområdet erhåller 20 procent i avdrag och inom inre stödområdet 30 procent i avdrag. Dessutom borde investeringsfonderna generellt släppas fria inom stödområdet. Till sammans med lokaliseringstödet och vissa andra åtgärder som kommer att föreslås från vår sida, exempelvis en utjämnad telefontaxa, borde det ge en omedelbar effekt. Det är helt nödvändigt att man får till stånd åtgärder som ger omedelbara effekter. I annat fall, och det har vi sagt tidigare från vårt håll, kommer samhällsbildningen att raseras inom flera orter i vårt land än vad vi tidigare trott.

Så några ord om s. k. Norrlandsfrågor.

Finansministern sade under valrörelsen att politiker har rätt att bli trodda på sitt ord. Jag instämmer med honom att det borde vara så. Efter fallet Stekenjokk är det sannerligen många människor i varje fall i mitt hemlän Västerbotten som börjat tvivla på politikerns ord. Vad ville

statsminister Palme uppnå, när han med SAP:s partistyrelse och ledande socialdemokrater i länet var i Stekenjokk och lät fotografera sig när han högg med en stenyx på urberget? Naturligtvis ville han inge människor i Vilhelmina och även i övriga Norrland intrycket av att nu skall något hända i Stekenjokk och även i övriga Norrland. Västerbottens socialdemokrater skrev i sin valtidning, att nu var man förvissad om gruvbrytningen i Stekenjokk. De, liksom övriga innevånare i länet, levde säkert i god tro. Men, som Västerbottens Folkblad (s) skrev, det var luftlöften. Krister Wickman anser att inga löften har brutits. Förhoppningar har svikits. I regeringens kommuniké om Stekenjokk utlovades ersättningsindustrier. Det utlovades även i regeringskommunikén om Vindelälvens bevarande. Jag citerar ur denna kommuniké: "Åtgärder kommer att vidtagas för ökad sysselsättning i Vindelälvsområdet." Fru Eriksson i Stockholm utlovade samma sak i ett föredrag i Vindeln i somras. Den 28 mars 1968, alltså två år före Vindelälvsbeslutet, svarade dåvarande inrikesministern Rune Johansson på en fråga från Tore Nilsson i Agnäs följande: "Strävandena att lokalisera nya och utbygga redan befintliga företag inom området fortsätter. Det är inte möjligt för mig att redogöra för de enskilda projekt som vi för närvarande arbetar med." – Två år därefter, när regeringen presenterade beslutet att inte bygga ut Vindelälven, hade regeringen inte ett enda projekt att presentera. Det framgick av inrikesminister Holmqvists frågesvar till mig liksom av den verklighet, som vi upplevt därefter. Ännu har regeringen inte presenterat något som kan anses vara ersättning för förlorade arbetstillfällen, vilket utlovades i den kommuniké som jag har återopat.

Statsminister Palme sade i en radiointervju i lokalradion vid Stekenjokkbesöket – andra socialdemokrater har sagt det efter honom – att regeringen inte kommer att bry sig om riksdagens uttalande 1967 om att stadigvarande lokalisering bör tillföras området, om Vindelälven inte byggs ut. Såväl i Stekenjokk som i Vindelälven har projekterade statliga företag lagts ner på grund av regeringsbeslut.

Jag frågade i anledning därav industriminister Krister Wickman under en interpellationsdebatt före jul vilken den principiella skillnaden i statens ansvar var mellan att vidta särskilda åtgärder för sysselsättningen i Stekenjokk och i Vindelälven. Herr Wickman svarade att det var ingen skillnad alls. Vad skall folk tro om detta prat hit och dit?

Regeringens och dess förespråkares agerande går gång på gång ut på att man har projekt under arbete men att man inte kan tala om vad de gäller och vilka de är. Viljan är god, säger de, lita på det! Och det har vi fått höra länge. Det är inte underligt om folk börjar fråga sig om man kan fortsätta att lita på det ena positiva regeringsuttalandet efter det andra, när den ena förhoppningen – låt oss kalla det så – efter den andra sviks. Från denna talarstol vädjade i går min länskollega Arne Nygren enträget om att åtgärder skulle vidtas. Det var mycket intressant och upplyftande att höra det.

Regeringens handlande har enligt min uppfattning skadat respekten för det politiska arbetet. Folk känner sig lurade. Regeringen inklusive finansministern – och statsministern inte att förglömma – har ett stort ansvar härför. Efter allt som har hänt har befolkningen i Västerbottens

län anledning att ta de många fagra löftena med en nypa salt. Det ännu inte infriade löftet i riksdagsuttalandet angående Vindelälvens utbyggnad och fallet Stekenjokk är de mest kända exemplen.

Civildöversstyrelsen och skolöverstyrelsen var eniga om att det var lämpligt att förlägga civilförsvarsutbildning till en central verkstadsskola i Vännäs som enligt planerna så småningom skall upphöra. Från socialdemokratiskt håll i vårt län sades det under valrörelsen att det skulle bli så. Mot myndigheters och andra remissinstansers rekommendation förlades skolan av regeringen till annat län.

I fjol diskuterades förläggningsen av ett försvarsförband till det inre Norrland. Någon ort i Västerbottens inland ansågs till en början ha stora chanser. Förbandet förlades så småningom till Norrbotten, som också har stort behov av det — Västerbotten har ju Stekenjokk, sades det från många håll.

Under valrörelsen utlovades 500 nya arbetstillfällen till Skellefteå i telefabrikation. Denna televerkstad, som startades för några år sedan, har ännu bara ungefär 200 anställda — det har talats om 1 000 anställda. Ökningen har inte gått i den takt som förutsattes.

Ett fängelse är planerat att byggas i Vännäs. Jag vet att det finns krafter som arbetar för att det inte skall förläggas dit; många grugar sig för att regeringen kanske kommer att ingripa även i det fallet, och då vet man inte hur det går.

Att regeringen har förhindrat lokalisering av arbetstillfällen till Västerbottens län de senaste åren anser jag ådagalagt — jag vill därmed inte säga att regeringen inte i andra fall har medverkat till att lokaliseringar kommit till stånd. Åtskilligt kan göras. Landstinget beslutade i höstas enhälligt att uppvakta regeringen om åtgärder. En samling över partierna tycker jag mig kunna skönja i vårt län.

Västerbottens län hör till delar av vårt land som haft den största andelen människor sysselsatta i jord- och skogsbruk. Vårt län kan inte bevara en ordnad samhällsbildning inom stora områden utan kraftfulla insatser från det allmänna. Arbetslösheten är förhållandevis mycket stor hos oss i jämförelse med de flesta andra län i landet.

Verkningarna av förändringarna inom jord- och skogsbruket blir särskilt kännbara just i ett län som Västerbotten på grund av dess struktur. Hittills har dessa näringars betydelse för samhällsbildningen på ett tragiskt sätt underskattats. Av den anledningen har många kommuner i vårt län beslutat att införa kommunala jordbruksstöd. Den positiva effekten av dessa stöd har inte uteblivit.

I Finland har man igångsatt ett s. k. Växa mera-program för skogsbruket. En sådan satsning skulle ge många fler arbetstillfällen på den norrländska landsbygden än vad lokaliseringpolitiken måhända någonsin kan göra. Sekundärverkan kommer i förädlingsledet, i massa-, i pappers- och i sågindustrin. Såväl länsstyrelsen som landstinget har engagerat sig för detta program, som lämnats till regeringen. Tyvärr synes regeringen ha lagt det på is tills vidare.

Den enighet över partigränserna i s. k. Norrlandsfrågor som vi inom vårt län — tror jag — har fått i kommuner och landsting hoppas jag kommer att följas upp här i den nya riksdagen.

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr HAGNELL (s):

Fru talman! Det går inte fort att bygga upp en samhällelig näringspolitik. Det är en politik som om den skall ge resultat måste bedrivas under åtskilliga år i form av förberedelser. I den mån vi står inför svårigheter som vi inte kan klara i dag är det ett tecken på att de förberedelser, som hade bort vara gjorda under bättre år – som är gångna – icke är gjorda.

Det finns två sätt att driva politik. Det ena är att väta fingret och känna efter var de flesta människorna i dag står i sin opinion. Där kan man lägga sig, då har man människorna med sig. Men det finns en annan linje som är lika demokratisk – och som i själen är mera demokratisk. Det är att först försöka inse varhän utvecklingen obönhörligt är på väg och att sedan i god tid förbereda den utvecklingen, kanske innan de flesta har insett att det är nödvändigt att man gör de förberedelserna.

Ja, men är det inte odemokratiskt att vara ute i förväg innan man har alla människor med sig? Nej! Det är inte odemokratiskt, det är nödvändigt om vi i demokratiska former sedan skall kunna lösa problemen när de kommer rullande. De som sitter i ansvarig ställning – politiker av olika slag, som man kan fordra mera av – bör kunna se längre in i framtiden än vad vanliga människor, som inte är specialiserade på det område där vi arbetar, har förmåga att göra. Och inte bara se in i framtiden rent passivt utan också i tid försöka åstadkomma de förberedelser som är fordringar för att problemen skall kunna lösas när de sedan finns framför oss.

Vi har under efterkrigstiden kunnat glädja oss åt full sysselsättning och förbättrade reallöner, men efterkrigstidens gynnsamma förhållanden kommer inte att råda för framtiden. Det finns ingen garanti i vad som har varit att det skall bli likadant för framtiden. Det som har givit oss den fulla sysselsättningen och som har utvecklat våra reallöner är – det har jag sagt flera gånger förut i riksdagen – våra råvaror och på våra råvaror baserade industrier. Men de näringsgrenarna duger tyvärr inte längre till att ge oss full sysselsättning. Rationaliseringen på grund av ny teknik går fram mycket snabbt i de näringsgrenar som har sysselsatt en stor del av svenska folket. Inom dessa basnäringar behövs bara hälften eller en fjärdedel av det folk som vi hade där under efterkrigstidens första skede. För större delen betyder det: Tack och adjö, ni behövs inte längre! Då måste vi utveckla färdigvaruindustrier – inte i det ögonblick när avskedandena sker, ty då är det försent. Förberedelserna för de nya sysselsättningarna skall ha varit gjorda i god tid, under de gångna åren, innan det ännu varit nödvändigt eller betraktats som aktuell politik att göra någonting.

Internationaliseringen inom världens näringsliv ökar. Man använder ny transportteknik, de internationella kommersiella kontakterna ökar. Företagen växer inom olika länder, går utanför sina egna gränser, och vi får en speciell typ – de multinationella företagen, som redan nämnts här i debatten. Allt detta leder till förändringar. När vår sysselsättning sjunker i råvarubaserade industrier och vi behöver bygga upp färdigvaruindustrier, står vi inför problemet att färdigvaruindustrierna med fördel kan förläggas i andra länder än vårt land. Det finns ingenting som vi i

detta land med naturnödvändighet kan göra bättre än vad man kan göra i andra delar av världen. Vi har kunnat göra vissa saker bättre än andra så länge vi hade råvaror som de inte hade. Men när den faktorn är borta och vi skall göra färdigvaror, står vi inte i något bättre läge än några andra. Vi är inte med naturnödvändighet överlägsna andra länder i något avseende, vare sig tekniskt eller på annat sätt.

Produktionen behövde förut förläggas där råvarorna fanns, men nu behöver produktionen inte, när det gäller färdigvaruindustrierna, förläggas på samma ställe där råvarorna finns och inte heller på samma ställe där försäljningen äger rum. Man kan förlägga industrierna där det är "lämpligt", forskningen kan koncentreras till något land, produktionsutrustningen kan tillverkas i ett land, kan sättas upp och användas i ett annat land, och de varor som sedan produceras kan säljas i ett tredje land. Detta är den nya utveckling som vi står inför. Det är bara en eftersläpning i våra tankar om vi drömmer oss tillbaka och säger att de bekymmer vi har nu påminner om de bekymmer som fanns t. ex. 1948 eller 1952. För ett sådant musealt tänkande finns ingen grund. Framför oss har vi helt andra faktorer, och dem måste vi inse och anpassa oss till i tid, annars rullar utvecklingen förbi oss. Det näringsliv vi själva bygger upp är beroende av våra egna beslut.

Vi är nu bara i början av den ökande internationaliseringen inom näringslivet. Den utveckling som förestår kommer för oss att leda till avsevärt minskat antal arbetstillfällen inom våra industrier under de närmaste årtiondena. Arbetskraften kan i stället köpas billigt från överbefolkade länder i och utanför vår världsdela. Vi vill ha bra betalt för vår arbetskraft, vi vill ha full sysselsättning! Men vad inträffar den dag när t. ex. den franska textilindustrin har kört i gång sina fabriker i de 18 före detta franska kolonierna i Afrika och sedan börjar sälja sina varor på Europamarknaden, till vilken dessa kolonier redan är anslutna genom avtal med EEC? Textilmaskiner ser lika ut i alla länder, men arbetskraften där nere kan köpas till en tiondedel av vad den kostar i Sverige.

En statlig utredningen visar att vår textil- och konfektionsindustri, som på 17 år minskat sin sysselsättning med omkring 40 000 anställda, kommer att fortsätta minskningen genom att ytterligare 20 000 arbetsplatser kommer att försvinna under de närmaste tio åren. Men textil- och konfektionsindustrin är inget enastående. Den är bara en föregångare till vad som sker och kommer att ske inom många andra branscher också.

Hur skall vi under sådana förhållanden kunna upprätthålla full sysselsättning, som vi lovat människorna, och förbättra lönerna vilket vi ju alla vill att det skall ske?

En sak är klar: vi är på väg in i en betydligt hårdare värld. Om vi skall klara oss bra i framtiden förutsätter det att vi *nu* skapar en medveten långsiktig politik för att trygga sysselsättningen och förbättra reallönerna. Vår näringspolitik kom sent i gång och den är ännu inte utbyggd så att den duger till att hjälpa oss att trygga sysselsättningen och trygga reallönerna inför de svårigheter vi kommer att möta.

En arbetskraftsundersökning som nyligen gjorts visar att 120 000 människor inte har jobb här i landet men skulle vilja ha det om det hade funnits något att få inom deras yrke eller någonstans i de trakter av

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

landet där de bor. Vår fulla sysselsättning gäller alltså i dag inte dessa 120 000 människor.

Andra människor i vårt samhälle har visserligen arbete men ett dåligt sådant – och borde ha möjligheter att få bättre sysselsättning. Full sysselsättning är ju bara *en* sak som vi kräver; vi vill också att den fulla sysselsättningen skall förvandlas så att det blir en *bättre* sysselsättning inom ramen för den fulla sysselsättningen. Men det förutsätter en ny politik, en *hel* politik på detta område.

Vi vill ha jämlikhet mellan människorna. Men en stor del av den bristande jämlikhet som vi nu har beror på att vi inte kan utveckla vårt näringsliv fullt ut så att det fungerar så bra som vi vill, så att vi får fram de resultat som vi behöver för att fördela bland människorna och åstadkomma en högre och jämnare standard. Vi har vissa områden där det finns jobb men där det saknas bostäder. Samhällets utbyggnad i övrigt är heller inte klar inom dessa områden. Andra delar av landet har inte fått sådana utvecklingsmöjligheter att det där kan skapas bättre och tryggare sysselsättning.

Det finns vidare områden som i och för sig ser bra ut – de är väl industrialiserade sedan gammalt – men där människorna i många fall lever i ängslan inför framtiden. Vad de saknar är känslan av trygghet för sin framtida sysselsättning och för de framtida levnadsförhållandena för sig själva, för familjen, för barnen. Själva kan de ha jobb, men de inser att det inte finns något jobb för barnen inom åtskilliga mils omkrets. Näringslivet har inte utvecklats.

Även där människorna kan leva kvar och det ser bra ut utanpå vid en hastig betraktelse lever näringslivet på sparlåga – ännu en tid. Man kan gott vara medveten om att den tid som återstår tills koncentration, rationalisering och nedläggning äger rum blir ganska kort. Tyvärr är det så att strukturförändringarna inte bara är någonting som ligger bakom oss, utan de ligger i ännu högre grad framför oss. Trots att vi fortfarande är i en högkonjunktur inom näringslivet i stort sett, är det inte svårt att räkna upp flera välkända, gamla och väletablerade företag med tusentals anställda som går med betydande förluster, trots högkonjunkturen, och inte har möjligheter att hitta tillfredsställande produktion som kan betala utgifterna och utvecklingskostnaderna samt trygga den framtida sysselsättningen och de framtida lönerna.

Vi försöker skapa viss trygghet åt människorna genom vår lokaliseringspolitik – eller regionalpolitik som den nu kallas – men vi måste konstatera att de satsningar vi gör är för små i förhållande till de stora problemen. Det är inte bara fråga om otillräcklighet när det gäller pengar; otillräckligheten gäller också organisation, förberedelser, arbetskraft, planering – i tid – och förmåga att finna nya tillverkningar. Vår regionalpolitik är inte utbyggd så att den kan lösa problemen inom de två tredjedelar av vårt land som räknas till stödområdet.

Vi har en hög bostadsproduktion och har haft det många år, men den är inte utformad så att det finns lediga bostäder på orter där det finns lediga arbeten. Det försvårar omflyttningen av arbetskraft. Även om vi internationellt sett har en hög bostadsproduktion räknat per 1 000 invånare har vårt bostadsbyggande inte samplanerats med vår arbets-

marknadspolitik. Under föregående år inflyttade drygt 50 000 fler människor till vårt land än som flyttade ut härifrån. Det var en ökning av ny arbetskraft med 50 000 människor, och det innebär naturligtvis krav på bostads- och samhällsutbyggnad; 15 000 å 20 000 extra lägenheter hade behövt byggas bara åt de människorna. Men samtidigt minskade bostadsbyggandet förra året, och vi står inför en minskning även i år. Det finns ingen samordning mellan bostadspolitiken och den politik som bedrivs när det gäller import av arbetskraft. Det står några vackra fraser i en överenskommelse, som tre parter har skrivit under, men de har inte förverkligats generellt. Och på de punkter där förslagen är realiserade omfattar de bara en bråkdel av arbetsmarknaden, alltså av importen av arbetskraft. Den import av arbetskraft som nu sker går till största delen till storstadsområdena, där det varken finns bostäder eller planering av samhällets utbyggnad i tillräcklig omfattning ens för den befolkning som redan finns där.

Vi saknar en koordinerad politik, en helhetslinje i politiken. Om vi inte vill bygga upp en slum – som vi nu håller på att göra – så måste vi få ett samspel mellan industrins import av arbetskraft och samhällets bostadspolitik. En fortsatt liberal lätgåpolitik kommer att skapa sociala motsättningar i onödan i det svenska samhället. Det finns i andra länder gott om exempel på hur sådant går till. Nej, det är bättre att vi i tid inser att vi på detta område måste tillämpa en ny, enhetlig och hel politik.

Vi glädder oss åt att den övervägande delen av de nya årsklasserna av ungdomar får fortsätta sin yrkesutbildning upp till värnpliktsåldern, men samtidigt kan vi konstatera att den utbildning samhället ger inte är anpassad till den arbetsmarknad som finns i samhället. Jag är medveten om att det är svårt att planera på sådana långsiktiga områden som utbildnings- och näringspolitiken, men under hela efterkrigstiden, allt sedan slutet av 1940-talet, har våra utbildningsreformer lagts fram med den motiveringen att man skall jämställa den praktiska utbildningen med den teoretiska. Med beklagande kan vi emellertid i dag konstatera att det målet inte har uppnåtts trots stora ansträngningar under de senaste 25 årens utbildningspolitik.

Det är något fel i ett samhälle, när de värderingar som växer fram i fråga om arbetslivet och näringslivet inte stämmer överens med de värderingar som tillämpas på samma samhälles utbildningspolitiska område. Vi har lyckats dölja en del av sanningen för oss genom att rekrytera arbetskraft från fattigare länder än vårt, länder där arbetskraften ännu är billig och finner sig i arbetsförhållanden och ersättningar för sitt arbete som svensk arbetskraft inte längre är villig att acceptera. Till en början är en sådan utveckling gynnsam, men sedan kommer man obönhörligen till en punkt där motsättningarna i samhället växer.

Inom den fackliga rörelsen arbetar man för att komma bort från låglönerna, men samtidigt har myndigheterna fört och fortsätter tyvärr ännu att föra en politik som motverkar lösningen av låglöneproblemen. Tillsammans med arbetsgivarna inom låglöneföretagen har man fyllt på med ny arbetskraft inom låglönebetalande områden. Ett exempel kan vi hämta från textil- och konfektionsindustrin. Det är en industri som, såsom jag redan nämnt, går tillbaka. Det är en låglöneindustri. Likafullt

har myndigheterna hjälpt till att fylla på med nya låglönare inom den branschen. Av de inom branschen sysselsatta är 13 000 importerade. Och det betyder att man har fått lov att importera kanske 50 000 under de senaste fem tio åren, för de importerade arbetarna rymmer ju från sina maskiner — de trivs ju inte som de skall göra. 13 000 har man kvar. Man har ökat sysselsättningen i en låglönebransch med 13 000 arbetare samtidigt som en statlig utredning har uttalat att 20 000 jobb inom de närmaste åren kommer att försvinna inom den branschen. Är det en koordinerad politik? Det finns ingen koordinerad politik på dessa områden. Någon sådan har aldrig presenterats och finns inte heller nedskreven någonstans. Följderna blir nackdelar för de anställda, för låglönarna, vilkas antal man ökar, nackdelar för samhället som får låglöneproblem, och nackdelar för de fackliga organisationerna som skall lösa låglöneproblemen samtidigt som myndigheterna hjälper låglönearbetarna att öka problemens vidd. Men det händer inte bara i textilbranschen. Hotell- och restaurangbranschen är en annan sådan bransch där löneläget förstörts genom myndigheternas låtgåpolitik i förhållande till arbetsgivarna. Utvecklingen har varit likadan inom glasindustrin. Först har myndigheterna under ett par år medverkat till en import av arbetskraft inom detta låglöneområde, och nu skall myndigheterna enligt vad vi på senaste tiden läst i tidningarna gå in och hålla en del av dessa låglöneföretag under armarna, så att de inte ramlar. Här liksom inom textil- och konfektionsindustrin råder det alltså brist på enhetlig politik; ena dagen den ena politiken, andra dagen den andra. Vem skall ta konsekvenserna? Det får vi göra allesammans genom en försämrad reallöneutveckling i vårt land.

Man begär att de fackliga organisationerna skall visa solidaritet, att de arbetare som har löner på 12–14 kronor i timmen skall visa solidaritet genom att avstå från sina möjligheter till löneförhöjningar för att i stället hjälpa upp lönerna för dem som ligger på 10–11 kronor i timmen och ännu lägre. Den solidariska lönepolitiken är värd all uppskattning. Den har till syfte att hjälpa människorna till bättre löner och bort från låglönerna. Men myndigheterna har under åtskilliga år hjälpt till att fylla på med ny arbetskraft i låglöneföretagen och låglönearbetena. Den fackliga solidariska lönepolitiken får då svårt att nå resultat. Det är som att ösa vatten med ett såll. Man kan fråga sig om myndigheterna ogillar strävandena från fackligt håll till solidarisk lönepolitik i syfte att bli av med låglöneproblemen, eftersom man på detta sätt fyller på med arbetskraft inom dessa områden. Man vet ju var gränsen går. Häromåret låg den på 9:60 ungefär. Nu ligger den någonstans vid 12 kronor. Varför fyller myndigheterna på med arbetskraft inom branscher med löner under de gränserna? Och sedan begär man att de som har löner som ligger några ören över gränsen skall avstå från lönehöjningar för att hålla sådana låglönebranscher i gång! Jag har ingenting emot den solidariska lönepolitiken. Tvärtom, jag anser att den är nödvändig. Men det förutsätter ju att myndigheterna är med på den och inte driver sin politik åt ett annat håll och därmed försvårar problemen; de är tillräckligt svåra ändå. Varför har inte myndigheterna anpassat sin importpolitik och sina möjligheter till regleringar, så att vi kommer bort från låglöneproblemen

och i stället kan utveckla våra höglöneindustrier? Varför sätter de inte in åtgärder där? Felet ligger inte i någon ovilja hos myndigheterna, det tror jag inte, utan i en oförmåga. Det ligger i bristande centrala direktiv från högre myndigheters sida. Myndigheterna, liksom en del av industriintressena, utgår inte från människorna och deras problem, utan från vissa ekonomiska intressen inom näringslivet.

Jag förstår den textildirektör som resonerar så att han säger: Om jag kan öka antalet anställda i min textilfabrik från 300 till 600 kan jag producera dubbelt så mycket varor, sälja dubbelt så mycket varor, tjäna dubbelt så mycket. När han skaffar sig maskinerna och sedan inte får arbetskraften klagar han och säger: Det fattas arbetskraft! Det är riktigt – det fattas folk till hans maskiner, det fattas låglönare. Han får dubbelt så bra vinst om han kan dubbla sin produktion, men får de 300 textilarbetare som stod där från början det dubbelt så bra för att det kommer dit 300 nya textilarbetare och ställs vid sidan av dem? Får samhället det dubbelt så bra, samhället som skall bekosta utbyggnaden i en hast av nya bostäder och samhällsservice till textildirektörens nya låglönare? Låglönarnas skatteförmåga är naturligtvis inte tillräcklig för att bygga upp det dyra samhället med kapitalinvesteringar som ligger på 200 000 kronor per familj. De skatter de betalar räcker inte ens till för att hålla det samhället i drift vad beträffar sociala kostnader, kostnader för utbildning som vi vill att ungdomarna skall få njuta fördelarna av osv.

Vi har i vårt näringspolitiska program för ett par år sedan angivit att vi vill ha en samhällskalkyl. Vi behöver veta inte bara att textildirektören tjänar dubbelt så bra om han får dubbelt så mycket folk till sina låglönejobb. Vi måste också få se en kalkyl som visar vad det kostar som helhet och hur mycket samhället – dvs. övriga medborgare i samhället – skall betala för att textildirektören skall tjäna dubbelt så mycket och ha dubbelt så många låglönare anställda. Men var finns den kalkylen? Den finns i vårt näringspolitiska program.

Den utveckling vi är inne i leder till ökad företagskoncentration och ökad förmögenhetskoncentration. Vi är redan i det läget att över hälften av Sveriges industriproduktion sker inom ett 50-tal företagskoncerner. Vi behöver öka kapitalinvesteringen bakom varje anställd från ungefär 200 000 kronor nu för de nu bildade arbetsplatserna till ungefär 400 000 kronor per arbetsplats som bildas i slutet av detta årtionde – bortsett från eventuella penningvärdeförsämringar. Det behövs alltså dubbelt så mycket kapital bakom varje anställd. Vem skall äga de nya förmögenheterna, den dubbling av industriförmögenheter som måste ske per arbetsplats?

Var finns det politiska programmet för en medveten långsiktig politik på det området? Jag vill ha fram en sådan! Vi är ännu inte ens klara för att genom vår näringspolitik vrida utvecklingen fram till en ökad jämlikhet på företagsägandets område. Den mycket liberala politik som förs driver i stället vår utveckling i samma riktning som utvecklingen i ett sådant land som Förenta staterna. Hos oss går det bara litet långsammare. Vi är litet efter i förhållande till dem. Tack vare socialpolitiken har vi dock litet mer plåster på de sociala såren än man har i Amerika. Men i stort sett driver korken åt det hållet för närvarande.

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Jag vill ha en ny politik. Den skall omfatta en näringspolitik som går ut ifrån människorna. Vi skall anpassa den industriella och kommersiella utbyggnaden till de människor vi redan har. Den nya politiken skall ge bättre arbetsförhållanden, bättre maskinutrustning, bättre samhällsutbyggnad och därigenom bättre reallöner och tryggare sysselsättning åt de människor vi har.

Det är ingen fördel att växa på bredden och bli större. Det avgörande är en annan sak. Det avgörande är en politik som ger bättre förhållanden åt de människor vi har. Vi skall inte eftersträva att göra mer än vad vår arbetskraft förmår. Låt det fattas. Världen är stor. Låt andra producera. Vi skall inte tränga undan andra. Men det vi skall göra är sådant som är förnuftigt att göra och som är värt att inrikta vår arbetskraft på.

Ingenting i denna värld antyder att människorna i stora och överbefolkade länder lever bättre än människorna gör i ett lagom stort land. Det finns inte något värde i sig själv i ökad storlek. Det avgörande är en annan sak, nämligen hur vi använder de människor vi har här i samhället, så att vi ger dem bättre förhållanden. En fördubbling av antalet ger inte dubbelt så hög levnadsstandard. Det kostar tvärtom mer än det smakar. Somliga tjänar på det. De flesta förlorar på det.

Vi vill ha full sysselsättning. Vi vill ha bra betalt för arbetskraften, trots att vi kommer att leva i en värld som i ökad grad präglas av överbefolkning. Det finns och kommer att finnas hundratals miljoner arbetslösa och undersysselsatta människor. De är villiga att sälja sin arbetskraft billigt, och kommer att vara det. Hur skall vi då kunna upprätthålla och utveckla vår levnadsstandard och vårt näringsliv inför sådana förhållanden, om vi inte tar fram en *hel* politik på detta område, en liberal låtgåpolitik räcker inte för de framtida förhållandena. Den gick under de goda medvindsåren under efterkrigstiden, men den passar inte för framtiden. Därför måste vi under de kommande åren utveckla en annan och bättre, mera omfattande och djupgående näringspolitik än den vi nu har. Den näringspolitiken måste kopplas ihop med och ingå i en allmän politik i detta land och omfatta ett samspel mellan de faktorer som jag här har nämnt, nämligen lönepolitiken, sysselsättningspolitiken, industripolitiken, kapitalmarknadspolitiken, utbildningspolitiken, bostadspolitiken samt importpolitiken i fråga om arbetskraft.

Den planering och den nya politik som jag talar för är så mycket nödvändigare att komma fram till, eftersom regeringen i en eller annan form söker samverkan med den stora arbetsmarknaden och industri- marknaden i Centraleuropa som EEC utgör. Antingen de förhandlingarna lyckas eller inte har vi i högsta grad behov av en medveten långsiktig samhällspolitik som mer tar vara på våra medborgares berättigade krav på sysselsättning, trygghet i arbetet och bättre utveckling för framtiden, trots de stora strukturella förändringar som förestår på många håll inom vårt näringsliv och trots den tekniska och kommersiella utveckling som pågår, inte bara innanför EEC utan även utanför. Det avgörande problemet är inte om vi är utanför eller innanför EEC. Problemen är ungefär desamma, antingen vi finns i eller utanför. Tonvikten ligger kanske litet annorlunda vid det ena eller andra tillfället, om vi inte är alldeles ensamma utanför. Men det avgörande är vad vi förmår att göra i

den nya värld och under de nya och mer internationaliserade förhållanden som vi har framför oss. Det är den avgörande frågan. Nu skall vi inte göra en »bifråga», även om den är mycket viktig i sig själv, till att bli »huvudfrågan». Huvudfrågan ligger *bakom* detta problem. Antingen vi kommer med i EEC eller inte, måste vi ha fram en enhetlig och sammanfattande politik som tar vara på våra intressen.

Vi vet vad Adenauer sade för några år sedan när man förra gången diskuterade att England skulle komma med i EEC. Den västtyska förbundsdagen ansåg att Västtyskland och den västtyska regeringen borde medverka till att England kom med. Adenauers svar var: Jag är här för att ta vara på de tyska intressena inte de engelska.

Somliga tror att det är en idealistisk politik som bedrivs ute i världen. Det är en klar intressepolitik som bedrivs där ute. Ingen tar vara på våra intressen, om vi inte gör det själva. Därför måste vi ha fram en annan politik och inte bara slå oss till ro med en förhoppning och tro att utvecklingen skall driva vidare i en för oss gynnsam – liberalistisk – riktning.

När EEC vuxit sig starkare och när några hundratals multinationella företag styr hälften av världens industriproduktion, kommer vi i politisk ställning här i landet, riksdag och regering, att vara mera satta på undantag och spela en mindre roll än vad som är fallet i dag. Då blir det starkare krafter som bestämmer våra förutsättningar. Ännu kan den svenska riksdagen och regeringen spela en avgörande roll när det gäller utvecklingen av huvudlinjerna inom vårt näringsliv. Men alltmer av makten över näringslivet kommer att internationaliseras och koncentreras i ett fåtals händer, oberoende av vi kommer med eller inte kommer med i EEC.

Människor inom vår fackliga och politiska rörelse, som drömmer om ökat medinflytande i det framtida näringslivet, bör ge upp den drömmen och i stället inse realiteterna. Vi kan hoppas på ökat medinflytande på arbetsplatsen men inte inom näringslivet. Den koncentration och den internationalisering som är på väg kommer inte att göra det lättare för löntagarna att få insyn och medinflytande i de stora företag som dominerar hälften av världens industriproduktion. Vi kan få vara med och bestämma över lokala förhållanden på våra arbetsplatser, men vi kommer aldrig att få vara med och påverka de stora koncernerna i deras beslut, som i sin tur är avgörande för våra levnadsförhållanden, för vår sysselsättning, våra löner och vår trygghet.

Vi har utvecklat vår socialpolitik genom samhälleliga beslut. Det har varit socialpolitiken som stått i centrum under de gångna årtiondena. Där har samhällets organ haft ett rejält inflytande. Det har inte funnits några att tävla med, inga andra har varit villiga att betala socialpolitiska kostnader. Vid den utveckling som nu förestår på näringspolitikens område skall vi upptäcka att makten i allt mindre grad kommer att ligga i händerna på riksdag och regering. Besluten kommer att fattas av andra utanför dessa väggar och i ökad omfattning också utanför våra gränser.

Om vi vill åt oss själva bevara mera av inflytandet över vår egen framtid är förutsättningen att vi nu under den frist som återstår, så långsiktigt och så medvetet som möjligt bygger upp en politik enligt de

nya linjer som jag här försökt skissera koordinerad över hela fältet. Vi skall inte efterapa, men det finns andra länder som har försökt och lyckats. Det finns all anledning för oss att försöka få fram denna nya politik om vi vill klara oss inför ökade svårigheter i en hårdare värld.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Fru talman! När man lyssnar på herr Hagnell kan man inte undgå att göra vissa reflexioner. Herr Hagnell är ju en representativ företrädare för regeringspartiet. Han påpekar alla de brister som vidlåder vårt samhälle och målar framtiden i mörka färger, medan vi i går fick höra andra företrädare för samma parti göra en skönsmålning och tala om att vårt land har nått längst i världen i fråga om utveckling och välförstånd.

Det är egendomligt att herr Hagnell i denna klara deklaration använder ordet "myndigheterna". Varför säger inte herr Hagnell – som jag förmodar att han menar – att det är "regeringen" och "det socialdemokratiska partiet", som enligt hans uppfattning har misslyckats så totalt att vi fått alla dessa brister.

Herr Hagnell efterlyser bättre förhållanden. Om man betänker att den nuvarande regeringen suttit vid makten så lång tid, kan man inte dra någon annan slutsats än att herr Hagnell åsyftar att vi bör byta regering, därest vi skall få en bättre politik här i landet. I det fallet har herr Hagnell mitt fulla stöd.

Fru talman! Jag har inte begärt ordet för att säga detta utan för att göra några kommentarer beträffande kommunernas ställning samt beröra några av deras problem.

Bristen på kapital har kännetecknat det år som vi passerat. Om man läser finansplanen finner man att detsamma blir fallet även detta år. Det utrymme som beräknas uppstå på kreditmarknaden är förbehållet industrins investeringar för att vi i framtiden skall kunna öka vår export och komma i balans med vår ekonomi. Ett ökat utrymme för industrins expansion får verkningar även på den kommunala sidan, där investeringar som är alldeles nödvändiga följer automatiskt. Siktat man till att öka industrins kapacitet, måste man därför se till att kommunerna får ett sådant låneutrymme att de för sin del kan följa med i utvecklingen.

Finansministern säger i finansplanen: "Samtidigt bör framhållas att utgiftskraven inom det kommunala området till icke väsentlig del kan föras tillbaka till beslut som fattats av regering och riksdag."

Om vi skall stärka industrins kapacitet genom att medge den sektorn särskilda kreditlättnader, får också statsmakterna se till att den investeringsdel som faller på kommunerna för att nå detta mål också blir genomförd. Trots det svåra läget för kommunerna att få lån för sina investeringar har dessa i stort sett kunnat fullföljas. Härmed avses sådana investeringar som blivit en följd av de beslut som regering och riksdag fattat. Andra investeringar som kommunerna velat göra har i stor utsträckning skjutits på framtiden, helt enkelt beroende på att det inte funnits pengar att genomföra de investeringar man räknat med.

De uppgifter som tagit i anspråk den största delen av kommunernas tillgångar har varit byggnation för skolan och sjukvården. En mycket stor del av de reformer som genomförts har haft följdverkningar för

kommunerna. Den kommunala beredskapen har varit rätt hygglig vad det gällt likviditeten, och de samlade tillgångarna av kassamedel har rört sig om cirka 3 300 miljoner kronor. I den reviderade finansplanen 1970 beräknar man att denna reserv skulle nedgå med 950 miljoner under 1970 beroende på att kommunerna inte skulle få komma ut till kapitalmarknaden. I en undersökning som Kommunförbundet gjort visar det sig dock att avtappningen blivit betydligt större. Nedgången uppskattas i stället till omkring det dubbla eller närmare 2 miljarder kronor som kommunerna fått ta från sina reserver för att klara de investeringar som varit absolut erforderliga.

I det sammanhanget skall man också ha klart för sig att inte obetydliga skattehöjningar genomförts under 1970, då kommunalskatten i de flesta kommuner höjts avsevärt. I betydligt större utsträckning än tidigare har de kommunala investeringarna finansierats av skattemedel. Normalt skall sådana investeringar som har en större livslängd avbetas under en längre följd av år. På grund av svårigheter på kapitalmarknaden har investeringar fått finansieras dels genom avtrappning av likviditetsreserverna, dels genom höjda skatteuttag.

Kommunal- och landstingsskatterna är nu så höga att det inte finns stora möjligheter att ytterligare öka dem. Den skattereform som gäller från och med detta år skulle utgöra en lättnad för dem som har de lägsta inkomsterna, men genom höjningen av kommunalskatterna har effekten inte blivit vad man tänkt. Man har visserligen sänkt den direkta statsskatten för de mindre inkomsttagarna, men samtidigt har man sett till att kommunerna har fått en ytterligare belastning, och så tar man tillbaka skattesänkningen.

Det var bra att använda skattereformen i valrörelsen, men när man sedan bakvägen ordnar så att det hela får en annan effekt, var det inte mycket bevänt med reformen.

De flesta kommunalmän torde utan vidare kunna skriva under vad finansministern säger om följdinvesteringar som föranletts av statliga beslut. Vetskapen om att man överlätit till kommunerna att betala kalaset för en stor del av reformerna har funnits hos kommunerna, men det är först nu som finansministern vidgår detta. Tidigare har det låtit, att kommunerna borde vara mer återhållsamma, samtidigt som man övervältrat kostnader på dem. Läget är nu sådant att reserverna är slut och likviditeten synnerligen ansträngd. Det är inte ovanligt att en del kommuner fått ta upp lån sinsemellan för att klara sådana saker som löner. De har inte haft medel till lönerna, utan har fått låna pengar av varandra för att betala dem.

En sak som bör uppmärksammas när vi bedömer kommunernas kapacitet då det gäller att få fram likvida medel är det utrymme som tidigare fanns genom en icke fullt utnyttjad möjlighet till uttag av avgifter. Denna väg är nog i de flesta fall nu stängd. I betydande utsträckning måste de nyttigheter som kommunerna tillhandahåller självfinansieras genom att avgifter uttas. En stor del av sådana utgifter har tidigare finansierats skattevägen, men kommunerna har alltmer kommit att bestrida kostnaderna genom en höjning av avgifterna, och denna höjning har blivit maximal för att inte skatten skall rasa upp alltför

mycket. I kommunallagen föreskrives den begränsningen att avgifter inte får tas ut med högre belopp än som motsvarar kommunens kostnader för att tillhandahålla dessa nyttigheter. Men avgifterna ligger nog i toppen i de flesta kommuner i dag.

I finansplanen säger finansministern ytterligare något som han kommer att få förståelse för, och det är följande: "I samma syfte har regeringen nyligen beslutat att begränsa myndigheternas rätt att meddela råd och anvisningar till kommunerna, i de fall då dessa kan medföra inte oväsentliga kostnadsökningar." Ännu större förståelse hade regeringen fått, om detta skulle ha uttryckts klarare och uttalandet inte begränsats till "inte oväsentliga kostnadsökningar" utan avsett kostnadsökningar över huvud taget. Att regeringen slagit in på denna väg är bra, och även om det sker först i ett läge då kommunerna råkat i en allvarlig likviditetssituation, är det ju bättre att komma sent än aldrig. Den självbestämmanderätt som kommunerna bör äga har tyvärr varit urholkad rätt betydligt på grund av de anvisningar som myndigheterna gett och som många gånger varit ogynnsamma för den kommunala ekonomin. Ofta har villkoren för statsbidrag varit ganska entydiga, men sedan har myndigheterna utfärdat föreskrifter att man måste göra så eller så för att få dessa statsbidrag. På detta sätt har inte minst skolbyggandet här i landet fördyrats.

Orsaken till uppgången av kommunalskatterna är främst att söka i beslut som har träffats utan att kommunerna kan påverka dem. Det har i främsta rummet gällt att effektuera de beställningar som regering och riksdag gjort. Det vore därför på sin plats att kommunerna fick det utrymme på kapitalmarknaden som behövdes för att fullgöra de åligganden som de har.

En del av kommunernas svårigheter ligger i det förhållandet att avräkningen för kommunalskatterna släpar efter två år. Särskilt för de expanderande kommuner som tvingas till investeringar på grund av kraftig inflyttning kan detta bli mycket kännbart. Att det för kommuner och landsting rör sig om avsevärda summor som på detta sätt är infrusna är obestridligt, och vi kan beräkna ränteförlusterna för detta kapital efter de räntesatser som i dag gäller till 300 à 350 miljoner kronor per å. Dessa pengar går kommunerna miste om; det är ju statsverket som tar hand om ränteinkomsterna. En snabbare utbetalning av kommunernas skattemedel är därför erforderlig. Enligt en nyligen avslutad utredning har fall förekommit där en kommun fått hålla en högre utdebitering med i medeltal 1:67 på grund av eftersläpningen. Kommunen hade inte behövt höja utdebiteringen på grund av att den haft högre kostnader utan därför att den inte fått in skattemedel.

Det ekonomiska trycket på kommunerna är särskilt märkbart i de lägen då stora kostnadsökningar inträder på lönesidan. Utgifterna kommer omedelbart för kommunen men inkomsten på grund av löneökningarna först två till tre år senare. Om nu industrin skall kunna få det utrymme den behöver för sin expansion råkar kommunerna i det läget, att utgifterna på den kommunala sidan kommer omedelbart men inkomsterna först om cirka tre år. Det är nödvändigt att kommunerna för att fullgöra sin del av den expansion som eftersträvas får de resurser som

behövs för detta. Av vad finansministern anför i finansplanen vill jag utläsa att han är medveten om orsak och verkan. Han bör då också vara beredd att handla därefter.

Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, som riksdagen har begärt skall utredas, har finansministern inte velat göra något åt utan hänvisar till andra utredningar som först skall färdigställas. Det är beklagligt att en sådan utredning inte igångsätts, så att det blir klarlagt att kommunerna belastas med alldeles orimliga kostnader, som rätteligen skulle bestridas av den part som orsakat kostnadsfördringen. Skattestrycket, som ökat så starkt för kommunernas och landstingens del och som kan förväntas ytterligare öka på grund av de ålägganden som kommunerna fått, blir av sådan styrka att det motverkar de förmåner som man velat ge de inkomsttagare som har det sämst ställt.

Dessutom har övergången till indirekt skatt blivit en allvarig belastning för kommunerna. I princip skall kommunerna icke betala skatt annat än i de fall de bedriver rörelse som är vinstgivande. Kommunala bolag skall givetvis beskattas liksom alla andra bolag, men den direkta kommunala driften skall inte beskattas. Genom den indirekta skatten ökas emellertid kommunernas utgifter för exempelvis sjukvård och socialvård, eftersom de får betala moms på alla förnödenheter som behövs för dessa vårduppgifter. Kommunerna kan inte övervältra momsens på kommande led, utan deras enda möjlighet att ta ut dessa kostnader är i form av skatt. Vi är alltså i det läget, att vi får betala moms även på kommunalskatten. En klarare gränsdragning för kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, som riksdagen begärt, bör därför med det snaraste åstadkommas.

De planerade kommunala investeringar, som kan senareläggas utan alltför stora olägenheter, bör vi vara beredda att acceptera, och ålägganden till kommunerna med nya utgifter som följdverkan av de statliga besluten bör noga prövas. Det finns nog förståelse för en sådan senareläggning även på den kommunala sidan. Även om kommunerna har viljan till förbättringar som kostar pengar, tror jag att de allra flesta av dem är beredda att stödja de tankar som finansministern för fram i finansplanen, nämligen att vi nu skall satsa på näringslivet.

Näringslivet bör få förtur, men skall denna förtur kombineras med en uppföljning av den investeringsdel som faller på den kommunala sidan, bör kommunerna få sig tilldelat det utrymme som behövs. Från folkpartiets sida har vi alltid framhållit att det är viktigt att stimulera det näringsliv som skapar resurserna för att tillgodose de krav som man ställer på samhället. Att det är kommunerna som i första hand skall se till att medborgarna får den service de behöver innebär inte att kommunerna är ovetande om att utrymme härför endast skapas genom ett fungerande näringsliv.

Menar man allvar med talet om en förstärkning av industrins utbyggnad, får man se till att denna inte förfuskas genom att kommunernas möjligheter att låna beskärs så, att de inte kan fullfölja de investeringar som är en absolut nödvändig förutsättning för att vi skall få en fungerande industri och ett fungerande näringsliv över huvud taget.

Herr WINBERG (m):

Fru talman! Under senare år har den starka befolkningsomflyttningen i vårt land alltmer kommit i förgrunden i den offentliga debatten. De problem som uppstår i samband med denna omflyttning både för de bygder, där människorna blir färre och färre, och för de områden av landet, där en allt större befolkningskoncentration sker, har penetrerats många gånger tidigare. Men dessa frågor lär inte bli mindre aktuella och mindre betydelsefulla i debatterna i vår nya enkammarriksdag.

Jag gör därför, fru talman, inget sensationellt och inte heller något nytt påstående när jag konstaterar, att situationen för många människor i de s. k. skogslänen och kanske särskilt i delar av inlandet i Norrlandslänet i dag är bekymmersam, men det finns all anledning att påminna om den. Avtappningen av folk från Norrland, i första hand från inlandet, är alltså stor, vilket framgår av de aktuella befolkningsciffrorna vid det årsskifte som just ägt rum. Det torde råda allmän enighet om att vår befolkning i framtiden inte får koncentreras till en handfull områden i södra och mellersta Sverige medan allt fler tidigare tämligen livaktiga tätorter i Norrlandslänet tynar av, tidigare livskraftiga orter går över i glesbygd och glesbygden går över i ödebygd. Samhällsapparaten måste intensivare än som hittills skett engageras för att motverka denna tendens. Förutsättningar måste skapas, som gör det möjligt för fler människor att leva kvar, där de är uppväxta och har sina hem, också när det gäller bygder som hittills fått allt större svårigheter att bereda sina invånare en skälig utkomst.

Flera riksdagspartier har i programform eller på annat sätt uttryckt sin vilja att nå ett resultat i denna fråga. Moderata samlingspartiet har förra året lagt fram ett omfattande förslag, ett särskilt Norrlandsprogram som givetvis i olika motioner kommer att fullföljas vid årets riksdag.

En förutsättning för ett levande norrländskt inland är att det finns arbetsmöjligheter av olika slag fördelade på orter med lämplig utspridning. Lokaliseringen av såväl små och medelstora som stora företag måste spridas ut, naturligtvis med beaktande av att förutsättningarna för deras verksamhet blir goda. Detta gäller både enskild och statlig företagsamhet och även i viss grad lokaliseringen av statliga förvaltningar och myndigheter. Här är också inbegripna de organ som hör till de statliga affärsverken.

Under förra året lämnade delegationen för lokalisering av statlig verksamhet sin huvudrapport. Den innehöll förslag om förläggning till orter utanför Storstockholmsområdet av statliga myndigheter, organ och förvaltningar, som delegationen bedömde kunde flyttas ut. Några platser i Norrland föreslogs därvid som lokaliseringssorter. Som norrlänning upplever man väl detta som något positivt, även om kanske en och annan tycker att den norra landsdelen kunde ha blivit ännu bättre tillgodosedd. Utan att gå in på enskildheter i detta förslag – vi kan ju hoppas att det kommer att realiseras, eftersom det enligt förteckningen över väntade propositioner skall framläggas en proposition i frågan i vår – vill jag emellertid framhålla att förslaget enligt min mening är ett steg i rätt riktning och början till något nytt i vad gäller, om jag så får uttrycka det, statens egen lokaliseringspolitik.

Jag vill dock göra den randanmärkningen, att delegationens förslag innebär utflyttning av statliga organ till fem platser i Norrland med sammanlagt ca 3 200 anställda. Det är visserligen bra, men det är bara en plats i inlandet, nämligen Östersund, som berörs av förslaget, och antalet anställda i de två försvaret tillhöriga skolor, som föreslås bli flyttade dit, är inte större än ca 120.

Men det är också, fru talman, mot bakgrunden av att det äntligen tycks kunna hända något i vad gäller utflyttningen av statliga företag och myndigheter till olika regioner väsentligt, att orter i utflyttningsbygder som i dag har statliga organ inte får sin framtid hotad genom att dessa placeras på annat håll. I delar av Västernorrlands läns inland, som ju hör till det inre stödområdet, har förläggningen av organ för statliga verksamhetsgrenar haft stor betydelse för bygdens utveckling sedan lång tid tillbaka.

I Sollefteå har de militära förbandens förläggning dit varit av väsentlig vikt för stadens utveckling — eller kanske, som man nu efter årsskiftet skall säga, för centralorten i kommunen. Med stor oro mottogs därför i höstas propåerna om att Norrlands trängregemente, T 3, eventuellt skulle förflyttas till en plats i norra Norrland, just av lokaliseringspolitiska skäl. Jag tror att mycket få människor, om den här idén skulle realiseras, förstår klokheten i att överföra detta militära förband från en utflyttningsbygd till en annan, även om förbandet i Sollefteå skulle komma att ersättas av någonting annat sysselsättningskapande.

I Ånge, som också ligger i Västernorrlands inland, har statens järnvägars förvaltningar varit av dominerande betydelse för ortens och kommunens utveckling, alltsedan norra stambanans och norrländska tvärbanans tillkomst. Men också här är man orolig på grund av redan företagna och förväntade förflyttningar av SJ:s personal. Den av SJ i september 1970 till Kungl. Maj:t gjorda framställningen om ändrad distriktsorganisation för SJ innebär avsevärda risker för den framtida utvecklingen i Ånge, eftersom ett genomförande av förslaget, som ju bl. a. innebär att distriktsgränserna inte skall kunna bryta länsgränserna, kan medföra ytterligare utflyttning av personal.

Naturligtvis bör SJ ha en så rationell organisation som möjligt, men den eventuella vinsten av en förändrad organisation måste rimligen vägas mot samhällets kostnader att med lokaliseringspolitiska medel få till stånd annan sysselsättning i stället för den man tar bort. Med andra ord måste också den samhällsekonomiska aspekten och inte bara den järnvägsekonomiska beaktas, när SJ överväger att företa åtgärder som på längre eller kortare sikt innebär allvarliga risker för en Orts utveckling. Trafikpolitiken kan inte ses som en isolerad fråga utan måste sättas in i ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Den allmänna servicen i Ångeområdet löper nu risk att allvarligt försämrats, ett förhållande till vilket SJ också bidrar genom fortlöpande försämringar av tågförbindelserna med närmaste A-ort, dvs. Sundsvall. Jag ser att kommunikationsministern är närvarande i kammaren. Jag tror att han vid sitt besök i Ånge i höstas märkte oron bland människorna där för ortens framtida utveckling. Jag kan tala om, herr statsråd, att den oron sedermera har kommit till uttryck i appeller och demonstrationer,

de senare visserligen stillsamma men genomförda på ett sådant sätt att allvaret i dem inte kan ifrågasättas.

Fru talman! Jag har här nämnt två exempel på orter inom avfolkningsområdet, belägna i ett Norrlandslän, orter där människorna genom en oklok hantering av den svåra frågan om lokaliseringen av statens egen verksamhet kan komma att drabbas hårt. Det finns orter som är i liknande läge också i andra Norrlandslän.

Herr LORENTZON (vpk):

Fru talman! Jag tänkte beröra några frågor som är intimt förknippade med de delar av vårt land som i regeringskretsar går under beteckningen "det norra stödområdet".

Det är de delar av vårt land – Norrland – där storfinsan under år som gått bildligt talat skurit guld med täljknivar och som betytt så väsentligt för vårt land när det gällt valutatillflödet, skapat genom den omfattande exporten från Norrland. Sedan flera år tillbaka är dock den väsentligaste exporten från Norrland dess ungdom, en export som organiserats och fortfarande organiseras av landets regering med hjälp av verktyget arbetsmarknadsstyrelsen och en rad lagar och förordningar, helt i linje med storfinsans önskemål att erhålla arbetskraft – och ungdomlig arbetskraft – till sina industrier i de södra delarna av landet.

Det gäller ett avsevärt område av Sverige varifrån miljarder och åter miljarder kronor har hämtats i maximiprofit, som inte kommit Norrland till del. Miljardvinsterna har hamnat antingen söderut i landet eller också exporterats till utlandet genom för aktieägarna lönsamma företagsetableringar där.

Mänskligt att döma har Norrland rätten att kräva tillbaka vad som under årtionden stulits från denna landsdel. Rätten till arbete, sysselsättning, trygghet för hembygden, allt detta i form av basindustrier. Då storfinsan inte velat ordna den frågan, måste samhället träda till och göra det.

Detta har dock inte skett. Helt andra åtgärder har vidtagits, åtgärder som tvingat och tvingar Norrlands ungdom att flytta söderut. Under 1960-talet var utflyttningen från Norrland omkring 100 000 personer. Åren 1968–1969 kännetecknades också av en mycket omfattande folkutflyttning. Under år 1970 tycks utflyttningen ha dämpats. Men troligt är att då siffrorna är helt klara, även detta år skall uppvisa en betydande folkutflyttning från Norrland.

Det är självklart att då ungdomskullarna i produktiv ålder i så stor utsträckning flyttat söderut, måste en dämpning någon gång inträffa. Men utflyttningen kommer givetvis återigen att öka då nya ungdomskullar uppnått produktiv ålder och är färdiga för arbetsmarknaden – om allt skall fortsätta som hittills och samma metoder användas.

Tar man ålderssammansättningen i olika områden i Norrland är det häpnadsväckande vilka siffror det rör sig om. I Adalen och Kramfors utgör de pensionerades skara inte mindre än omkring 20 procent av den samlade befolkningen i området. Motsvarande siffror för områden söderut kan utgöra endast ett par procent.

Regeringen har lyckats med blodavtappningen från Norrland, och

detta var ju meningen. I statsverkspropositionens bilaga 13 skriver inrikesministern att "nedgången i arbetslösheten under år 1970 i förhållande till år 1969 varit särskilt påfallande i skogslänen". Detta skrivs alltså sedan 100 000 människor tvingats flytta från Norrland.

Men regeringen vill inte erkänna att den organiserade folkutflyttningen är orsaken. Man söker i stället göra gällande att de s. k. "stödåtgärderna" för Norrland nu börjat ge resultat. Inrikesministern säger detta rätt öppet i bilaga 13, då han talar om att sysselsättningsstöd, förstärkt utbildningsstöd, särskilt transportstöd är medel som har tillkommit för att främja utvecklingen i det s. k. stödområdet. Utöver dessa "stödåtgärder" finns en rad andra sorter av lokaliseringsstöd, det senare uppkomna kreditstödet och all annan "hjälp" för att underlätta avflyttningen från Norrland och därtill fylla uppgiften att lugna den befolkning som är kvar.

Jag tror att man i detta sammanhang skall uppmärksamma att ordet eller beteckningen "stöd" som i olika sammanhang användes då det gäller Norrland fått en rent magisk, förnedrande innebörd. På sid. 8 i bilaga 13 till statsverkspropositionen återfinner man "stöd" inte mindre än åtta gånger på lika många rader när det gäller det norra stödområdet.

Det är inte dessa kryckor i form av s. k. stöd som hjälper Norrland till ett tillfrisknande. Erfarenheten visar att ju fler kryckor eller stödåtgärder som Norrland får, desto fler människor måste lämna Norrland. Alltså är dessa stödåtgärder ingenting som gör patienten frisk. Det tycks mig som om detta inte heller är meningen. Norrland kan något tillspetsat i detta sammanhang numera betecknas som den gamle orkeslöse och sjuke patienten, som ju skralare han blir till hälsan, desto fler mediciner rekommenderas. Det hjälper givetvis inte, men det håller den sjuke lugn – han bråkar inte, han blir en lättskött patient.

För Norrlands vidkommande är de många s. k. stödåtgärderna inte medicin för ett tillfrisknande. De innebär i stället ett långsamt avtynande. De är en Döbelnsmedicin. Ty hur kommer Norrland med den planerade politiken att se ut 1980? När man läser bilaga 13 finner man ingenting som talar om statlig satsning i form av basindustrier till Norrland. Däremot upprepas orden "stöd", "stödområde", "stödåtgärder" så ofta att man bibringas den uppfattningen att inrikesministern har blivit förhäxad av detta uttryck – eller kanske har förälskat sig i det, han får själv välja.

Norrland skulle inte ha behövt alla dessa stödåtgärder eller kryckor bara området hade fått behålla sin ungdom och industriellt hade fått utvecklas som andra delar av vårt land. Men fortfarande har Norrland sin koloniala prägel. Vilket socialt anseende får för övrigt en landsända i ett land som Sverige med ett utbrett statustänkande, när den alltid och i alla sammanhang sammankopplas med någon form av hjälp, stöd och stödåtgärder? Är det möjligen därför som det har varit så svårt att locka de privata företagen till Norrland? Varför används för övrigt beteckningarna "stöd", "stödåtgärder" och "stödområde" i alla sammanhang när det gäller Norrland? Finns det ingen annan beteckning än detta så i grunden förnedrande uttryck?

Den blodavtappning som Norrland har varit och är föremål för är

verkligt rationellt skött – det skall medges. Den kan inte jämföras med gamla tiders åderlätning och kvacksalveri. Då kunde ju åderlätning enligt uppgift vara till fördel för patienten och betyda hans tillfrisknande, även om ett och annat misstag kunde begås. Blodavtappningen från Norrland sker i så stor omfattning som det är möjligt – inte så att patienten dör snabbt, nej här är det fråga om ett långsamt avtynande. Blodavtappningen skall inte ske så kraftigt att patienten kommer underfund med att den otvivelaktigt leder mot en säker undergång. Då kanske patienten inte längre vill vara med om hästkuren utan gör uppror mot medicinmännen i Stockholm.

För att patienten inte skall märka allvaret i medicineringen vaggas han till ro och man försöker inbilla honom att medicin i form av olika s. k. stödåtgärder är det bästa som kan tänkas. Till sitt förfogande har regeringen en stab av folk i detta ”stödområde” – ehuru av betydligt lägre dignitet än medicinmännen i Stockholm – vars uppgift är att invagga patienten i en rofylld tillvaro. Inget bråk här inte! ”Hos AMS känner man sig trygg” – det var ju så Nya Norrland skrev när den skyddade verkstaden öppnades i Kramfors. Man har lyckats, det skall erkännas. Men så har man också till sitt förfogande pressalster som för de höga medicinmännens talan, även om dessa tidningar i vissa fall, då det gäller seriös information, i folkmun går under namnet tomsäcken.

Under det att ungdomen tvångsflyttas från Norrland växer det fram ett nytt proletariat, rekryterat från de människor som inte längre är direkta ungdomar och som det inte går att exportera söderut. Storfinsansen vill som bekant endast anställa ungdomar. Kommer människor upp i 40-årsåldern är de inte längre profitgivande, anses det. För dessa äldre, från den öppna arbetsmarknaden utklassade människor ordnar samhället en annan form av s. k. stödåtgärder. De ”skyddade verkstäderna”. Bara namnet skyddad verkstad är förnedrande för den som behöver arbeta där.

De byråkrater som har myntat namnet skyddad verkstad kan inte ha haft någon större respekt för andra personers människovärde. Är det samhället som skall skyddas för de personer det här är fråga om, eller är det människorna som skall skyddas för samhället? Den frågan är det berättigat att ställa.

Det är en människofientlig attityd som ligger bakom namnet skyddad verkstad. Man bibringas nämligen den uppfattningen att de människor, som arbetar på dessa skyddade verkstäder, skall stämplas som utklassade ur gemenskapen. De kan ju inte göra rätt för sig på den öppna arbetsmarknaden, och deras löner ligger också i botten. De blir psykiskt nedbrutna, om de inte är det redan innan de hamnar på en s. k. skyddad verkstad.

Det är häpnadsväckande att detta förnedrande namn skyddad verkstad är efter år förekommer i regeringens propositioner och andra myndigheters handlingar. Nog kunde dessa verkstäder ges neutrala namn. Varför skall det över huvud taget heta skyddad verkstad? Jag är fullt medveten om att karaktären på dessa arbetsplatser inte kommer att förändras i och med ett namnbyte. Ett sådant skulle dock ur psykologisk synpunkt vara mänskligare för dem som tvingas att arbeta på dessa verkstäder.

Den omfattande folkutflyttningen har också andra negativa verkningar för Norrland. Tillåt mig, herr talman, att stanna något inför ytterligare en av dessa. Det gäller den statliga kostnadsövertäckningen på kommunerna, som drabbar Norrland synnerligen svårt. Jag har redan hänvisat till det procentuellt stora antalet pensionärer i Norrlandskommunerna. De kommunala bostadstilläggen blir tunga bördor för skattebetalarna, då de slås ut över kommunalskatten. Varje pensionär skall givetvis ha en modern och hygglig bostad, därom råder ingen som helst diskussion. Men då statsmakterna medvetet medverkar till att flytta ungdomen från Norrland vore det en gård av rättvisa att staten också betalade kostnaderna för bostadsbidragen åt de äldre, åt pensionärerna som blir kvar.

Skattebetalarna i Norrland måste även över sina kommunalskatter betala skolutbildningen för den ungdom som där växer upp. Men då denna ungdom är klar att själv betala skatt, är färdig för arbete i produktionen, tvingas den söderut, till Stockholms-, Göteborgs- och Malmöområdena. Skatteintäkterna, från denna ungdom – född och uppväxt i Norrland – drar helt andra områden i vårt land nytta av. Norrland och dess befolkning behandlas även i detta avseende orättvist. Utan ungdom i Norrland ingen framtid för Norrland!

Norränningarna kan givetvis inte räkna med att nya industrier av vikt etableras i detta område, om blodavtappningen skall fortsätta någon längre tid. Då kommer det även att saknas kvalificerad arbetskraft till de företag som finns. Redan nu är det ett faktum, att företag i detta av undersysselsättning och arbetslöshet så hårt drabbade område behöver kvalificerad arbetskraft men att sådan saknas och det är svårt att få fram den.

I ett uttalande för några dagar sedan förklarade AMS-chefen herr Bertil Olsson – i ett tal i Luleå, om jag inte minns fel – att vissa områden i Norrland måste räkna med en fortsatt folkavtappning och att exempelvis Ådalen, det gäller Kramfors- och Sollefteåområdena, skulle förlora ytterligare 700 arbetstillfällen. Detta efter all den blodavtappning som skett från Norrland och framför allt från detta område under de år som gått. Alltså: Inga nya industrier av vikt, nej, folkutflyttningen skall fortsätta.

Då det socialdemokratiska partiet öppnade valrörelsen 1970, valde partiledningen som plats för detta stora utspel Ådalen och Kramfors. Det var givetvis ett vågat val med tanke på den omfattande folkutflyttning från Ådalen som regeringen med arbetsmarknadsstyrelsen som verktyg organiserat. Ett erkännande skall ges den socialdemokratiska partiledningen: Det var en verkligt god regi på skådespelet. För ett skådespel var det. Det saknas ju inte pengar på den kanten – men ändå.

Jag skall här inte uppehålla mig närmare vid det s. k. Kramforsmanifestet. Det var och kommer tydligen att förbli endast en papperslapp. Jag skall däremot uppehålla mig något vid ett av utanverken i detta skådespel, nämligen den beramade resan till Stekenjokk, som var avsedd att bli denna valrörelses stora paradnummer – i varje fall för Norrland och väljarna i Norrland. Jag tänker på bilden från Stekenjokk av statsministern, det socialdemokratiska partiets ordförande, med släggan i

nävarna, allvarligt lyftad, symboliskt brytande den malm som skulle skapa sysselsättning åt så många människor i framför allt Kultsjödalen.

Då var ju de allra bästa förutsättningar för handen och i valpropagandan ute bland väljarna sades det klart och tydligt ifrån att geologerna hittat den största malmkropp som hittills sports i vårt land. Ja, t. o. m. malmkropparna i Norrbotten var småpotatis i förhållande till malmfyndigheterna i Stekenjokk. Det var under valrörelsen det.

Under hela år 1970 hade såväl regeringen som underlydande myndigheter framhållit att arbetet skulle påbörjas våren 1971. Stekenjokk användes därför av SAP i 1970 års valrörelse i Norrland som det verkliga paradnumret. Säkerligen kammade också det socialdemokratiska partiet hem åtskilliga röster på detta nummer i det skådespel som man då visade upp för det svenska folket och framför allt för folket i Norrland.

När valet var över och beskedet lämnades från regeringen att det inte blir malmbrytning i linje med vad som utlovats under valrörelsen, kom detta som en chock främst för befolkningen i det inland det här är fråga om.

Jag vill i detta sammanhang hänvisa till det brev angående beslutet om inställande av gruvdriften i Stekenjokk, som befolkningen i Kultsjödalen tillställde regeringen, och de förslag som där framläggs om sysselsättning som ersättning för den utlovade gruvdriften. I brevet till regeringen sägs klart och tydligt ifrån, att befolkningen anser sig grymt lurad. Det vore en gård av mänsklig aktning från regeringens sida att allvarligt verka för att befolkningen i Kultsjödalen får sysselsättning i enlighet med de förslag som framlagts.

Vad Norrland behöver är industrier – basindustrier som i sin tur kan utveckla ett nät av mindre industrier eller verkstäder. Regeringen har alla medel till sitt förfogande för att åstadkomma att industrier etableras i Norrland. Här är det inte bara fråga om samhällsägda industrier; regeringen avgör nämligen när och hur investeringsfonderna skall användas. Exemplet Volvo är i detta fall betecknande för hur det inte skall gå till. Volvos över 500 underleverantörer är i stort sett placerade i södra Sverige, där arbetsmarknaden är överhettad. Så skall det inte gå till i detta land.

Industrier till Norrland kan ordnas. AP-fonderna står till regeringens förfogande. Härtill kommer Investeringsbanken. Norrland och norrlänningarna kan ju knappast vara tillfredsställda med att Investeringsbankens medel och tjänster nu skall ställas till storfinsansens förfogande. Investeringsbanken skall ju t. o. m. ordna utländska lån för att tillfredsställa storfinsansens etableringar söderut.

Herr talman! Jag har den bestämda uppfattningen att regeringen inte så länge till kan fresta norrlänningarnas tålmod, även om det har gått hittills.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! En sådan här remissdebatt omfattar många aspekter – den präglas av de olika talarnas inställning och det rubrikavsnitt man valt

på talarlistan. Jag skall låta mitt anförande präglas av lokala förhållanden. Jag blir inte den förste som gör det – en och annan har gjort på detta sätt tidigare under debatten. Man kan ju välja antingen denna inriktning eller en översiktlig bedömning, men den översiktliga bedömningen hör kanske mera hemma i de debatter som kommer att föras när utskottens utlåtanden ligger på riksdagens bord.

Fördelningen av sysselsättningen inom landets olika delar och mellan de olika delarna upptar, som vi hört av tidigare anföranden, en stor del av intresset. I alla de områden som är utsatta för avfolkning och som har ett sviktande näringsliv känner man ett stort hot just mot sin egen hembygds framtid.

Det mest idealiska förhållandet vore naturligtvis att människorna fick bo kvar i stort sett i de landsdelar där de trivs och har blivit rotade på olika sätt. Visst vet vi att en del omflyttningar måste ske och att många människor vill flytta för att leva och arbeta på en annan ort än den där de är födda. Men när förhållandena blir sådana som de är just nu, med alltmer glesnande resurser inom vissa delar och överhettning av samhällsekonomin och näringslivet i andra delar, är det inte så bra. Vi här i den svenska riksdagen har ju fattat beslut för att motverka den utveckling som jag nu påtalar och som flera före mig påtalat; statsmakterna har genom sin arbetsmarknads- och regionalpolitik försökt att motverka obalansen. Eftersom det enligt besluten gäller en försöksverksamhet ställer man sig frågan: Har ansträngningarna lyckats – har de givit sådana resultat i olika delar av landet som vi här i riksdagen och, förmodar jag, även statsmakterna i övrigt hoppats på? Men svaret blir att tyvärr så inte är fallet. Som tidigare talare redan sagt fortgår folkminskningen på många håll i accelererad takt och i takt med de alltmer tynande sysselsättningsmöjligheterna. Det län jag tillhör, Kalmar län, har stora områden som får känna av denna utveckling. Minsta svängning till det bättre noteras med tacksamhet och tänder hoppet om en vändning både där och i skogslänen och andra län som är utsatta för samma negativa utveckling. Men sedan de små framgångarna noterats slår det snart tillbaka i svikna förhoppningar.

Statsminister Palme sade i går att läget glädjande nog hade svängt till det bättre i några skogslän. Det understryker bara vad jag här har sagt, att varje liten förbättring observeras och noteras med iver, men ingen vet hur långvarig förbättringen kommer att bli. En region kan naturligtvis inte bli jämställd med andra regioner om svårigheterna bara ökar undan för undan och drar med sig den ena nackdelen efter den andra. Man får t. ex. en sänkt bostadsbyggnadskvot, även om den är otillräcklig förut och även om man i sådana områden råkar ha landets sämsta bostadsstandard, procentuellt sett. Det hjälper inte; kvoten sjunker ändå. Väganslagen skärs också ned mer och mer, bussarna dras in, järnvägarna läggs ned, även andra inskränkningar i trafiken företas osv.

I Kalmar län skulle det vara önskvärt med en lokalisering av något statligt företag eller ämbetsverk. Vi har haft många kriser inom länet, t. ex. i vår gamla glasindustri och möbelsnickeriindustri. Dessutom är Kalmar län faktiskt ett av de fattigaste i landet, även om man räknar med Norrlandslänen. Det tänker man kanske inte på, och man tror det väl inte

heller förrän man börjar studera förhållandena närmare. Vi har också den högsta landstingsskatten i hela landet. Allt detta gör att våra tankar kretsar omkring vad som kan göras med lokaliseringspolitikens hjälp. Nu är jag fullt medveten om att många regioner i landet kan beskrivas på ett liknande sätt som jag här har gjort. Och alla har väl det gemensamt att det behövs en snabb upprustning för att nå regional jämlikhet. Vilka åtgärder är då realistiska i vårt fall? Ja, i riksplaneringen är man ju ute och letar efter orter som kan lämpa sig som storstadsalternativ; varför skulle då inte sydöstra Sverige kunna bli ett sådant alternativ? Varför inte förlägga den omtalade socialhögskolan där?

Jag har fått intrycket att det i vårt land är svårare än i andra länder att lokalisera företag till eftersläpande områden. Jag vet inte vad detta kan bero på, men när jag har tagit del av lokaliseringsresultaten i andra länder har jag fått denna uppfattning. I varje fall är det så när det gäller industrilokalisering av såväl små som större företag. Det är möjligt att vi här i landet ställer större krav på företaget från allra första början än man gör i andra länder och att det nystartade företaget i andra länder därigenom får en mjukare start och därmed har större möjligheter att inrätta sig efter förhållandena, så att det kan överleva de första åren. Ett enskilt företag vågar naturligtvis inte etablera sig om man inte är riktigt säker på att företaget kommer att överleva etableringsåren.

Jordbruk och fiske har ju fått en särskild rubrik i denna debatt och behandlas alltså i ett särskilt avsnitt. Men jag vill ändå i detta sammanhang understryka att jordbruks- och skogsbruksnäringarna betyder oerhört mycket för de regionala områden som är värst utsatta för ett sinande näringslivs följder. Jordbruk och skogsbruk borde få större del i de näringspolitiska och regionalpolitiska åtgärderna och målsättningarna än vad som är fallet. Många avfolkningsbygder har utomordentliga förutsättningar för livsmedelsproduktion.

Det allmänna stödområdet får naturligtvis anses vara en tung faktor när det gäller att avväga var de lokaliseringspolitiska åtgärderna skall sättas in. Om jag inte minns fel var det någon som tidigare i debatten nämnde att det upptog 70–75 procent av landets yta. Det är alltså arealmässigt en stor del av landet. Under försöksperioden har 96 procent av lokaliseringsbidragen och 67 procent av lokaliseringslånerna gått till allmänna stödområdet. Men här måste kraftigt understrykas att det finns även andra regioner i landet som har ett mycket stort behov av stöd, och dit hör mitt eget län, Kalmar län. Vi har flera områden i Kalmar län som det är starkt motiverat att ägna samma uppmärksamhet som många områden inom det allmänna stödområdet. Jag tänker t. ex. på Kalmar läns inland, den s. k. skogsbygden, med stark avfolkning i jordbruk och skogsbruk men också med svårigheter för många av dess gamla bassysselsättningar, t. ex. inom glasindustrin, där framtiden är mycket oviss, och inom möbeltillverkningen, där den utländska konkurrensen förorsakar stora svårigheter. Visserligen finns där fortfarande en del präktiga företag, men det räcker inte i längden.

Så har vi Öland, det landskap som fått lägsta antalet nyskapade arbetsplatser i hela landet. Öland ligger statistiskt sett absolut i botten om man ser till det antal nya arbetsplatser som tillkommit på enskilt

initiativ och genom det allmännas försorg. Det vore bra om man kunde få några av de större, välbesuttna företagen att lokalisera filialindustrier dit. Det är nog den säkraste metoden om man vill att företagen skall överleva starten och bli bestående för framtiden. Det har hänt och händer att det dyker upp en och annan privat företagare som vill etablera sig, men de har så stora krav på garantier från kommunernas sida att man inte kan rekommendera de fattiga kommunerna att lämna sådana.

Turismen är visserligen bra – en väsentlig del i lokaliseringen – men den är en osäker grund för en kommuns eller ett områdes framtida bestånd. Turismen kan aldrig ersätta eller bli vad jordbruk, industri, handel m. m. är för en bygd. Turismen kommer, tror jag, alltid att förbli en osäker faktor i en bygds näringsliv, men skall givetvis accepteras som ett komplement, när ett område har naturliga förutsättningar för turism.

Jag skulle vilja vädja till statsmakterna att de, när Ölandsbron blir färdig, inte glömmer att följa upp den satsningen med en förstärkning av näringslivet.

De två av mig här nämnda områdena i Kalmar län kan utökas med vissa delar av det gamla norra landstingsområdet.

Den överenskommelse mellan regeringen och Sveriges industriförbund som träffades i april 1969 om ett närmare samarbete för att få till stånd en ökad och intensifierad lokaliseringspolitisk verksamhet i allmänna stödområdet borde kunna omfatta även områden utanför det allmänna stödområdet.

Den pågående tekniska utvecklingen gör givetvis att redan etablerade företag behöver stora nyinvesteringskapital utan att investeringarna medför fler arbetsplatser. Detta innebär att sysselsättningsutbytet ligger lågt i förhållande till det investerade kapitalet. Denna företeelse uteblir naturligtvis om man lokaliserar till ett jungfruligt område, som inte tidigare har industriföretag. Då får man en kraftigare markerad höjning av sysselsättningen. Sådan lokalisering skulle uppfylla de önskemål som jag framfört när det gäller dessa bygder. Det är enligt min mening inte önskvärt att lokaliseringsmålsättningen inriktas på en ort eller ett fåtal orter i ett län. Man måste i stället i den regionala företagslokaliseringen gå in för en spridning av företagen.

Herr Hagnells anförande var en skarp vidräkning med den näringspolitik och den lokaliseringspolitik som statsmakterna för. Jag vet inte om hans bedömning är riktig – jag kan inte avgöra det på rak arm – men han säger att politiken är felaktig. Om så är fallet skall vi försöka att förbättra den. Och vi skall inte glömma bort de områden som hittills blivit bortglömda, herr talman.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! I årets finansplan framhåller regeringen att en bättre regional balans är ett av målen för 1971 års politik. Denna goda målsättning är att hälsa med tillfredsställelse. Det återstår dock att se om regeringen vill fullfölja den målsättningen.

I den gångna valrörelsen talades det mycket om jämlikhet. Men i vårt land skall vi nog egentligen inte tala om jämlikhet – åtminstone skall vi tala om den med mycket små bokstäver. Detta är ett faktum framför allt

när det gäller jämlikheten mellan olika regioner. Denna fungerar ganska dåligt i praktiken.

Förändringarna i vårt samhälle har lett till en stark befolkningskoncentration till vissa storstadscentra. Andra delar av landet – speciellt skogslänen – har mer eller mindre avfolkats. Allra mest bekymmersamt i detta avseende är att de unga flyttar och att den kvarvarande befolkningen har en hög medelålder.

Då kan man ställa frågan: Varför har ungdomen flyttat ut? Ja, anledningarna är väl flera, men grundorsaken har nog varit bristen på arbetstillfällen. Regeringen har inte lyckats klara sysselsättningen ute i landet. Den har inte i tillräcklig omfattning satsat på lokaliseringpolitiken och regionalpolitiken. I den mån det satsats, har denna satsning kommit i gång för sent. Därför har vi nu – och har haft under lång tid – en arbetskraftsbrist i storstadsområdena men en arbetsbrist i landsorten. Kruxet är att vi inte har utnyttjat landets resurser på ett effektivt sätt. Regeringen har räknat med att arbetskraften skulle flytta in till storstadsområdena i ännu större omfattning än som har skett. Därför har regeringen inte givit landsorten den injektion som är nödvändig för att arbetsmöjligheter skall skapas i landets perifera delar.

Visst har lokaliseringpolitiken givit en hel del sysselsättningsmöjligheter, men inte tillräckligt. Skall man lyckas åstadkomma en bättre regional balans och därmed rättvisa och jämlikhet åt vårt folk ute i landsorten, måste vi även skapa förutsättningar härför. En starkare satsning på vägbyggandet i landsorten skulle onekligen skapa större grundförutsättningar för dessa delar av vårt land. I mitt eget län – Värmland – utgör de svaga väganlagen onekligen en hämsko för våra utvecklingsmöjligheter. Jag måste beklaga att vägverket i årets petita inte har fått bättre resurser; detta trots att vi har en budget på över 51 miljarder kronor.

Investeringar i vägarna ger en mycket god avkastning. Det är en placering som är en av de allra mest räntabla. De svaga anslag som vi nu får i det nordvästra byggnadsdistriktet ger inte arbete ens åt den ordinarie arbetskraften. Då måste det vara fel på något ställe. Det är väl ändå att hoppas att det skall kunna ges möjligheter till högre väganlag. Därmed kan man skapa förutsättningar för en bättre lokaliseringspolitik ute i landsorten.

En annan fråga som för oss i Västsverige har stor betydelse är upprustningen av Trollhätte kanal. Enligt föreliggande utredning skulle en kostnad på ca 45 miljoner kronor ge ett kanaldjup på 5,3 m och därmed skapa betydligt förbättrade transportmöjligheter. Många företag i Vänerområdet har i det föreliggande förslaget sett stora framtidsutsikter när det gäller transporterna. De väntar nu på att regeringen skall lägga fram förslag. En satsning i detta avseende är en av våra förnämsta lokaliseringpolitiska satsningar och en av de mest effektiva. Regeringen prövar nu dessa frågor, och förslag kan bli aktuella. Jag vill med anledning härav säga att regeringen här får lov att arbeta snabbt. Det brådskar.

Även problemet med en bättre isbrytning på Väneren behöver lösas. Händer ingenting på detta område föreligger onekligen stora risker för att

våra möjligheter ytterligare skall försämrats.

Även många andra frågor ha påverkat vår regionala obalans. En av dessa är onekligen jordbrukspolitiken. Det hårda beslut som riksdagen fattade 1967 blev ödesdigert för jordbruket och för landsorten. Jordbrukspolitiken har varit föremål för många kommentarer från denna talarstol tidigare i dag, och jag skall inte ge mig så långt in på detta ämne. Jordbrukspolitiken har lett till att kolossalt många människor har lämnat näringen. Vi befinner oss snart i den situationen att vi inte kan klara vår egen försörjning. Mjölkriskost föreligger redan. 1967 års jordbruksbeslut kommer att bli dyrbart för vårt land. Om vi skall få igång ett jordbruk av önskvärd storlek igen måste det satsas stora belopp ifrån samhällets sida. Detta framhöll vi ifrån centerpartiets sida redan 1967 men vi fick inte gehör för de synpunkterna.

Jag vill peka på ytterligare en fråga som medverkat till den regionala obalansen och det är det sätt varpå bostadskvoteringen sker. Skogslänen, och däribland även Värmland, har fått en kvot som inte alls svarar mot folkmängden. Om vi inte får en tillräckligt stor del av bostadskvoten måste befolkningstalet sjunka. År 1963 fick vi i Värmland 3,7 procent av landets bostadskvot, 1969 fick vi 2,4 procent och 1971 synes vi få 2,3 procent. Storstadsområdena fick 1963 27,3 procent, 1969 39,5 procent och 1971 synes de få 40,6 procent. Det är alldeles klart att många av de yngre ute i skogslänen inte har fått möjligheter till bostad utan har tvingats att flytta. Finansministern var i förrgår inne på denna fråga. Han sade att ingen har tvingats flytta. Men den som inte kan få bostad blir tvungen att flytta, så enkelt är det.

Vi måste enligt min mening få politiken mera inriktad på starka regionalpolitiska satsningar om vi skall kunna bättre utnyttja våra resurser och därmed skapa större jämlikhet för vårt folk. Den trängda situationen på det ekonomiska området i Sverige för närvarande har säkert till allra största delen orsakats av bristen på regional balans. Faktorer som har inverkat är t. ex. den stora omflyttningen av arbetskraft och alla de investeringar som måste ske i anledning därav, förluster på grund av att man inte kan effektivt utnyttja den arbetskraft som finns på många håll i landet. Detta innebär stora kostnader. Det är en mycket väsentlig fråga för hela vårt folk och den har inte blivit tillräckligt uppmärksammas. På ett eller annat sätt måste det enligt min mening bli nödvändigt att göra en utredning eller på något annat sätt klarlägga dessa frågor, som visserligen är svårlösta men så viktiga att de ej kan förbigås utan måste lösas för att alla människor var de än bor i landet skall ha möjligheter att få del av de förbättringar som kan ske.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Statsminister Olof Palme nämnde i sitt inledningsanförande mera i förbigående att det fanns hoppfulla tecken beträffande utvecklingen i skogslänen och att den utvecklingen höll på att vända i en positiv riktning. Det blev ej klart utsagt vilka faktorer som inräknats i statsministerns positiva bedömning, men en kan vara den mindre branta kurvan över det sjunkande befolkningstalet det senaste året i Norrlands-länen. Vi norrlänningar är glada och tacksamma för varje tecken som kan

peka mot ljusare tider för landsändan. I det norrländska kynet ligger väl ett nära släktskap med Runebergs bonden Paavo, med viljan att trots motgångar ständigt ta nya tag och hoppas på bättre tider.

Om statsministerns bedömning är att uppfatta som en extra påhejning, ett extra påskjut, på sin egen regering och alla andra inblandade, vill jag som norrlänning vara med att heja på glatt och villigt. Men är det ett belåtet konstaterande med signaler till oförändrade eller minskade insatser, då ber vi att få protestera.

I årets statsverksproposition säger chefen för industridepartementet att erfarenheterna av det hittillsvarande lokaliseringstödet varit goda och begär ytterligare 1 200 miljoner kronor för nästa treårsperiod, pengar som skall gå till att stimulera företag inom stödområdet. Jag vill kraftigt understryka behovet av dessa pengar, men jag vill också betona att resultatet av den tänkta försöksperioden inte är odelat ljust och att det inte går att ensidigt lita till att det ekonomiska stödet skall ge den ökade effekten, om man bara litar till de nya lokaliseringstillfällena.

När jag säger att erfarenheterna inte varit odelat goda och att en effektivisering behövs i framtiden, utgår jag från en undersökning som gjorts av den s. k. glesbygdsgruppen vid Umeå universitet och där vissa siffror är direkt nedslående. Professor Bylund och hans medhjälpare har studerat effekten hos de företag som fått stöd sedan 1963. De har fått fram att utfallet endast blivit 22 procent gentemot den bedömning som företagen själva gjort om en beräknad sysselsättningsökning. Industridepartementet har självt gjort en beräkning av försöksperioden men räknat från år 1965 och har med den beräkningen kommit ifrån den känsliga femårsgräns som erfarenhetsmässigt finns i etableringsverksamheten, då svårigheter av olika slag på allvar brukar uppträda med inskränkningar och ibland nedläggning av driften. I industridepartementets undersökningar redovisas att 479 företag fått pengar och att detta beräknas ge en sysselsättningsökning på 12 100 nya arbetstillfällen. Verkligheten har sedan stannat på den blygsammare siffran av ca 9 000 nyanställningar. En 60-procentig måluppfyllelse kan inte heller den betraktas som tillfredsställande, allra minst mot den bakgrunden att förväntningarna varit avsevärt mycket högre än de dryga 12 000, som man räknat efter. Det som skiljer glesbygdsgruppens resultat jämfört med industridepartementets är att den senare undersökningen inte belastats av de ökade minussiffrorna från den längre försöksperioden.

Det är alltså en rätt dyster statistik som glesbygdsgruppen presenterar och det finns stor anledning att ägna den skärpt uppmärksamhet när nu ett mera definitivt regionpolitiskt program skall spikas till 1972. Glesbygdsgruppen har också gått vidare i den här problematiken. Det är en specialstudie som ännu inte är helt slutförd, och den visar att de företag som klarat sig bra och haft nytta av lokaliseringsspengarna är de som redan när de fick stödet hade god ekonomi och goda utvecklingsmöjligheter. I det konstaterandet ligger inget förvånande. De företag som hade en god prognos har lyckats bra, andra har lyckats sämre.

De frågor som man har att ställa i detta sammanhang blir då: Vilka ytterligare åtgärder kan vidtas för att förstärka de norrländska företagens möjligheter att hävda sig i konkurrensen? Är det åtgärder som tar sikte

på att ge bättre kreditmöjligheter, stöd till utvecklingskostnader, marknadsföring och försäljning? De norrländska företagen är inte annorlunda än andra företag. När företagen expanderar, kommer också problemen.

Företag utvecklas där de bästa förutsättningarna finns. Problemet är att skapa en företagsvänlig miljö i Norrland som stimulerar till expansion. Här behövs ökade statliga åtgärder för att utjämna klara handikap. Generella åtgärder för förbättring av samhällsservice, industriservice, billigare frakter och energi är exempel på komplement till det ekonomiska stödet med lån och bidrag.

Herr talman! Det jag här sagt om expansionskraften hos de redan starka företagen betyder inte att de nya små företagen inte tas emot med uppräckta händer, även om de bara sysselsätter 10-20 anställda – de kan ju växa. Men de stora företagen är attraktiva med hänsyn till sin styrka och storlek och för de indirekta positiva effekter som de för med sig för andra företag i närheten och för samhället. Då det gäller att få dessa företag att etablera sig i norr har regeringen ett utmärkt stimuleringsinstrument i investeringsfonderna. Många storföretag uppfattar nog ett villkor om etablering i Norrland för att få disponera investeringsfundsmedel som en ganska tvelaktig styrning. De menar att en påtvingad lokalisering kan försämra den internationella konkurrenskraften och den lönsamhet som alla är angelägna om. Men bör vi inte snart ha brutit fördomarna när det gäller den olönsamma etableringen i Norrland? Sveriges Industriförbund har gjort en undersökning bland ett dussintal nyetablerade företag och funnit både trivsel och lönsamhet. Det kan inte vara bara idealism att Scania, Volvo, KF, Asea, ASSA-Stenmans och några till kraftigt har byggt ut sin verksamhet långt utöver de ursprungliga planerna och att t. ex. LM Ericsson på kort tid fördubblat sin personalstyrka i Östersund till ca 700 anställda.

Fram till mitten av juli i år har företag utanför Norrland använt endast 280 miljoner kronor för etableringar i de fem Norrlandslänen. I övriga delar av landet har investerats för 2 700 miljoner kronor. Dessa siffror visar att alltför få har insett – och fått hjälp med att inse – fördelarna av en etablering i Norrland. Industriförbundet som åtagit sig att hjälpa till med informationen och vi norrlänningar själva bör sprida kunskapen om de fördelar som finns med den stabila arbetskraften och den goda kommunala servicen, och staten bör hjälpa till och styra de attraktiva fondmedlen. Sedan avtappningen av Norrland började har 225 000 människor netto flyttat ut – i de flesta fall mot dessa människors önskan. Det är siffror som motiverar extraordinära åtgärder.

En dämpning av konjunkturerna drabbar svårast de områden som redan har de stora bekymren. Redan nu visar arbetslöshetssiffrorna i t. ex. Västerbotten rekordhöga tal, och sysselsättningsläget är mycket dystert. I detta sammanhang vill jag påpeka att den skönmålning som finns i statsverkspropositionen om sysselsättningsläget är direkt felaktig. Min vädjan är att omedelbart starta en del angelägna beredskapsobjekt; det finns bl. a. en del sjukhusbyggen i inlandet som är redovisade som sådana objekt. Det skulle göra vintern mindre hård i denna landsända.

När det gäller att göra vår landsända attraktiv för företag är beslutet

att starta ett industriellt utvecklingsstrum med placering i Skellefteå en glädjande händelse. Utredningen har också arbetat föredömligt snabbt och redan avlämnat ett förslag till organisation och verksamhet. Här finns verkligen chansen att ge det norrländska näringslivet ett ordentligt handtag. Nu gäller det bara att inte stanna på halva vägen utan göra den hela satsningen med forskning, utvecklingsarbete, marknadsföring och försäljning som en enda enhet och med en högre teknisk utbildning som en integrerad del. Det kommer att kosta en hel del pengar, men jag tror det blir väl investerade pengar, som kommer att ge nationalekonomisk återbäring.

För att den lokala effekten av detta industriella utvecklingscentrum skall bli den bästa möjliga måste man också komma till rätta med den snedbalans som just i detta område föreligger mellan den tunga tillverkningsindustrin och administrativa sysselsättningar. Här skulle en utlokalisering enligt den Sjönanderska modellen av t. ex. Postgirot vara utomordentligt värdefullt.

I avsikt att stötta upp sysselsättningsläget i Norrlands inland har regeringen lagt förslaget om lokalisering av ett regemente till Arvidsjaur. Jag skall här inte gå in på de rent försvarspolitiska synpunkterna i denna fråga, men jag önskar ett klart besked från regeringens sida om vad detta beslut egentligen innebär. Just nu åker nämligen en utredning omkring i Norrland och undersöker förutsättningarna för att flytta något av de redan befintliga norrländska förbanden till Arvidsjaur. Det har bl. a. hållits seriösa överläggningar — om man nu kan använda ordet ”seriösa” i detta sammanhang — med företrädare för Umeå kommun om vad en förflyttning av K 4 skulle få för konsekvenser för södra Västerbotten. Om inte ärendet varit så allvarligt, skulle man väl ha sett på den här förbandsrockaden med galghumor, sett det komiska i tanken att försöka lösa sysselsättningsproblemen med flyttningsjobb. Än har det bara varit överläggningar, men jag vill som norrlänning och västerbottning bestämt ta avstånd från dessa tankegångar och ge de ansvariga inom regeringen rådet att snarast plocka tillbaka den här gruppen, som nu åker omkring och sprider oro och misströstan, ty, herr talman, man löser inte sysselsättningsproblemen i Norrland genom förflyttningar inom området.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! När remissdebatten har fortskridit så långt som den nu har gjort är väl det mesta avbetat. Åtminstone har de allra flesta områden berörts, om även kortfattat. Det ämne vi nu diskuterar är arbetsmarknadspolitik och regionalpolitik. Jag vill i korthet ta upp ett par frågor, som kan föras in under denna rubrik.

Låt mig först ta upp en regionalpolitisk fråga. Det gäller inte något regionalpolitiskt problem, som kan hänföras till en begränsad del eller ett visst område av landet utan det är giltigt överallt, även om det har olika tyngd inom olika områden. Vad jag tänker på är landstingens och kommunernas skatteproblem. Herr Larsson i Umeå har för en kort stund sedan berört dessa problem, och jag kan helt instämma i denna del av hans anförande.

För flertalet skattebetalare är kommunalskatten den tyngsta skatte-

bördan. Först vid en beskattningsbar inkomst på över 50 000 kronor uppgår den statliga inkomstskatten för den enskilde till ett större belopp än den kommunala. Förhållandena varierar helt naturligt med hänsyn till den kommunala skattesatsen men för huvuddelen av svenska folket är den kommunala utdebiteringen av allra största intresse. När man på regeringshåll talar om skattesänkningar pekar man emellertid som regel på den statliga skatten. De små lättnader som man åstadkommit på detta plan har för de flesta skattebetalarna förbytts i skattehöjningar när den kommunala utdebiteringen lagts till.

År 1960 var den genomsnittliga kommunala utdebiteringen 14:60. År 1970 — alltså 10 år senare — hade den stigit till 21 kronor. För det senaste året har den genomsnittliga ökningen varit 1:60, och utdebiteringen har alltså stigit till 22:60. Det är en ökning på nära 8 procent på ett år och vi närmar oss med raska steg 25-kronorsstrecket.

Om detta enbart vore ett problem som berör kommuner och landsting, funnes det ingen anledning att ta upp det här i riksdagen. Varje kommun och varje landsting fastställer själva sin skatteutdebitering, och man skulle kunna säga att de har sig själva att skylla för denna utveckling. Men så är inte, som alla känner till, det verkliga förhållandet. Vad vi bestämmer här i riksdagen är i allra högsta grad avgörande för kommuner och landsting.

Herr statsministern visade i sitt anförande under denna remissdebatt på vilka belopp som utbetalas i skatteutjämning och nämnde som exempel att kommunen för en fyrabarnsfamilj i Norrland erhåller 4. 000 kronor genom den kommunala skatteutjämningen. Vad statsministern emellertid inte nämnde ett ord om var de pålagor, som vi genom våra beslut lägger på den kommunala verksamheten. Dels består dessa av direkta avgifter som t. ex. mervärdeskatt och arbetsgivaravgift, dels är det fråga om kostnadsövervältring från stat till kommun. Som exempel på den senare kategorin kan nämnas det kommunala bostadstillägget, som fr. o. m. 1965 helt bestrids av kommunerna. I siffror innebär detta följande. År 1963 uppgick kommunernas kostnader för bostadstillägg till 292 miljoner kronor för att 1970 enligt gjorda beräkningar ha stigit till nära 850 miljoner kronor — alltså en tredubbling. Att detta sätter djupa spår i den kommunala utdebiteringen säger sig självt.

Låt mig ta ett annat exempel som gäller direkta avgifter till staten och som just i dagarna är alldeles särskilt aktuellt. Det gäller den höjda arbetsgivaravgiften och den mervärdeskatt, som gäller fr. o. m. ingången av detta år. Höjningen av mervärdeskatten medför starkt ökade utgifter på såväl kapital- som driftbudgeten. För kommunerna medför höjningarna en kostnadsökning som uppgår till cirka 40 öre per skattekrona. Denna summa varierar helt naturligt ganska mycket från kommun till kommun, men de siffror jag nu anför hänför sig till en medelstor svensk stad, som inte i något avseende för en särskilt extrem politik. För landstingen innebär det enligt vad landstingsförbundet räknat fram en genomsnittlig höjning av utdebiteringen med 25 öre per skattekrona för att täcka merutgifterna till staten.

Till detta kommer sedan höjningen av arbetsgivaravgiften med 1 procent. Detta medför en höjning av utdebiteringen med 9-10 öre per

skattekrona för kommunen och något öre lägre för landstingen. Om vi summerar enbart dessa höjningar av arbetsgivaravgiften och mervärdeskatten, kommer vi fram till att de medför en kostnad per skattekrona, utöver vad som tidigare har uttagits, på mellan 80 och 90 öre. Denna höjning av skattetrycket är alltså kommunen tvingad att göra utan att få ett enda öre mer för sina egna behov, endast för att täcka merutgiften till staten.

Samtidigt vet vi vilka problem som kommuner och landsting brottas med på grund av ökade krav bl. a. för sjukvård, äldreomsorg, långtidsvård, socialvård m. m.

Här har tidigare talats om vad avtalsverkets låglönebud medför för den enskilda och offentliga företagsamheten. För kommuner och landsting kommer det att medföra dryga kostnader. Detta, herr talman, skapar ett mycket bekymmersamt läge för kommuner och landsting. Men det är inte bara ett ekonomiskt bekymmer. Det medför också att den kommunala självstyrelsen urholkas genom att utvecklingen genom beslut, som ligger utanför den kommunala självstyrelsens inverkan, redan är ekonomiskt bunden. Och detta sker i ett skede då alla tycks vara överens om nödvändigheten av ökad och fördjupad demokrati och självstyrelse. Om det skall ligga någon mening i dessa strävanden, måste åtgärder till för att hejda den statliga ekonomiska bindningen av kommuner och landsting och det med det snaraste.

Om vi ser det här ur regionalt begränsade synpunkter, vilka kommuner och landsting är det då som drabbas hårdast i de fall jag här har tagit upp? När det gäller arbetsgivaravgiften är det de kommuner och landsting som ligger i högre dyrort – och dit hör, som vi alla vet, bl. a. stora delar av Norrland – eftersom lönesumman per capita är högre där än i områden som tillhör lägre dyrort.

Herr talman! Låt mig med några ord beröra en annan fråga, som väl närmast kan rubriceras som en arbetsmarknadsfråga. Det gäller befäls-situationen inom försvaret. Försvaret har i den här remissdebatten liksom de senaste åren fått en mycket styvmoderlig behandling. Jag skall inte ta upp någon försvarsdebatt, men jag kan inte underlåta att beröra denna för försvaret så viktiga fråga. Som bekant är för kammarens ledamöter, har vi ettoroande stort antal vakanser i våra befälskadrar inom samtliga försvarsgrenar. Vid en interpellationsdebatt med försvarsministern i andra kammaren under höstriksdagen hade jag tillfälle att med siffror redogöra för vakansläget inom olika kårer och försvarsgrenar.

I årets statsverksproposition redovisas bl. a. ÖB:s syn på befälsfrågan. Han säger att den ökning av fast anställd personal som är önskvärd och som borde ske under budgetåret 1971/72 och senare under perioden inte är realistisk med hänsyn till de senaste årens ökade rekryterings-svårigheter och ökade förtidsavgångar. ÖB anser att antalet anställda kommer att minska kraftigt under den kommande perioden, om inte åtgärder snabbt vidtas och nya metoder prövas för att förbättra personalläget och hejda nuvarande allvarliga vakansutveckling. Tyvärr tror jag att ÖB har alldeles rätt då han kommer fram till denna prognos i fråga om personalläget inom försvaret.

I den interpellationsdebatt jag tidigare hänvisat till såg försvars-

ministern optimistiskt på befälsläget och hänvisade bl. a. till det förslag om ändrad tjänsteställning som inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att genomföras. Personalkategorierna underbefäl och underofficerare slopas, och alla kommer att benämnas officerare. Detta trodde försvarsministern skulle få stor betydelse för rekryteringen. Nu liksom då håller jag med försvarsministern om att denna reform i viss mån kommer att befrämja rekryteringen och kanske även i viss utsträckning hejda flykten från försvaret. Men någon verklig lösning av frågan är det inte. Det är en benämningsfråga, som kommer att ha betydelse främst, skulle jag vilja påstå, ur trivselsynpunkt, och det är i och för sig mycket viktigt. Men frågan i sin helhet är inte så enkel. Problemet ligger betydligt djupare än så. Kunde man lösa det genom att kalla samtliga militära befäl för officerare, skulle det ju vara en enkel sak. Nej, frågan är för den militära personalen av ekonomisk art och av allra högsta angelägenhetsgrad. Det är fråga om en rimlig ersättning för det många gånger både otacksamma och svåra arbete som, skulle jag vilja säga, främst den militära läraren och trupputbildaren har att genomföra, ett lärararbete som ställer stora krav på dess utövare. Den militära personalen bär också var och en på sin post ett stort ansvar för att det utbildningsmål uppnås som är fastlagt av Sveriges riksdag. Utbildningsrapporterna från det senaste utbildningsåret röjer på denna punktveckan från flera håll och allvarliga brister har redovisats.

Vad vi behöver, herr talman, är en ny befälsordning, en ny, för hela försvaret gemensam befälsordning som är utformad och uppbyggd efter vårt nuvarande utbildningssystem i det civila samhället och som bättre ansluter till dagens krav än vad den nuvarande splittrade befälsordningen gör. Om vi skall ha två befälskårer eller en gemensam kår med två karriärer kan diskuteras. Men vad som är absolut nödvändigt är att åtgärder för att förbättra befälsläget och arbetsförhållandena inom försvaret vidtas snabbt och genomgripande. Jag hoppas att en samordnad utredning av detta slag snarast kommer till stånd.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Under det senaste året har det skett en ganska markant förbättring i befolkningsutvecklingen i skogslänen. Det har redan konstaterats i denna remissdebatt. Befolkningssiffrorna vid det senaste årsskiftet visar att tre av länen, Värmlands, Västernorrlands och Gävleborgs län, har ökat folkmängden – Värmlands visserligen bara med 50 personer, Västernorrlands med 200 och Gävleborgs med 900. I de övriga skogslänen har det varit en fortsatt folkminskning, men den är ändå betydligt mindre än den varit under de senaste åren.

För de sju skogslänen totalt uppgick folkminskningen 1969 till ungefär 10 000 personer och 1970 stannade den vid drygt 2 000. Frågan är vilka slutsatser man kan dra därav. Det är inte första gången som vi har haft en sådan förändring.

Om vi går tillbaka till åren 1966–1967, finner vi att det då också skedde en markant uppdämning av befolkningsströmmen norrifrån till de södra och mellersta delarna av landet. Men vi skall observera att vi den gången hade en betydande konjunkturavmattning. Folk reste inte söderut

eftersom det inte fanns möjlighet att få något arbete där. Under 1970 har vi lyckats bromsa upp utflyttningen från skogslänen, och likväl har vi haft en högkonjunktur som aldrig förr i vårt land. Det har funnits stark efterfrågan på arbetskraft i södra och mellersta Sverige. Men likväl har vi i stor utsträckning lyckats vända strömmen.

Man kan naturligtvis utgå ifrån att förändringen hör samman med att också konjunkturförbättringen kommit att nå skogslänen. Inte minst för skogsnäringsarna, för skogsbruket och de industrier som sysslar med skogens produkter, har utvecklingen under 1970 varit gynnsam. Men jag menar i alla fall att det inte råder någon tvekan om att vi kan se ett direkt samband med de lokaliseringpolitiska insatserna som nu börjar mogna ut på olika håll i skogslänen.

På en del håll har man under den senaste tiden betecknat de hittillsvarande effekterna som otillfredsställande, och den näst föregående talaren hade anledning upprepa vad som sades redan i fjol i riksdagen om de uppgifter som framkommit från den s. k. glesbygdsutredningen i Umeå. Jag hade då tillfälle att lägga till rätta en del missförstånd.

Inrikesdepartementet har lämnat de siffror som herr Ångström nämnde. Det är självfallet inte så att vi på något sätt försöker vilseleda – det har vi ingen anledning att göra – men departementets utgångspunkter har varit andra än Umeå-undersökningens. Jag kan emellertid inte se att det finns någon anledning att, som man har gjort vid undersökningen i Umeå, räkna in resultatet av de statskommunala beredskapsarbetena i den lokaliseringspolitik som vi nu skall försöka utvärdera. Den började först 1965, och departementet har redovisat resultaten av de lokaliseringpolitiska insatser som har gjorts efter 1965. Jag vill upprepa att de 529 företag som fram till och med 1969 fått lokaliseringstöd hade uppgivit att sysselsättning skulle skapas för 15 600 personer. Vi konstaterade vid förra årsskiftet att 9 300 personer, alltså ungefär 60 procent av vad som hade utlovats, hade beretts sysselsättning.

Det är värt att understryka att när man gör en sådan beräkning, där vi tar med alla beslut som har träffats fram till en viss tidpunkt och undersöker vad effekten har blivit, får vi naturligtvis inte med resultatet för de företag där beslut har träffats kanske bara någon vecka innan beräkningsperioden går ut. Därför kunde vi i fjol komplettera med upplysningarna att företagen beräknade att under 1970 ytterligare 3 800 personer och under 1971 ytterligare 2 600 personer skulle beredas sysselsättning. Jag kunde i fjol säga – och jag upprepar det nu – att det fanns mycket god överensstämmelse mellan de utfästelser som hade gjorts och vad som verkligen hade realiserats under den tid för vilken vi gjort beräkningarna.

Vid det senaste årsskiftet gjorde vi en liknande undersökning; det är således helt färsk siffror som jag nu skall anföra. Vi har funnit att för tiden t. o. m. det senaste årsskiftet har 623 företag fått lokaliseringstöd – då räknar jag fortfarande från den 1 juli 1965, när vi började med denna stödverksamhet. Dessa 623 företag hade i sina ansökningar uppgivit att stödet skulle komma att medföra en sysselsättningsökning på totalt 19 800 personer, varav 13 500 inom det s. k. stödområdet.

Undersökningen visar nu att den faktiska sysselsättningsökningen i dessa företag är 13.950. Det innebär att något mer än 70 procent av den uppgivna sysselsättningsökningen hade realiserats vid årsskiftet. För stödområdets del var den faktiska ökningen 8 500 eller 63 procent av den beräknade. Vi har naturligtvis anledning att nu liksom fallet var i fjol räkna med att efter hand som investeringarna färdigställs kommer siffrorna att stiga; vi kommer att få se fortsatta resultat av dessa satsningar.

De siffror som jag här har angivit hoppas jag skall göra slut på de spekulationer som allt som oftast förekommer om att vi skulle försöka skönmåla läget. Det finns ingen anledning för oss att göra det. Eftersom vi alla här i riksdagen är med om att besluta om utformningen av stödet och ge anslag till det är det väl också av intresse för oss att få reda på vilken effekt som uppnås.

Den undersökning som Industriförbundet har gjort och som också åberopades här i debatten — kanske med litet större respekt — visar samma utveckling som den jag har beskrivit.

Vad den geografiska fördelningen av lokaliseringsstödet beträffar vet vi ju att det i stor utsträckning har kommit att gå till det norrländska kustområdet. Det avspeglas också i befolkningssiffrorna, som visar en gynnsam utveckling för en rad av kuststäderna ända uppifrån Luleå och ned. Jag tror att Luleå hade en folkökning år 1970 på 1 100 — men jag skall erkänna att det inte har gjorts så förfärligt stora lokaliseringspolitiska insatser där. Ser vi på Sundsvall, som har en ökning på 1 000 invånare, kan vi säkerligen ha anledning att säga att en hel del av den åstadkommits genom de insatser som har gjorts i den staden.

Jag tror att vi kan erkänna att stödåtgärderna hittills inte har fått den effekt som vi gärna hade velat ha i de inre delarna av Norrland. Det är egentligen bara Östersund som är ett verkligt glädjande undantag. Där har vi kunnat notera en folkökning med 700 personer, och i den staden har genom de stödåtgärder som har vidtagits under de senaste åren tillkommit flera företag, som utvecklats på ett mycket gynnsamt sätt.

Det blir alltså för oss en huvuduppgift att i den fortsatta lokaliseringpolitiken helt allmänt försöka få till stånd ett större intresse hos företagen för att utnyttja möjligheterna att med bidrag och lån av samhället investera i stödområdet. Jag vill i det sammanhanget särskilt understryka betydelsen av att vi försöker stimulera företagen till att välja etablering i de inre delarna av Norrland. Flera talare har här från talarstolen redan deklarerat samma inställning, så på den punkten kan vi väl notera att vi har riksdagens fulla stöd för vår argumentering och vårt arbete.

Herr Lorentzon citerade vad som sagts i huvudtiteln om lokaliseringsstödet. Inom parentes sagt är det väl i och för sig värdefullt att vi diskuterar språkfrågor och försöker klara ut om innehållet är det rätta i anslagsbenämningarna, men jag tyckte att det var en svaghet i herr Lorentzons inlägg att han fäste sig så mycket vid formella saker. Det enda han hade att tillföra debatten var egentligen ett hän av de insatser samhället gör. Arbetsmarknadsstyrelsens insatser förringade han på ett märkligt sätt. Över huvud taget förbluffade mig herr Lorentzons inlägg,

ty han uttalade sig inte alls om det som ändå har skapat svårigheterna i sammanhanget, nämligen bristerna inom det enskilda näringslivet och de strukturförändringar som har pågått där.

Visst kan vi väl finna andra benämningar än "stödområde". Vi har faktiskt funderat över om vi skulle kunna hitta någon annan benämning. Men jag tror inte att flertalet människor uppfattar benämningen stödområde som så deklasserande som herr Lorentzon ville göra gällande. På samma sätt kan det, när det gäller begreppen skyddad verkstad och skyddad sysselsättning, vara svårt att finna beteckningar som beskriver det rätta förhållandet, men ett faktum är att denna verksamhet är skyddad inte minst på det sättet att de vanliga, hårda ekonomiska kraven, som gäller i samhället i övrigt, inte gäller här. Sysselsättningen är säkrad i så måtto att man inte släpper in den vanliga konkurrensmentaliteten och den stränga ekonomiska kalkylen som ett underlag för verksamheten, utan den skall pågå med sikte på att ge människorna sysselsättning. Mer har jag inte att säga med anledning av herr Lorentzons anförande.

Jag vill dock framhålla att när vi räknat upp anslagen till dessa åtgärder så är det i den övertygelsen att detta stärkta bidrag verkligen skall ha betydande möjligheter att åstadkomma en utveckling som vi gärna vill ha till stånd. Jag vill också understryka vad som tidigare sagts, att det har gjorts åtskilliga satsningar på det kommunala området, som bör övertyga företagen när det gäller att välja en lokaliseringsort för ny eller utvidgad verksamhet inom de nordliga områdena av landet.

Jag tror säkert att ni observerade att vi under hösten bedrev en informationskampanj i form av annonsering och broschyrer. Denna verksamhet kommer nu att följas upp genom etableringssamråd. Åtminstone när det gäller företag som överväger etablering i storstadsområdena tror vi att det nya samrådsförfarandet skall kunna ge oss möjligheter att åstadkomma en viss utlokalisering. Vi räknar med att denna nya verksamhet skall träda i funktion den 1 april i år.

Det har också sagts en del om sysselsättningssituationen i detta sammanhang. Vad som har varit mycket glädjande är att antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor under år 1970 har ökat med 50 000. Det har också skapats ökade möjligheter till sysselsättning för de handikappade under denna period, även om vi gärna skulle se ett ännu bättre resultat.

Jag skall inte nu befatta mig med frågan om den äldre arbetskraften, men det framstår fortfarande såsom helt omotiverat att vi med en så stark efterfrågan som vi haft på arbetskraft skulle behöva låta så många äldre gå utan sysselsättning.

Men även om jag måste göra dessa reservationer blir resultatet, att antalet sysselsatta i vårt land under de senaste två åren har ökat med ca 2 procent per år. Det är den starkaste utveckling vi haft under hela 1960-talet.

Samtidigt har arbetslösheten varit låg under år 1970. Om vi håller oss till arbetskraftsundersökningarna framgår det att vi år 1970 haft en större andel av befolkningen i sysselsättning än vad vi hade året dessförinnan. Arbetskraftsundersökningarna för den aktuella situationen visar också ett ganska positivt resultat. Låt oss konstatera som någonting glädjande att

tiotusentals familjer i vårt land under 1970 har fått bättre försörjningsmöjligheter. Men de som trätt ut på arbetsmarknaden måste nu ha rätt att behålla sitt arbete. Även när konjunkturen vänder är det angeläget att kvinnorna får stanna kvar i arbetslivet och att man inte tillämpar den metoden, att de som nu kommit in skall bli de som man i första hand gör sig av med.

De aktuella siffrorna som publiceras i dagens tidningar visar, att vi i mitten av denna månad hade en större arbetslöshet än vid samma tidpunkt i fjol. De publicerade siffrorna är 57 752 nu mot 46 340 i fjol.

Vi kan säga att uppgången har varit märkbar i alla områden av landet – i skogslänen, i storstadslänen och i övriga län. När det gäller skogslänen är emellertid utvecklingen inte oroande. Det är visserligen en ökning från 21 281 till 23 262, men vi kan ändå konstatera att förändringen inte är så stor. Vi skall också observera att vi jämför med fjolårets situation som var absolut unik. Sysselsättningen var då högre än den egentligen varit någon gång tidigare och arbetslösheten var därmed låg.

Jag säger inte detta för att skönmåla. Vi skulle naturligtvis ha önskat att de ifrågavarande siffrorna inte ökat, men det är inte lätt att klara byggnadsverksamheten på ett sådant sätt att den kan löpa året runt oberoende av väderlekens växlingar osv. Vi kommer naturligtvis att följa utvecklingen med stor uppmärksamhet, och det framgår också av huvudtiteln att vi har resurser att sätta in i fråga om beredskapsarbeten om så skulle vara påkallat i ökad utsträckning.

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga mitt inlägg, men det är ett par av de tidigare anförandena som jag har anledning att något kommentera.

Herr Hagnell gav en beskrivning av förhållandena som på sitt sätt var okunnig. Tydligen utgick herr Hagnell från att det inte finns något samspel mellan arbetsmarknadsverket och bostadsstyrelsen och att lägenheterna fördelas utan att man har någon som helst uppfattning om den industriella utvecklingen i våra olika kommuner. Så förhåller det sig ju inte, utan bostadsbyggnadsprogrammen upprättas i kontakt med kommunerna, som har stora möjligheter att bedöma detta. Länsbostadsnämnden gör sin bedömning, och bostadsstyrelsen försöker naturligtvis att så långt som möjligt ta hänsyn till de lokala värderingarna. Det är alltså länsbostadsnämnderna som får göra åtskilliga av dessa överväganden och avvägningar. Och det är ett faktum att när vi lämnar de extra tilldelningarna utöver den grundtilldelning som ges vid årrets början, så sker det regelmässigt ett samråd mellan bostadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen om till vilka orter dessa s. k. extrakvoter skall fördelas just med hänsyn till att man skall möta behovet av bostäder för att tillgodose bl. a. industrins efterfrågan.

Jag tycker faktiskt att åtminstone som orden föll när Hans Hagnell stod här i talarstolen, så verkade det som om han inte kände till att det förekommer ett samarbete på detta område. Han pekade också på att utbildningen inte var anpassad till arbetsmarknaden. Jag skall inte gå in på det. Däremot tog herr Hagnell upp frågan om invandringen på ett sätt som ger mig anledning att reagera.

Visst kan man säga att invandrarna i rätt betydande utsträckning har

gått till låglöne företag. Men om vi sätter oss ned och studerar var den utländska arbetskraften är sysselsatt får vi inte detta intryck – det är ett faktum att det är en jämn fördelning över de olika näringarna. Jag vill emellertid inte förneka att det under det senaste året kan ha förekommit en betydande tillströmning just till textilindustrin. Den strömmen av arbetskraft har kommit från Finland. Flyttningen från Finland till Sverige har under den senaste tiden varit så kraftig att den har väckt oro i Finland. Vi håller emellertid kontakt och diskuterar de frågorna.

Jag tror också att det från både svensk och finsk synpunkt vore önskvärt att få en bättre kontroll över strömmen av arbetskraft över gränserna. Men vi har ju en fri nordisk arbetsmarknad. Det är en sak att anmärka på att 13 000 människor går till låglöneanställningar inom vår textilindustri, men på vilket sätt skall man rätta till det? Om det kommer arbetslösa från Finland – jag antar att de som flyttar hit är arbetslösa – som trots allt i textilindustrin kan få löner som ligger vida över vad som erbjuds i det egna landet, så är det svårt att utan vidare säga att det ligger något moraliskt förkastligt i att vi i de fyra nordiska länderna har en gemensam hushållning med arbetskraften och med utbudet av arbetstillfällen. Resultatet kan ju ändå totalt sett bli till fördel.

Jag tror emellertid att jag förstår vad herr Hagnell menar. Han vill att vi genom att hålla tillbaka på invandringen skall utöva en viss press på företagen och få dem att rationalisera. Men det kan vara mycket svårt för ett företag som saknar 25-30 procent av den behövliga arbetsstyrkan. Om man inte kan mobilisera den arbetskraften kanske det inte längre blir lönsamt att driva företaget. Det är sådana synpunkter som kommer in i sammanhanget. Därför har jag en viss förståelse för att fackförbunden, när de blir tillfrågade om de kan tänka sig att medverka till import av utländsk arbetskraft trots allt ställer sig positiva till den importen.

Det var huvudsakligen på dessa två punkter som jag tyckte att herr Hagnells beskrivning inte var riktigt rättvisande, och jag hoppas att jag med detta mitt inlägg har kunnat i någon mån förtydliga vad herr Hagnell sade. Jag tror knappast att Hans Hagnell menar att vi skall avstå från att tillämpa principen om en fri nordisk arbetsmarknad.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inga större invändningar att göra mot de synpunkter som herr Holmqvist här tog upp. Det rör sig mest om nyanser. Vi skall givetvis inte gå från 100 procent till 0, utan här diskuterar vi förändringar inom marginalen – som det står i statsverksbudgeten.

Vad sedan befolkningsutvecklingen i skogslänen beträffar har jag studerat siffrorna för Gävleborgs län, och det är riktigt att befolkningen där har ökat. Den har minskat i det ena landskapet men ökat något i det andra, och resultatet har blivit en ökning i länet på några hundra människor. Men låt oss se på en annan mycket intressant siffra i sammanhanget, nämligen födelsetalet. Den siffran visar att det är ett sjukt område. Födelsetalet ligger nämligen vid 11 1/2 promille, och det är inte ett födelsetal som man kan upprätthålla en befolkning på! Låga födelsetal är också något som utmärker Norrlandslänen. Vi gick igenom

den statistiken mycket noggrant i det gamla bankoutskottet, och vi tog in uppgifterna från statistiska centralbyrån. Siffrorna visar att Norrlands-länen håller på att förgubbas. Därför är de gynnsamma befolknings-siffrorna litet missvisande, om man ser det hela på litet längre sikt. Det promilletal jag nämnde för Gävleborgs län ligger under genomsnittet för Sverige. Det visar vad det här är fråga om. Vi skall alltså glädja oss åt vad herr Holmqvist här sade, men man bör också vara medveten om riktigheten i vad jag anförde.

Sedan kommer jag till den kinkiga frågan om arbetsmarknaden och hur stor vi skall göra den. Inrikesministern påpekade att det förekommer samarbete mellan AMS och kungl. bostadsstyrelsen om hur man skall fördela kvoterna. Ja, jag vet det. Jag står inte helt främmande för de här sakerna; jag har varit med i riksdagen i 15 år, och jag har haft anledning att studera detta även från andra utgångspunkter. Men det var inte det det gällde. Vad det gällde var totalsiffran. Det är ett faktum att, som jag sade, bostadsproduktionen minskade förra året. Importen av arbetskraft nådde samtidigt rekordhöjd. Den uppgick till 50 000 netto – det var alltså 50 000 fler personer som flyttade in i landet än som flyttade ut. Detta borde väl återspegla sig i totalsiffran! Om man har en reglerad bostadsmarknad och inte vill eller kan släppa till flera bostäder, då skall man icke bygga upp getton utan då skall man akta sig för att släppa in människor som inte kan få bostäder; att det skapar sociala problem tror jag vi alla är överens om.

Herr Holmqvist undrade vad vi skulle göra när vi nu har en fri nordisk arbetsmarknad. Jag vill säga: Fri nordisk arbetsmarknad – ja! men låt inflyttningen gå igenom arbetsmarknadsstyrelsen, så att man ser till att det finns bostäder för dem som kommer hit. Det har ändå slutits ett avtal, i vilket de fackliga organisationerna tillsammans med regeringen har skrivit under att man i fråga om annan arbetskraft skulle se till att det fanns bostäder och hygglig arbetsplats. Inte heller de människor som kommer från de övriga nordiska länderna skall luras eller inges falska förhoppningar om att det finns bostäder som väntar på dem – de har inte alltid varit i de olika städerna och sett barackerna. Också med en fri nordisk arbetsmarknad kan inflyttningen från övriga Norden gå genom arbetsmarknadsstyrelsen, så att den svarar för att det finns bostäder och arbete som ger hygglig lön, inte, som herr Holmqvist sade, i förhållande till lönerna i Jugoslavien, Turkiet, Grekland eller Finland – vi skulle alltså vara nöjda med att de människor vi importerar har bättre betalt här än hemma – utan i förhållande till låglönefordringarna i det här landet – för det är det här landets problem vi skall lösa.

Herr ÅNGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern berörde mina varningar för att ta den lilla ljusningen i befolkningssiffrorna som ett tecken på att allt håller på att vända och att utvecklingen börjar gå i rätt riktning. Han påpekade att ljusningen inträffat trots att det hade förekommit en överhettning av konjunkturerna i de övriga delarna av landet. Till det vill jag säga att vi haft kännning av högkonjunkturen även i Norrland. Det har varit bra sysselsättning i skogen. Vi norrlänningar är ju nu en gång så funtade att

»vi flytt int» om vi inte måste, och nu har vi haft arbeten. Det är därför först när konjunkturerna dämpas som lokaliseringsinsatsen sätts på verkligt prov. Jag vill spara mitt omdöme till dess; jag vill bara uttala ett varningens ord.

Redovisningen av undersökningen vid Umeå universitet gjorde jag också för att betona att det nog behövs en längre period än från 1965 och framåt som underlag för att bedöma säkerheten i de lokaliserade företagen. Jag tror att det är nödvändigt att få den bättre bedömningsgrunden med en längre prövotid innan man kan dra några definitiva slutsatser av den hittills förda lokaliseringpolitiken. Vi behöver nog i dagens läge också andra åtgärder för att förbättra industrimiljön och för att på andra sätt förstärka effekterna av de lån och bidrag som ges. I det sammanhanget tror jag att investeringsfonderna är ett värdefullt styrningsinstrument.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag fick från talarstolen den uppfattningen att inrikesministern lyssnat ganska uppmärksamt till mitt anförande. Efter vad jag förstår har han ändå inte fattat vad jag sade. Han säger att jag inte med ett ord nämnde vad som verkligen orsakar svårigheterna i Norrland – det privata näringslivet. Jag använde visserligen inte det uttrycket utan ordet "storfinansen". Jag tyckte att jag var verkligt grundlig när jag talade om hur man bildligt talat skurit guld med täljknivar i Norrland, hur man exporterat dessa miljardvinster söderut inom Sverige eller till utlandet i stället för att investera i Norrland. Jag skildrade sedan hur samhället får träda till och hur det i verkligheten står till i Norrland.

Det är inte jag som myntat begreppet att bland andra arbetsmarknadsstyrelsen måste uppträda som städgumma – det har andra än jag gjort. Man får dock i dag den uppfattningen att arbetsmarknadsstyrelsen måste vara städgumma när storfinansen och det privata näringslivet så absolut vägrar att satsa på Norrland – även om de inte har misslyckats i och för sig. Privata intressen gör maximala profiter på helt andra ställen.

Hurudana är lönerna för pappers- och massaarbetarna? Låt mig ta ett exempel från Kramforsområdet. Kramfors stad betalar sin kvinnliga städpersonal kronor 9:36 i timmen. Dessa kostnader tas ut över Kramforsbornas skattsedlar. Men SCA betalar pappers- och massaarbetarna – med alla tillägg – kronor 9:20 i timmen trots att detta bolag under de två senaste avtalsåren har redovisat en vinstökning om 370 procent. Sådant är det verkliga förhållandet!

Det blandekonomiska samhällssystem som vi har här i landet kan inte ta sig andra uttryck när man använder sådana hjälpmedel och stödåtgärder som dem jag försökt beskriva tidigare.

Sedan må man använda vilken form eller vilket namn man vill, men när Ni kommer till Norrland, herr Holmqvist, tala då med de människor som tvingas arbeta i de skyddade verkstäderna! Det är inga muntra ansikten man får se eller uppmuntrande samtal man får föra med dessa människor.

Norrland förlorar sin ungdom. De äldre blir kvar. Norrlands framtid, fram till 1980, är mycket mörk om man skall tolka inrikesministern på

det sätt man måste göra när han inte har något att svara på frågan: Får Norrland några industrier av värde under den närmaste framtiden? Den frågan berörde inte inrikesministern, och det var ändå den viktigaste, också i mitt anförande.

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern sade att utvecklingen inte är oroande inom skogslänen. Ja, det beror på hur man ser på dessa frågor. Jag måste säga att det verkligen oroande – det kan man finna om man noggrant studerar medelåldern och vilka som flyttat ut – är att de unga har flyttat. Många av dem har flyttat i brist på arbete. Många skulle dock ha kunnat få arbete, men de har inte fått bostäder. Det kan kanske anföras att det finns en hel del bostäder ute på landsbygden som inte utnyttjas. Det är visst och sant. Vi skall dock ha klart för oss att en ung familj som sätter bo vill – även om den bor på landsbygden – ha en ny bostad i likhet med andra människor. När det inte finns någon ny bostad flyttar familjen. Utvecklingen går oändligt fort när de unga flyttar. Då minskar födelsetalen, och då minskar också den del av befolkningen som deltar i produktivt arbete. Redan nu föreligger en sådan situation i skogslänen och i skogsbruket, där arbetskraften inte räcker till. Det är detta som är farligt. Det måste finnas ett allsidigt näringsliv så att man kan erbjuda arbetstillfällen åt människorna över hela länen – och därmed skapa en levande bygd. Det är en nödvändighet för hela landet.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag skall inte försöka locka till nya repliker och ökad tidsutdräkt.

Jag vill till herr Hagnell och även till herr Jonasson säga att det bostadsprogram som vi håller är ett väldigt högt siktande program. Vi producerar ju flera bostäder i vårt land per tusen invånare än man gör i något annat land. Det har vi gjort under en följd av år, och vi tänker göra det i fortsättningen. Trots den höga målsättningen kan vi inte bygga bostäder överallt där man i och för sig skulle önska att få bostäder. Vi måste göra en bedömning av var behovet är störst. Jag tror att herr Jonasson menar att bygger man bara bostäder, flyttar folk dit, och då blir det också arbetstillfällen. Det är dock inte så.

Då har jag större respekt för herr Hans Hagnells synpunkt att vi i hög grad måste tillgodose behoven där de är störst, där vi har en industri som kan utvecklas och där vi kanske har möjligheter att genom den satsningen förbättra landets ekonomi över huvud taget. Men vi kan inte gå väsentligt utöver det program riksdagen har fastställt. Där har vi en begränsning. Vi kan alltså inte tillmötesgå industrin när den kommer med sina anspråk på så och så många bostäder. Vi måste svara att endast måttliga anspråk kan tillgodoses. Jag håller med om att vi naturligtvis skall hålla fast vid den utgångspunkt som finns, nämligen att den invandrande arbetskraften skall ha lika bra bostäder och samma sociala förmåner som den svenska medborgaren. På den punkten har man ingen anledning att göra några eftergifter.

Det är i och för sig anmärkningsvärt att vi inte bara under fjolåret

81

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

kunde ta emot 50 000 invandrare utan även under 1969, kunde klara en hade praktiskt en lika stor invandring. Att 100 000 människor under loppet av två år har kunnat finna bostäder i vårt land är någonting ganska egendomligt. Det har på något sätt funnits en elasticitet i vårt bostadsbestånd som har kunnat utnyttjas. Det kanske i vissa fall har lett till ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser. Det får dock absolut inte leda till att vi tar i anspråk sådana bostäder som bör mönstras ut såsom undermåliga och godtar dem såsom bostäder för den invandrande arbetskraften. På den punkten vill jag gärna ansluta mig till vad herr Hagnell tydligen menar.

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Den totala satsning på bostäder som vi gör i detta land kanske inte är så mycket att kritisera, ty våra möjligheter är begränsade, och då får vi rätta oss därefter. Men vad jag har påtalat, herr inrikesminister, är fördelningen mellan olika delar av vårt land. Finns bostäder stannar nämligen ungdomarna kvar. Det är inte fråga om att få dem att flytta tillbaka, det kan ske endast i något enstaka fall. Det kan dock vara fråga om att bereda dem möjligheter att stanna kvar där de trivs, där de vill bo och arbeta.

Enligt de siffror som jag angav i mitt inledningsanförande t. ex. beträffande Värmland – de är representativa för skogslänen – hade vi 1963 3,7 procent av bostadskvoten men 1971 endast 2 procent. Det måste bli alldeles snedvridet. Genom denna snäva tilldelning kommer landsorten att drabbas hårt. Många av våra ungdomar, herr inrikesminister, skulle gärna stanna exempelvis i Karlstad, men inte heller där är bostadskvoten högre. Då flyttar de till andra områden, där bostadskvoten är högre. Så är förhållandet i verkligheten. Om man finge en större kvot för länet som sådant och Karlstad finge disponera denna, kunde ungdomarna få stanna kvar åtminstone där. Det vore väl att föredra framför en flyttning till storstadsregionerna, och det skulle också vara bättre för landet i dess helhet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Denna långa för att inte säga gigantiska debatt får ett försonande drag när meningsutbyten sådana som det vi nyss har bevittnat blossar upp och ger litet extra krydda åt den omsorgsfulla redovisning av den politiska situationen som vi för närvarande är i färd med att göra.

Jag skulle gärna vilja instämma i vad inrikesministern nyss sade i ett inlägg, nämligen att utvecklingen i Östersund var ett glädjande undantag från utvecklingen i stort i Norrland och i Norrlands inland. Jag hoppas att inrikesministern håller detta i minnet. Östersund är en ort väl värd att satsa på när det gäller regionalpolitik och arbetsmarknadspolitik. Tyvärr är det så att Östersund är ganska unik för det norrländska inlandet. Östersund kan inte som centralort trots den glädjande utvecklingen kompensera den negativa utveckling som drabbar stora delar av det

norrländska inlandet för övrigt.

Min avsikt är att något dröja vid regionalpolitikens allmänna och mera långsiktiga arbetsvillkor. Det är ur densynpunkten tillfredsställande att notera att bättre regional balans i finansplanen anges som ett av de centrala målen för den ekonomiska politiken under år 1971. När vi vid fjolårets riksdag behandlade regionalpolitiken underströks det fördelningpolitiska syftet liksom behovet av att främja ett snabbt ekonomiskt framåtskridande. Strukturomvandlingen godtogs som en oundgänglig förutsättning för den ekonomiska tillväxtprocessen.

Snabb ekonomisk tillväxt är dock inte någon garanti för att mål som stigande levnadsstandard, full sysselsättning och ökad social trygghet kan uppnås på ett likvärdigt sätt i hela landet. En aktiv och klart målinriktad regionalpolitik måste därför få högsta prioritet under 1970-talet. Även om en bättre regional balans nu även accepteras av regeringen som en central målsättning, saknas den planmässiga målmedvetenhet som vi från centerpartiet länge efterlyst i detta sammanhang.

För närvarande pågår i kommuner och län den kommunalekonomiska långtidsplaneringen och arbetet med Länsprogram 1970 som skall slutredovisas till inrikesdepartementet före halvårsskiftet i år. Med hänsyn till den förestående länsstyrelseren reformen hade det varit rimligt att slutredovisningen hade fått ske under andra halvåret. Då skulle de nya länsstyrelserna haft en rejäl chans att få ett ord med i laget. Utgår regeringen möjligen från att de nya länsstyrelserna delar de gamlas uppfattning i denna viktiga fråga? Tyvärr är inrikesministern inte närvarande. Det hade varit intressant att få hans syn just på den frågan.

När vi nu ändå väntat så länge på den här regionalplaneringen, hade det inte spelat någon större roll om arbetet fördröjts ytterligare någon månad, i synnerhet inte om planeringen därmed skulle få en bättre om än inte tillfredsställande – jag understryker det – förankring på länsplanet. Att debatten i t. ex. det norrländska inlandet i dessa frågor fått en bitter underton är förklarligt med hänsyn till trögheten i samhällets reaktion på kravet på aktiva insatser, som nu med växande styrka rests under 1960-talet. Strukturomvandlingen inom jord- och skogsbruk och inom övrigt näringsliv har dock inte försiggått i det fördolda utan i väsentlig utsträckning inspirerats av och initierats av samhället. Skilda samhällsorgan har i betydande utsträckning varit direkt engagerade i denna strukturomvandling.

Om man som exempel ser till utvecklingen i några statliga verk i Jämtlands län under 1960-talet, finner man att vattenfallsverket under denna period minskade sysselsättningen med 540 anställda, dvs. från 650 år 1960 till 110 år 1969. Televerket rationaliserade bort nära 190 anställda och minskade antalet sysselsatta från drygt 700 till drygt 500. Inom SJ minskade sysselsättningen med 520 anställda från drygt 1 700 till knappa 1 200. Enbart inom dessa tre statliga verk, som jag här anfört mera som exempel, har man alltså genom rationalisering och struktur-anpassning svarat för ett bortfall av totalt över 1 200 arbetstillfällen i detta enda Norrlandslän under 1960-talet.

Utvecklingen i övriga affärsdrivande verk var sannolikt likartad. Totalt innebar detta i Norrland ett bortfall av åtskilliga tusental arbetstillfällen.

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Det kan vara en illustration till de allvarliga bristerna i samhällsplaneringen, att denna rationaliseringsprocess inom de statliga verken parallellt med motsvarande process inom servicenäringarna och näringslivet i övrigt kunde fortgå genom hela 1960-talet relativt ostörd och opåverkad av åtgärder som skulle kunna kompensera de berörda bygderna för bortfallet av sysselsättningstillfällen och lätta trycket i storstadsregionerna. Det är först nu med differentieringen av lokaliseringsstödet och konstituerandet av ett inre stödområde som lokaliseringpolitiken kan ge en verklig effekt i stora delar av det norrländska inlandet. Den omfattande utflyttningen från inlandet under 1960-talet anger att alltså på sitt sätt arten och omfattningen av de försummelser som gör att regionalpolitiken i dag kräver särskilda ansträngningar för att lyckas. På sitt sätt påminner situationen inom regionalpolitiken om den som gäller svenskt jordbruk i stort i dag. Den utredning som föregick 1967 års jordbrukspolitiska beslut uppställde prognoser för 1980, som delvis redan har överträffats i vad avser nedgången i jordbruksproduktionens volym. Detta ger verkligen anledning till eftertanke. Det är verkligen inte alla gånger så lätt att ställa prognoser – ibland förefaller det beslutsunderlag som tillhandahålles politikerna väl bräckligt.

När det gäller situationen i det norrländska inlandet råder det dock ingen brist på beslutsunderlag. Men det brister i samordningen av all den rika dokumentation som nu tillhandahålles. 1960--talet var nämligen inte bara utflyttningens årtionde för denna landsdel utan även utredningarnas och i viss mån de svikna förhoppningarnas årtionde. Även om utredningsarbetet till en del fortgår – glesbygdsutredningen är ju alltjämt i arbete – är situationen nu så allvarlig att det är angeläget att hitta former för en samordning av all den rika dokumentation som presenterats och fortlöpande presenteras.

Det är en rad samhällsorgan som är verksamma för att främja utvecklingen i inlandet, men det saknas den övergripande planering och samordning som många gånger skulle ge den avgörande effekten. Det hastar också – det gäller att snabbt gå till verket. Vi väntade större delen av 1960-talet på en differentierad och till inlandets situation anpassad lokaliseringspolitik. Vi kan inte ägna 1970-talet åt att vänta på effekterna av den nya regionalpolitiken. Den allt allvarigare situationen i det norrländska inlandet motiverar följaktligen omedelbara åtgärder i avvaktan på en politik som ger regional balans. Jag föreställer mig att en särskild beredning av de aktuella inlandsfrågorna bör tillsättas för att samordna skilda samhällsorgans planering och åtgärder i inlandet och för att ta initiativ till de omedelbara åtgärder som nu erfordras i avvaktan på en effektiv regionalpolitik. Det är nämligen inte fler utredningar som behövs utan en övergripande strategi för den fortsatta utvecklingen i inlandet.

I inlandets situation ligger nämligen en rad problem sammanvävda. Det gäller sysselsättning och näringslivets utveckling, och det gäller vägar och kommunikationer, men i inlandet möter även växande sociala problem som kanske har kommit litet i skymundan i dagens debatt. Med utglesningen följer också en utarmning av en speciell karaktär i bygderna. Jag utgår från att inrikesdepartementet i betydande utsträckning är

engagerat i dessa frågor, men hur är det t. ex. med kommunikationsdepartementet och vilka planer har man i utbildningsdepartementet för att klara en i många inlandsbygder nu sviktande grundskoleorganisation? Problemen kan alltså inte isoleras från varandra utan måste lösas med hänsyn till helhetseffekten. Allt för länge, herr talman, har den s. k. Norrlandspolitiken varit ett område för skilda samhällsorgans enskilda övningar.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Sten Selander säger i slutet av en dikt följande:

”Ge honom kläder först och hela skor,
och så ett rum där verkligen han bor,
och mat ordentligt, på bestämda tider,
så att han också får en själ omsider.
När han ej bara är ett tröttkört djur,
då kan vi börja prata om kultur.”

Det är så riktigt, och det kan väl erkännas, att vi har kommit ett gott stycke på väg och det är väl tack vare att den fackliga och politiska arbetarrörelsen har drivit på. Hur skulle det ha sett ut i vårt land om vi haft ett borgerligt styrt samhälle? Jag var med några år under den tiden, och jag kan faktiskt inte tänka mig tillbaka till det förhållandet.

Trots den socialdemokratiska regeringens lokaliseringpolitik inom stödområdet är frågorna om sysselsättning för befolkningen där de mest aktuella och brännande. Det jag här åsyftar är de fyra nordligaste länen. Jag vill inte påstå, att det enbart är ett Norrlandsproblem. Är det för övrigt riktigt att i tid och otid använda beteckningen Norrland i detta sammanhang. Det är dålig reklam för ifrågavarande områden. Vi kanske i stället borde nämna länen – Norrbottens län, Västerbottens län, Jämtlands län etc. Slår man upp en tidning, kan man t. ex. om en krock mellan en bil från Växjö och en bil från Östersund få läsa att en Växjöbil krockade med en Norrlandsbil.

Det finns nog andra län som också brottas med dessa problem, men deras problem är inte lika stora som norra stödområdets. Vi som tillhör detta område borde väl också hjälpas åt att locka industriföretag m. fl. att etablera sig i området. En inbördes tävlan och överbud länen emellan gagnar inte sysselsättningen. Vi måste arbeta över länsgränserna på alla områden. Det gäller även högskolor m. m. TV och radio skulle kunna hjälpa till och propagera bättre för det norra stödområdet, men när TV exempelvis gör ett reportage eller en film från något län inom det norra stödområdet, får man många gånger se skrämmande bilder – avfolkningsbyar, igenbommade och tomma gårdar, igenväxta ägor, ängsliga människor m. m. Det som man får se i TV inger inte någon större entusiasm och ger dålig reklam för dessa områden, framför allt hos de människor som inte besökt området. Det är naturligtvis riktigt att någon gång påpeka rådande förhållanden, men upprepas detta, blir det till skada.

Flyttningar av människor har skett även långt tidigare i vårt land. Man flyttade från ensliga gårdar och småbyar till större samhällen. Jag anser att man i stället i större utsträckning än hittills bör upplysa om orsakerna

till denna omställning. Rationaliseringarna inom skogs- och jordbruket har friställt arbetskraft. Det fordras större industrienheter för att de skall bli lönsamma.

Med detta har jag inte velat påstå, att man skall flytta folk från norr till söder, från mindre byar och samhällen till större samhällen. Om det finns möjligheter att skapa sysselsättning på orten, bör dessa naturligtvis utnyttjas. Då bör lokaliseringstödet komma till användning. TV och radio borde hjälpa till att göra bättre propaganda för dessa områden än de gjort hittills. Saklig upplysning är bättre än skrämselfpropaganda. Det finns även tidningar som i politiskt syfte mörklägger Norrlandslänen. Inte heller detta gagnar länen eller hjälper befolkningen inom dessa områden.

Vi som är bosatta i dessa regioner måste även ha modet att tala om för människorna, att det mot bakgrunden av vad som skett och kommer att ske inte är möjligt att på alla orter skapa ersättningssysselsättning i form av industrier. Vi bör fördenskull inte, som jag tidigare nämnde, propagera för utflyttning. Vi skall naturligtvis stötta upp avflyttningsorter med en väl utbyggd service, och det måste, som jag också tidigare nämnde, ske med lokaliseringpolitiska medel. Hur skulle det ha sett ut i de nordligaste länen inom norra stödområdet, om inte samhället hade bidragit till att upprätthålla sysselsättningen inom dessa regioner? Jag vill också peka på de skatteutjämningsmedel som ställs till vårt förfogande. Detta är emellertid sådant som aldrig nämns av oppositionen och framför allt inte av de borgerliga.

De problem som förekommer inom skogslänen på grund av rationaliseringsverksamheten är inte lättlösta. Genom friställningen av skogsarbetare har arbetslöshetsprocenten blivit mycket högre än i andra län. Skogsbolagen och övriga skogsägare får väl påta sig sitt ansvar för vad som har skett. Vi har ju i de fyra nordligaste länen rika naturtillgångar i form av skog, malm och vattenkraft, och vi har gott om industrimark m. m.

Något som är kanske ännu viktigare är att vi har en bra arbetskraft. Det borde därför finnas möjlighet för befolkningen inom detta område att få bo kvar. Något som är bekymmersamt är naturligtvis de långa avstånden, varigenom transportkostnaderna blir höga. Vi behöver kanske satsa ännu mera på bättre kommunikationer. Den starka industriella rationaliseringsverksamheten och expansionen i hela vårt land för med sig att de gamla marknaderna inte längre är tillräckliga. Man måste söka sig till nya och större marknader, vilket innebär att man får längre avstånd till kunderna. Transportkostnaderna ökar, och detta drabbar framför allt de nordliga delarna av landet.

Frågan hur man skall gå till väga för att sänka transportkostnaderna är inte lätt att komma till rätta med. Staten har även härvidlag satt in ett stöd, vilket vi naturligtvis hälsar med stor tillfredsställelse.

Jag skall övergå till att tala om en av våra viktigaste näringar, nämligen skogsbruket. Det är ju en av de viktigaste näringsgrenarna i Norrlandslänen, och den kommer också säkerligen att förbli det lång tid framöver. 1960-talet blev ett dåligt decennium för skogsnäringen med prisfall och avsättningssvårigheter, men efter denna kris har 1970-talet ingett större förhoppningar. Efterfrågan på skogsindustriprodukter i Europa har ökat

och priserna har stabiliserats. Avverkningsuttagen har börjat återgå till det normala, och därför borde vi i vårt skogrika land känna en viss tillfredsställelse.

Jag ser läget så att det borde finnas möjlighet att satsa ännu hårdare på skogsbruket och därigenom också skapa ökad sysselsättning. Jag vill ställa frågan, om vi utnyttjar dessa resurser tillräckligt. Jag tror inte att vi gör det. Skogsbruket ställer helt andra krav än för bara 10–15 år sedan. Mekaniseringen, dvs. rationaliseringen, kräver helt andra avverkningsförhållanden, och 1970-talet kommer säkerligen att ställa ännu större krav i detta avseende. Man kan inte arbeta med samma små avverkningsområden när man använder dessa stora och dyra maskiner, utan här fordras mycket större enheter. Det måste skapas en avverkningsorganisation som passar in i den utveckling som nu sker, och det gäller framför allt inom det privata skogsbruket, där ägorna är alltför uppsplittrade på små skogsskiften.

Hur skall det ske? Jo, det måste ske genom utvidgad samverkan. Dessutom måste skogsägarna skaffa sig större kunskaper och kännedom om skogsbruket i dagens samhälle. Arbetet måste planeras på ett helt annat vis. Skogsägarna har här ett stort ansvar, och det ansvaret måste de känna.

En modern skogstraktor kan klara årsavverkningar från 60–70 skogsfastigheter av den storlek som är normal inom bondeskogsbruket. För att traktorn skall kunna utnyttjas effektivt krävs att varje arbetsobjekt är större än den årliga avverkningen på vad som nu är medelfastigheter. Genom ökade virkesmängder på avläggsplatser kan man även sänka transportkostnaderna. Kostnaderna kan också minskas i och med att man får större ytor att röra sig på och därigenom kan använda maskiner för återväxtåtgärder.

Om det privata skogsbruket skall kunna mekaniseras i den omfattning som sker inom storskogsbruket, måste man satsa på samordning och ökad strukturrationalisering. Det är högst nödvändigt, och det är hög tid. Detta kan även ske genom sammanläggning av fastigheter till större enheter. Skogsägarföreningarna har sedan mitten av 1950-talet bedrivit samarbete inom skogsbruksområden, och staten har stött samarbete genom att ge medel till samverkansområden. Det skall erkännas att det gjorts en del, men det räcker inte. I det läge där vi nu hamnat tror jag att samarbetet måste ske i fastare former. Min personliga uppfattning är den att små fastigheter borde sammanslås till större enheter, i vilka fastighetsägarna i stället kunde få äga andelar. Detta gäller även skogsägare som flyttat från den ort där skogen är belägen.

Under en högkonjunktur har de anställda skogsarbetarna och maskinerna full sysselsättning, men under lågkonjunkturer uppstår sysselsättningssvårigheter. Skogsägarna skär då ner sina avverkningar. Skogsarbetarna blir arbetslösa, och dyrbara maskiner kan ej utnyttjas effektivt. Vi måste bedriva ett skogsbruk som är lönsamt på lång sikt. Kortsiktiga spekulationer ger dåligt resultat. Det enda sättet att lösa detta problem är att satsa, som jag nämnt, ännu mer på samarbete och samordning inom det privata skogsbruket. Till detta bör statsmakterna bidra. Bättre samordning och arrondering med ökad mekanisering som

följd skapar förutsättningar för bättre löne- och anställningsvillkor, och skogsarbetet blir därigenom ett mera attraktivt yrke. Här borde både bolags- och privata skogsägares motvilja mot de fackliga organisationernas krav få ge vika.

Jag vill nämna att två utredningar har tillsatts som skall syssla med hithörande frågor, nämligen skogspolitiska utredningen och skogsutredningen. Det är angeläget att dessa utredningar snarast lägger fram sina förslag och kommer med konkreta lösningar. Det skulle vara intressant att få veta när de blir färdiga. Det är hög tid att något blir gjort i denna viktiga fråga.

Jag skall inte tala om industrilokaliseringen. Den är i full gång även om man på vissa orter inte är nöjd. Här har regeringen gjort stora ansträngningar, och man må hoppas att de med de instrument som staten skaffat sig kommer att ge resultat. Trots detta är det ingen lätt uppgift, men vi löser inte problemen genom att "kvirra". Här måste politikerna, staten och kommunerna hjälpas åt.

En viktig uppgift vore att få till stånd en bättre marknadsföring. Men kom med lösningar! Det är bättre om ni som kvirrar från borgerligt håll kommer med lösningar. Jag tror att vi kan komma längre den vägen.

Jag satt och lyssnade på herr Winberg. Han jungfrutalade här. Han nämnde sysselsättningssvårigheter m. m. och var bekymrad för de fyra nordligaste länen, men trots att han är ny här i kammaren hörde jag inte att han kom med någon lösning. Den enda lösning han hade var att han också ville hålla fader staten i handen via lokaliseringspolitiken.

Så blir det faktiskt många gånger. Det har pratats här i riksdagen om samverkan och samarbete. Om vi skall kunna lösa dessa viktiga problem, måste det ske i samförstånd.

Till sist, herr talman, människorna lever inte enbart av bröd, heter det. De har även behov av aktiviteter som sport och fritidssysselsättning. Det som jag då närmast tänker på, det förstår ni, är framför allt jakt och fiske. Det har varit en gammal hävd att människorna skall få jaga och fiska, och det har de satt mycket stort värde på. Vi måste hjälpas åt att slå vakt kring detta. Många tycker kanske att detta inte är något väsentligt och värdefullt. Men det är väsentligt och värdefullt med fritidssysselsättning. Det är med en viss oro man ser hur dessa frågor behandlas.

Jag hoppas att förnuftet skall segra till slut och vi till hyggliga priser får både fiska och jaga, och det bör naturligtvis gälla för alla.

Dessa två ting har en stark förankring i trivseln för människorna. Därför bör man inte göra inskränkningar och frånta människor dessa rättigheter. Det har blåst upp till starka motsättningar på en del håll om jaktfrågorna, och det förvånar mig inte.

Herr talman! Till sist vill jag uttala min förhoppning att jordbruksministern sätter sig in i dessa frågor som jag anser viktiga, så att vi får lösa dem gemensamt till allas belåtenhet.

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! För att det inte skall råda något missförstånd mellan herr Wikner och mig vill jag påpeka att mitt anförande till övervägande

delen handlade om de statliga organ och förvaltningar som tidigare varit lokaliserade i Norrland. Jag uttryckte mina farhågor för att man ryckte dem undan från vissa känsliga orter.

Herr WIKNER (s) kort genmäle:

Herr talman! Med detta hoppas jag att vi får det samförstånd och det samarbete som efterlysts här i kammaren sedan remissdebatten började.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Det ansnitt av remissdebatten som vi nu behandlar har rubriken Arbetsmarknads- och regionalpolitik. Under eftermiddagen har många visa ord sagts om regionalproblemen framför allt i norra Sverige. Man kan också lägga andra synpunkter på arbetsmarknadsproblemen, och jag skall be att helt kort få beröra dem utifrån tanken på ökad arbetsdemokrati.

För ungefär femtio år sedan infördes den politiska demokratin i vårt land. Utvecklingen sedan dess har både ekonomiskt, tekniskt och kulturellt varit starkt progressiv. Från det Fattigsverige som vi då hade har vi nu kommit högt upp på listan över världens rikaste länder — ett oerhört stort steg.

Många faktorer, som jag här inte skall beröra, ligger bakom denna utveckling. En faktor som kanske ofta förbises är just införandet av den politiska demokratin. Det måste ha varit stimulerande för en medborgare, som kanske betalat skatt under många år och gjort militärtjänst m. m. men inte kunnat påverka beslut i sådana frågor, att plötsligt genom sin röst vid regelbundet återkommande val få säga sin mening och påverka utvecklingen.

Känslan av medansvar för skötseln av landets angelägenheter på alla områden var den stimulans som medborgaren i gemen fick genom den politiska demokratin. Det kan inte råda någon tvekan om att denna bakgrund varit av stor betydelse för den progressiva utvecklingen.

Den politiska demokratin är således både genomförd och etablerad. Men hur har vi det med den *ekonomiska* demokratin, hur har vi det med *arbets*demokratin?

All ekonomisk utveckling kräver både kapital och arbetsinsats. Det motsatsförhållande som en gång fanns mellan kapital och arbete har efterhand försvunnit. De anställdas kunnighet och ansvarskänsla utgör ovärderliga tillgångar för företagen, på samma sätt som företagens ekonomiska stabilitet utgör grunden för de anställdas trygghet. Driftinskränkningar eller nedläggning av företag drabbar de anställda hårt. De kan därför lika väl som kapitalägarna betraktas som riskbärare.

Det ömsesidiga beroendet är i dag uppenbart för alla och accepteras av både företagare och anställda såsom en nödvändig förutsättning för ett företags effektiva produktion. Trots det sålunda konstaterade ömsesidiga beroendet har de anställda visserligen något medinflytande men ingen medbestämmanderätt i företagets ledning. Femtio års politisk demokrati har inte löst detta problem.

Folkpartiet vänder sig mot all koncentration av den ekonomiska makten både hos staten och hos ett fåtal enskilda. Den säkraste vägen till

fortsatt progressiv utveckling går via samverkan mellan medborgare av alla slag och inom olika former av företag. Men en sådan samverkan måste baseras på ömsesidigt ansvarstagande. Både den som genom aktiesparande blir delägare i ett företag och den som genom sin arbetsinsats i företaget främjar dess utveckling skall ha bestämmanderätt i företagets angelägenheter.

Vad kan då göras för att främja en utveckling till ökad ekonomisk demokratisering, till arbetsdemokrati?

Ett steg har tagits genom det avtal om företagsnämnder som arbetsmarknadens parter har ingått. Detta steg har betytt mycket för information och samråd inom företagen och för främjandet av den ömsesidiga förståelsen mellan parterna. Men det kan tveklöst konstateras att till arbetsdemokrati leder det avtalet inte ensamt. Företagsnämndernas inflytande måste ökas bl. a. genom att beslutanderätt delegeras till nämnder eller till under nämnderna verkande organ.

Men detta räcker inte.

Ett komplement för att förverkliga arbetsdemokratien är att tillämpa den metod som praktiseras i Norge och som brukar kallas självstyrande arbetsgrupper. Ansvaret för delar av produktionen överlämnas till dem som direkt är engagerade i arbetet. De norska exemplen har på många håll visat att sådana försök ger både högre arbetstillfredsställelse, högre effektivitet och därmed bättre inkomster för de berörda.

Den tredje åtgärden – som jag för min del anser vara den viktigaste – som måste till för arbetsdemokratins förverkligande är representation för de anställda i företagets styrelser. Lika väl som regler skapats lagstiftningsvägen för ”kapitalets” beslutanderätt inom aktiebolag, handelsbolag m. fl. fordras lagstiftning som ger regler för de *anställdas* medbestämmanderätt. Sådana regler finns fastställda utomlands på flera håll, så Sverige blir på detta område inte pionjärlandet.

Ett arrangemang lagstiftningsvägen för de anställdas medbestämmanderätt i företagets ledning skulle verka intresseväckande för berörda individer, skulle aktivera dem och öka deras känsla av medansvar, vilket tillsammans skulle påverka såväl arbetstillfredsställelse som effektivitet i positiv riktning.

Folkpartiet har i år, liksom i fjol, motionerat om åtgärder av olika slag för att främja utvecklingen till ökad arbetsdemokrati. Bl a. vill folkpartiet att en utredning med parlamentarisk representation och företrädare för arbetsmarknadens parter tillsättes med uppgift att framlägga förslag till en revision av aktiebolagslagen så att de anställda beredes *rätt* att utse representanter i aktiebolagens styrelser.

Personligen har jag den tron att lika väl som den politiska demokratins genomförande för 50 år sedan gagnade landet och dess medborgare genom att alla fick reellt medansvar för utvecklingen, lika väl kommer en genomförd arbetsdemokrati att skapa ett progressivt intresse hos alla anställda till gagn för företagsamheten och för dem själva. En förverkligad arbetsdemokrati är *ett* av medlen för fortsatt ekonomiskt framåtskridande. Detta är ett av de viktigaste områdena för förverkligandet av den så starkt eftersträvade närdemokratien.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna debatt för att anföra några synpunkter på regionalpolitiken, sett mot de erfarenheter som den gångna femårsperioden har givit. Det förs nämligen enligt min mening här i landet en debatt på detta område där man glömmer – sannolikt medvetet – att som bakgrund ställa den situation som var rådande när lokaliseringspolitiken sattes in. Jag tror att det är nödvändigt att erinra om den utveckling som ägde rum i skogslänen under 1950- och 1960-talen. Den stora utflyttning av människor som då skedde uppe i Norrlandslänen berodde i huvudsak på den kraftiga rationaliseringen inom skogsbruket. Verkningarna av det fria näringslivets krafter i detta sammanhang upplever vi i dag som brist på arbetskraft i skogen. Jag är övertygad om – det har också framgått av många yttranden i pressen på den senaste tiden – att många av skogsbrukets företrädare just nu önskar att det hade varit en något lugnare rationaliseringstakt. Var fanns förresten kritikerna på den borgerliga sidan den gången? Det är verkligen berättigat att ställa den frågan i dag, när den nuvarande lokaliseringspolitiken kritiserar.

Är det någon som mot denna bakgrund tror att det skulle ha varit möjligt att på så kort tid som fem år eliminera den regionala obalans vi har i vårt land? Emellertid är det onekligen en framgång för den förda lokaliseringspolitiken att man – som inrikesministern här för en stund sedan kunde konstatera – har kunnat begränsa utflyttningen och den negativa befolkningsutvecklingen i Norrlandslänen. I vissa av dessa kan man i dag visa på en befolkningsökning. Det råder inget tvivel om att det är ett resultat av den lokaliseringspolitik som har förts. Som industriminister Krister Wickman nämnde i går kväll finns det nu flera exempel på att företag har kunnat räddas från nedläggning tack vare etableringsaktiebolagets engagemang. Vi som har upplevt situationen på nära håll ser nog litet annorlunda på samhällets lokaliserings- och näringspolitik än de som många gånger gör sina iakttagelser och kommentarer utan verklig kunskap om förhållandena i skogslänen.

Jag hade inte avsett att i detta anförande säga någonting speciellt om Ådalen. Emellertid ägnade herr Lorentzon uppmärksamhet åt den frågan och var därvid i huvudsak enbart kritisk – det har också kommenterats av inrikesministern – mot samhället för bristen på åtgärder.

Låt mig bara till detta säga, att just Ådalen utgör exempel på en bygd som tack vare den närings- och arbetsmarknadspolitik som förts här i landet under senare år kunnat överleva och som i dag kan registrera en ljusare utveckling inför framtiden. Låt mig också, herr talman, säga att utan dessa åtgärder skulle denna bygd i dag ha varit praktiskt taget död.

Jag vill belysa detta med några få siffror. Av de 1 200 arbetstillfällen som har skapats i centrala Ådalen under 1960-talet har 800 tillkommit genom lokaliseringspolitiska insatser. Lokaliseringspolitiken har alltså medverkat till två tredjedelar av den sysselsättningsökning som åstadkommit.

Ett annat bevis för att lokaliseringspolitiken har givit åsyftad effekt är att antalet flyttningsbidrag minskat sedan förra budgetåret. Antalet personer som erhållit starthjälp har minskat i skogslänen med 2 245 och i

det övriga landet med 1 439. En annan tendens, som är värd att notera i detta sammanhang är, att flytt hjälp har meddelats i ökad utsträckning för flyttning inom skogslänen.

Det är därför inga överord när inrikesministern i sin kommentar till den regionala utvecklingen i årets statsverksproposition konstaterar: "Erfarenheterna av stödverksamheten under försöksperioden har i stort sett varit positiva."

Det finns också anledning att liksom inrikesministern erinra om de nya riktlinjer för regionalpolitiken som 1970 års riksdag fastställde och som skall gälla för de närmaste tre åren. Här är det framför allt några nya inslag, som säkert kommer att få stor betydelse för en bättre regional utveckling. Det är det särskilda transportstödet till näringslivet inom stödområdet, vidare försöksverksamheten med ett särskilt sysselsättningsstöd för utvidgningar och nyetableringar inom den inre delen av stödområdet samt lagen om samrådsskyldighet för etablering inom storstadsområdena. Likaså bör de möjligheter som öppnats för företagen att erhålla lånegaranti för rörelsekapital i samband med lokaliseringssöd vid investeringar inom det allmänna stödområdet få stor betydelse i likviditetssammanhang under företagens inkörningsperiod.

Jag delar därför helt inrikesministerns sammanfattande synpunkt, att det med de nya regionalpolitiska medlen bör vara möjligt att åstadkomma en jämnare spridning av företagssamheten och en bättre differentiering på orter och i områden med ensidigt näringsliv.

Låt mig också, herr talman, få säga att man ibland när man lyssnar på kritikerna till den förda närings- och lokaliseringpolitiken lätt får den föreställningen att den regionala obalansen är ett problem som enbart skulle gälla Sverige. Men så är ingalunda fallet. Det är en företeelse som gäller praktiskt taget alla industriländer. Utöver vårt land har många andra industriländer under åtskilliga år försökt driva lokaliseringspolitik, men framgångarna har även i dessa länder varit små i många fall.

De som önskar få en bättre samlad bild av den regionalpolitiska utvecklingen rekommenderar jag att ta del av den rapport, som industrikommittén inom OECD offentliggjorde i höstas. Undersökningen omfattade regionala problem och regionalpolitik i 15 av medlemsländerna, däribland Sverige. Arbetsgruppen konstaterar att – trots att vissa framsteg uppnåtts på en del håll – få, om ens några länder kan väntas på kort sikt övervinna sina svåra regionala obalanser. I rapporten räknar man med att hela 1970-talet kommer att behövas för att åstadkomma regionalpolitiska program som skall kunna bidra till den nationella tillväxten. Det är vad OECD har kommit fram till.

Jag kan komplettera bilden genom att peka på att man även i ett land som Sovjetunionen har samma bekymmer. Vid den resa som vi inom statsutskottets tredje avdelning i somras gjorde i Sovjet berättade våra värdar att deras största regionalpolitiska problem var att förhindra de stora städernas tillväxt. För Moskva hade man infört förbud mot varje företagsetablering som innebar en ökning av antalet anställda inom regionen, och i sådana fall fick etableringen i stället ske utanför regionen. Det andra stora problemet var att flytta ut folk till de glest befolkade områdena med stora naturtillgångar – om man så vill ett Norrlands-

problem i mycket stor skala.

Jag har, herr talman, velat anföra detta eftersom jag – på samma sätt som herr Wikner förklarade sig göra – upplever vår regionalpolitiska debatt som onyanserad och negativ i sin inriktning.

Jag vill understryka vad herr Wikner sade om pressens roll i detta sammanhang, och jag skall också anföra ett exempel. Expressen gjorde i fredags i förra veckan på ledarsidan en kommentar till lokaliseringpolitiken och skrev bl. a.: ”Problemen för företagen i Norrland är att de arbetar i en miljö och under förhållanden som inte stimulerar expansion.” Och Expressen fortsätter: ”Det avhjälpes man inte genom att hålla företagen under armarna med lån och bidrag utan genom att stärka deras konkurrenssituation. Generella åtgärder som gör frakter och arbetskraft billigare i Norrland är långt viktigare än bidrag.”

Jag vill endast kommentera detta genom att säga att uttalanden av denna art röjer en skrämmande okunnighet om de verkliga förhållandena. Av vad jag sade i början av mitt anförande framgår att man i den nya regionalpolitiken infört precis de åtgärder som Expressen anser vara nödvändiga.

Låt mig också få kommentera en bildtext i samma ledare, där det heter: ”Skog ska det fortfarande finnas i skogslänen. Men en ensam människa bland furorna – det ska inte vara framtidsbilden för stora delar av Sverige. Lokaliseringsstödet borde hjälpa människorna att behålla och utöka sysselsättningen.”

Ja, situationen är – som jag sade inledningsvis – den att på grund av den förda lokaliseringpolitiken finns det ännu tillräckligt mycket människor kvar i skogslänen för att man inte skall vara ensam bland furorna. Men jag vill än en gång understryka att det hade varit angeläget att skogsbrukets egna företrädare bättre beaktat sitt mera långsiktiga behov av arbetskraft. Direktör Guldberg i arbetsmarknadsverket konstaterade häromdagen att det i dagsläget saknas 1 400 man i skogen, och man räknar för de närmaste åren med en brist på 4 000 man.

Nu är det också andra tongångar från skogsbrukets företrädare – skogsbruket framställs ånyo som ett framtidsyrke. Men det finns en viktig förutsättning för att utvecklingen skall gå i rätt riktning, och det är att näringslivet tar till vara den äldre arbetskraft som finns ute i stora delar av dessa områden. Denna ytterligt värdefulla arbetskraft och den arbetskraft som blev över när rationaliseringen gick fram i skogen behövs i dag.

Låt mig till sist, herr talman, uttala den förhoppningen, att vi alla – åtminstone i detta hus – kommer att sträva efter att få en mera nyanserad och positiv debatt kring denna decenniets största inrikespolitiska fråga. Det gäller, oavsett var vi bor, att ge människorna något så när likvärdiga levnadsbetingelser. Regionalpolitiska problem finns inte bara i Norrland utan även på många andra håll i vårt land, och därför bör detta vara en angelägenhet som angår oss alla.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 15 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsarbetet på grund av utlandsresa fr. o. m. fredagen den 29 januari t. o. m. torsdagen den 4 februari 1971.

Stockholm den 20 januari 1971

Bengt Norling

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 16 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 166 av herrar *Molin* och *Ahlmark* om ändring av reglerna för beräkning av antalet mandat vid val till landsting och kommunfullmäktige

Nr 167 av herr *Romanus m. fl.* om slopande av begränsningen av antalet anföranden i samband med besvarande av enkel fråga

Nr 168 av herrar *Bengtsson* i Landskrona och *Henningsson* om effektivare kontroll beträffande arbetsgivares redovisning av källskatt

Nr 169 av herr *Nilsson* i Agnäs *m. fl.* om avskaffande av den särskilda arbetsgivaravgiften för kristna och andra humanitära organisationer

Nr 170 av herr *Palm* och fru *Sigurdson* angående beskattningen av kungahuset

Nr 171 av herr *Öhvall m. fl.* om skattepolitiska åtgärder för att utveckla Norrlands näringsliv

Nr 172 av herr *Bohman m. fl.* om åtgärder mot kriminaliteten, m. m.

Nr 173 av herr *Börjesson* i Falköping om straffrättsligt ansvar för underlåtenhet att bistå annan person i nödsituation

Nr 174 av fru *Lindberg* och fröken *Bergegren* angående borgerlig begravning

Nr 175 av herr *Bohman m. fl.* angående u-landshjälpen

Nr 176 av herr *Möller* i Göteborg *m. fl.* om en kampanj för u-hjälpen

Nr 177 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.* om tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöringen

Nr 178 av herr *Carlsson* i Vikmanshyttan *m. fl.* om statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget

Nr 179 av herrar *Ringaby* och *Carlshamre* angående utbetalningen av folkpension till folkpensionär med B-skatt

Nr 180 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.* angående tillämpningen av särbeskattningsreglerna på folkpensionärer

Nr 181 av herr *Börjesson* i Falköping om en kampanj för bättre förebyggande hälsovård

Nr 182 av herr *Carlshamre m. fl.* om åtgärder till stöd för psoriasis-sjuka, m. m.

Nr 183 av herr *Dahlberg m. fl.* om upphävande av lagen om tillsättning av fluor till vattenledningsvatten

- Nr 184 av herr *Enskog m. fl.* angående läkartillgången vid sjukvårdsinrättningar
- Nr 185 av herrar *Hedlund* och *Helén* om plan för utbyggnad av barnstödet
- Nr 186 av herrar *Hedlund* och *Helén* angående bidragsgivningen till kommunala familjedaghem
- Nr 187 av herr *Lindkvist* och fru *Eriksson* i Stockholm om åtgärder till stöd för psoriasis sjuka
- Nr 188 av herr *Ringaby* om viss statistik inom socialvården
- Nr 189 av herr *Ringaby* om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket
- Nr 190 av herrar *Ringaby* och *Schött* om höjning av statsbidraget till S:t Lukasstiftelsen
- Nr 191 av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* om anslag till försöksverksamhet med kassetteknik för talboksändamål
- Nr 192 av herrar *Levin* och *Petersson* i Röstånga om befrielse för pensionärer från höjning av TV- och radiolicens
- Nr 193 av herrar *Nilsson* i Agnäs och *Werner* i Malmö om visning i landsorten av utställningen "Bistånd och förändring"
- Nr 194 av fröken *Pehrsson m. fl.* angående bidraget till De blindas förenings kulturella verksamhet
- Nr 195 av herr *Wikström* om stöd till Nordiska ekumeniska institutet
- Nr 196 av herr *Bergman m. fl.* om inrättande vid Göteborgs universitet av en personlig professur i långvårdsmedicin för docenten Alvar Svanborg
- Nr 197 av herrar *Jonsson* i Alingsås och *Stålhammar* angående personal vid folkhögskolor
- Nr 198 av herrar *Molin* och *Fiskesjö* angående lärarutbildningen för samhällskunskap på gymnasiet
- Nr 199 av herrar *Stålhammar* och *Jonsson* i Alingsås om studierådgivare vid vuxenutbildningen
- Nr 200 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.* om frivillig konfessionell kristendomsundervisning i grundskolan
- Nr 201 av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.* angående beaktande av syn- och hörselskadades problem i undervisningsprogram i radio och TV
- Nr 202 av herrar *Bengtsson* i Landskrona och *Henningsson* angående hastighetsbegränsningen inom tätbebyggt område
- Nr 203 av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.* om omprövning av flerårsplanen för vägbyggandet
- Nr 204 av herr *Hjorth* och fru *Thunvall* om åtgärder för att öka trafiksäkerheten
- Nr 205 av herr *Jansson m. fl.* angående vägtrafikens andel i vissa samhälleliga kostnader
- Nr 206 av fru *Jonäng m. fl.* angående det regionala transportstödet
- Nr 207 av herr *Karlsson* i Malung *m. fl.* angående det statliga transportstödet
- Nr 208 av herr *Nilsson* i Agnäs angående passageraravgiften vid flygresor

- Nr 209 av herrar *Palm* och *Larsson* i Lotorp om översyn av telefonreglementet
- Nr 210 av herr *Bohman m. fl.* om miljövårdande åtgärder
- Nr 211 av herr *Bohman m. fl.* angående miljövårdens organisation, m. m.
- Nr 212 av herr *Bohman m. fl.* angående jordbrukspolitiken
- Nr 213 av herr *Larsson* i Öskevik *m. fl.* om översyn av jordbrukets skörde-skadeskydd
- Nr 214 av herr *Wikner m. fl.* om åtgärder mot skadeinsekter i skogarna
- Nr 215 av herr *Wikner m. fl.* om åtgärder för fritidsfisket
- Nr 216 av herr *Blomkvist m. fl.* om åtgärder för stöd för hushålls-porslinsindustrin
- Nr 217 av herr *Sjönell m. fl.* angående handelskamrarna i New York och Düsseldorf
- Nr 218 av herr *Sundelin m. fl.* angående eldistributionens rationalisering
- Nr 219 av herr *Blomkvist m. fl.* om sysselsättningsskapande åtgärder i Falköpings kommun
- Nr 220 av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.* om bidrag till kommuner för uppförande av lokaler i bl. a. arbetsmarknadspolitiskt syfte
- Nr 221 av herr *Hermansson* i Stockholm *m. fl.* angående regionalpolitiken
- Nr 222 av herr *Jansson m. fl.* angående förmånerna för arbetstagare från annat nordiskt land
- Nr 223 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.* om åtgärder till stöd för arkiv-arbetare
- Nr 224 av herr *Westberg* i Ljusdal *m. fl.* om utvecklingsplan för Norrland
- Nr 225 av herr *Bohman m. fl.* angående den fysiska riksplaneringen
- Nr 226 av herr *Larfors m. fl.* om kartläggning av privat yrkesmässig bostadsförmedling

§ 17 Meddelande ang. enkla frågor

Nr 12

Torsdagen den
21 januari 1971

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 34 Herr *Hagberg* (vpk) till herr inrikesministern angående principen om en fri nordisk arbetsmarknad:

Anser statsrådet för sin del en ifrågasatt anställningsvägran från svenska företags sida gentemot finska metallarbetare efter ett strejkutbrott i Finland vara förenlig med bestämmelserna om en fri nordisk arbetsmarknad och är statsrådet beredd att i någon form hävda iakttagandet av denna princip?

Nr 35 Herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr justitieministern angående upphävande av skyldigheten att utfärda särskilda lagfartsbevis:

Ämnar statsrådet medverka till att i rationaliserings- och besparingssyfte upphäva skyldigheten att utfärda särskilda lagfartsbevis?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 16.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert